

172
9

MILITAIRE SPECTATOR

**Flexibiliteit en starheid
in krijgshistorisch perspectief**
(zie blz. 454)

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter
Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl

Secretariaat KVBK
(Ledenadministratie, PR, secretaris
en penningmeester)

MPC 41A
Postbus 9012 6710 HC Ede
info@kvbk.nl

Secretaris:
luitenant-kolonel drs. I.M. de Jong
Telefoon: (0318) 68 32 30

HOOFDREDACTEUR

brigade-generaal cav prof.

J.M.J. Bosch

Telefoon (076) 527 32 09

of (015) 284 42 58

Fax (015) 284 47 21

REDACTIE

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker

kolonel KLu J.F.W. van Angeren MA

drs. P. Donker

drs. P.H. Kamphuis

luitenant-kolonel KMar mr. M.Th.J.

Messerschmidt

kolonel MPSD drs. F. Matser

kolonel TS ir. R.G. Tieskens

commodore KLu J.S. Willemse

BUREAUREDACTIE

mw. drs. A. Kool

Instituut Defensie Leergangen

MPC 58 B

Postbus 20701, 2500 ES Den Haag

Telefoon (015) 284 47 20

Fax (015) 284 47 21

KOPIJ ZENDEN AAN

Koninklijke Militaire Academie

Vakgroep MOW

Secretariaat Militaire Spectator

MPC 71 C

Postbus 90002, 4800 PA Breda

mlwa.gurp.brouwers@mindef.nl

ADVERTENTIES

CET Reclame & Publiciteit

Telefoon (0497) 53 15 31

ABONNEMENTEN

binnenland € 22,50

studenten € 15,00

buitenland € 27,50

DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink

Vormgeving: TS Media

ISSN 0026-3869

NADruk VERBODEN

Coverfoto: Aanvoer van granaten voor
een bombardement, Vlaanderen, WOII
(Bron: IMG/KL)

MILITAIRE SPECTATOR

- 430** Editoriaal:
Personeel op de schop
- 432** Mededelingen
- 433** F. Osinga:
Netwerkend de oorlog in?
NCW als product van de revolutie II
- 446** L.J.J. Dorrestijn:
Militaire ethiek
Enkele kanttekeningen bij een nieuw militair studieboek
- 454** E.H. Kramer, H. Kuipers:
Flexibiliteit en starheid in krijgshistorisch perspectief
- 472** O.P. van Wiggen, M.H. Wijnen:
Gemechaniseerde eenheden: misvattingen en opvattingen
- 480** L. Polman:
Bericht uit Afrika – 'International Force of Accountants'
- 482** P.H. de Vries:
Tegenwicht – Vormen
- 484** Antwoord op meningen van anderen
- 489** Boeken
- 491** Samenvattingen/Summaries

PERSONEEL OP DE SCHOP

Maandag 30 juni 2003 informeerden minister Kamp en staatssecretaris Van der Knaap in een gezamenlijke brief de beide Kamers der Staten Generaal over hun plannen met betrekking tot Defensie. Terwijl de minister zijn Duitse evenknie in persoon informeerde en de staatssecretaris met de bonden sprak, waren het met name de bevelhebbers en de ondercommandanten die het personeel de soms keiharde boodschap moesten brengen.

De brief kreeg als motto: 'De krijgsmacht naar een nieuw evenwicht: financieerbaar, expeditionair, en met ruimte voor investeringen'. De brief schetst de hoofdlijnen van de transformatie, echter nadrukkelijk onder het beslag van de besluitvorming over de begroting door het kabinet in augustus. Deze maand worden de definitieve plannen gepresenteerd in de defensiebegroting. Tegelijkertijd volgt dan een plan waarin alle maatregelen, ook die welke het personeel betreffen, uitgebreid zijn toegelicht en onderbouwd. Vervolgens wordt in de nu voorliggende brief ingegaan op de hoofdtaken, de internationale inbedding, de omvang van de financiële problematiek, oplossingen, maatregelen, en de personele gevolgen.

Er zullen omstreeks 9.000 functies moeten vervallen. Maar er wordt veel meer 'ingeleverd': er verdwijnen eenheden; het divisieniveau vervalt; er wordt deels hoogwaardig materieel afgestoten en (opnieuw) worden locaties gesloten en afgestoten. De brief geeft ook aan op welke manier de krijgsmacht een krachtige kwaliteitsimpuls gaat krijgen. Naast deze bezuinigingsvoorstellen speelt overigens ook de reeds eerder aangekondigde reorganisatie van de krijgsmachtdeelstaven en het kerndepartement, die met 30 procent worden verkleind.

Het is niet verbazingwekkend dat de reacties variërend van begrip in politieke kring tot verbijstering bij de vakbonden. Defensiespecialist Rob de Wijk sprak van 'door de bodem gezakt' en wees erop dat een besparing van 380 miljoen euro, zeven procent van het defensiebudget, een inkrimping van de gevechtskracht met dertig procent betekende.¹ Het percentage zal in de praktijk iets minder zijn, maar toch!

Financierbaar, het eerste woord van het motto, heeft grote consequenties. Met name de personele gevolgen zijn ingrijpend.

De boodschap was hard. Héél hard voor enkele duizenden medewerkers. Je zult maar onlangs zijn ingezet in een Orion; je zult maar onlangs hebben geoefend met jouw luchtdoelbatterij in een grote oefening; je zult maar horen bij de 41-ste gemechaniseerde brigade (met net een veertigjarig jubileum achter de rug), of werkzaam zijn op Ede-Oost, Soesterberg, Twenthe of Valkenburg, in de volle overtuiging een wezenlijke bijdrage te leveren aan de slagkracht en het functioneren van de krijgsmacht. Trots op een rol in een complexe militaire machine. Je zult je ziel en zaligheid maar in de bijdrage hebben gelegd, en familie en bekenden hebben overtuigd van het belang van wat je doet. Je zult maar veel hebben gegeven om nationaal en internationaal een bijdrage te leveren. Je zult maar hebben leren leven met al die veranderingen sinds de bekende val van de muur; van reorganisatie op reorganisatie in de overtuiging dat jouw belang niet ter discussie stond. Het wordt nu duidelijk: je bent niet langer nodig.

¹ Het Parool, 1 juli 2003, blz. 1.

Dat doet pijn, héél veel pijn. Het raakt niet alleen de professionele militair of burgermedewerker, het raakt direct ook gezinnen en verdere familie en de bredere leefomgeving. Die familie wordt ogenblikkelijk met uiterst moeilijke vragen geconfronteerd. In één klap staan allerlei schijnbaar zekere zaken ter discussie: werk, inkomen, woonplaats en daarmee sociaal leven, school en allerlei andere zaken die van invloed zijn op het welbevinden. De bredere uitstraling moet ook niet worden onderschat. Enschede en Zeven (Duitsland) laten zien dat een vliegbasis en kazerne een belangrijk onderdeel van de gemeenschap zijn geworden. De pijn wordt alleen maar groter als iemand niet echt begrijpt waarom nu juist zijn functie, zijn onderdeel kan en moet verdwijnen. Weer anderen zullen zich afvragen of er in de toekomst mogelijk nog meer – al dan niet plotseling – niet meer nodig zal zijn.

Wie de betrokken eenheden, staven en complexen op een rij zet, moet tot de conclusie komen dat de voorstellen bijna de gehele krijgsmacht raken. Het merendeel van de medewerkers zal dus met de gevolgen te maken krijgen. Is het niet vandaag, dan is het morgen. Deze bevinding baart grote zorgen.

Het beeld dat ontstaat uit de brief is er ook een van kapitaalverlies. Dure en recentelijk gemodificeerde, soms zelfs de meest moderne systemen, gaan in de verkoop. Natuurlijk leidt dit tot vraagtekens. Maar ook bij dit materieel gaat het om méér. Er waren en zijn duizenden mensen bij de verwerving en instandhouding van die complexe systemen betrokken. Slechts een deel behoort tot de in de brief genoemde eenheden; een groot aantal werkt elders. Veel van die medewerkers ontwikkelden zich door studie en werkervaring tot hoogwaardige specialisten. In allerlei werkplaatsen, maar ook te velde en onder soms barre omstandig-

heden werd er gesleuteld en hersteld. Er moesten reservedelen komen, materieel moest worden verplaatst en bevoorrad. Dat alles werd gedaan omdat dat materieel essentieel was voor de taken die moesten worden uitgevoerd of waarvoor moest worden geoefend. Ook al dit personeel wordt geraakt, omdat opeens de betekenis van alle inspanningen en betrokkenheid ter discussie lijkt te staan.

De minister van Defensie en zijn staatssecretaris verdienen respect voor het feit dat ze weten te kiezen. Zoals het nu staat zijn hun keuzes echter van voorbehouden voorzien. Dat geeft onrust. De brief geeft aan wat het doel van de ingrepen is en laat zien wat met de investeringsruimte kan worden gedaan.

Tegelijkertijd is het jammer dat de onderbouwing en toelichting van de genoemde maatregelen eerst in september wordt toegezegd. Dat 'waarom' en 'hoe' zijn belangrijk voor de mensen die direct en indirect worden geraakt. Zij zijn niet minder belangrijk voor al die anderen die zich zorgen maken over de relatie tussen taken, ambities en middelen.

Een nieuw evenwicht is het doel. Dat brengt wel tienduizenden medewerkers uit balans. Het is van belang dit aantal zo veel mogelijk te beperken. Het personeel heeft niet alleen recht op duidelijkheid, maar ook op onderbouwing en toelichting. Heeft vervolgens ook recht op zorg, ook in financiële zin. Zorg en grootmoedigheid in de richting van hen die moeten vertrekken, mogen in de komende periode niet ter discussie staan.

Het is aan de politieke en militaire leiding om de toekomst helder te laten zijn. Het personeel mag niets anders van haar bestuurders verwachten. Zij moeten duidelijk maken wat de koers is: realisme, opportunisme of visie. Het laatste zou bepalend moeten zijn.

Mededelingen

Bij het het ter perse gaan van dit nummer van de Militaire Spectator wordt gewerkt aan de organisatie van een thema-avond in september rond het Integrale Defensie Plan.

De datum en de sprekers zijn nog niet bekend, maar zullen via de website www.kvbk.nl worden bekend gemaakt.

Op **zaterdag 20 september a.s.** organiseert de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap wederom een *battlefield-tour*. Deze heeft als thema de strijd op Walcheren. Wij zullen aandacht besteden aan de felle strijd rond de Sloedam, destijds de enige verbinding tussen Zuid-Beveland en Walcheren. Daarnaast bezoeken wij het strijdtoneel van operatie *Infatuate*, de amfibische landingen bij Vlissingen en Westkapelle, en volgen een deel van de opmars van 47 en 48 *Royal Marine Commando*.

De inleiders zijn René Hoebeke en Hans Sakkers, twee experts met betrekking tot de strijd rond de Sloedam en die in Zeeland in het algemeen en de door de Duitsers op Walcheren aangelegde verdedigingswerken.

Het programma is als volgt:

- 09.00 – 09.45 uur: Ontvangst in motel Goes.
- 09.10 – 09.20 uur: Bus op station Goes (wacht aankomst trein vanuit Roosendaal om 09.15 uur af).
- 09.45 – 09.50 uur: Welkom door voorzitter KVBK, generaal-majoor D. Starink.
- 09.50 – 10.20 uur: De strijd rond de Sloedam in 1940 en 1944, door René Hoebeke.
- 10.20 – 11.00 uur: Per bus naar de Sloedam, bezoek monument.
- 11.00 – 13.00 uur: Per bus via Westkapelle naar Zoutelande, toelichting over operatie *Infatuate* door Hans Sakkers.
- 13.00 – 14.15 uur: Bezoek bunkermuseum Zoutelande, toelichting over de acties.
- 14.15 – 14.45 uur: Per bus via opmarsroute 47 *Royal Marine Commando* naar Dishoek.
- 14.45 – 15.30 uur: Bezoek Dishoek, toelichting over acties.
- 15.30 uur: Per bus naar station Goes en motel Goes.

U kunt zich inschrijven voor deelname door het overmaken van € 10,- voor leden van de KVBK en € 20,- voor niet-leden, op gironummer 78828 ten name van Penningmeester KVBK te Vleuten, onder vermelding van *Battlefieldtour 2003* en de naam/namen van de deelnemer(s).

Bij overtekening krijgen leden voorrang op niet-leden en wordt het inschrijfgeld gerestitueerd. Alle deelnemers ontvangen medio september een bevestigingsbrief.

Netwerkend de oorlog in?

NCW als product van de revolutie II

F. Osinga*

De RMA voltooid

Network Centric Warfare' (NCW) kan worden gezien en worden begrepen als logisch uitvloeisel van ideeën die zijn ontwikkeld in het debat over de vermeende Revolutie in Militaire Aangelegenheden (ofwel RMA). NCW kan tevens worden gezien als de voltooiing van deze 'revolution in military affairs' die sinds de (eerste) Golfoorlog woedde, in ieder geval als debat.¹

Deze discussie vond plaats in het besef dat de Golfoorlog een demonstratie was van een nieuwe manier van oorlogvoeren, met een ongekende effectiviteit. Blijkbaar had er een revolutie plaatsgevonden in oorlogvoering, of was deze ophanden. Een van de eersten die de term RMA han-

teerde was Andrew Marshall van het Office of Net Assessments van het Pentagon. Zijn definitie van de RMA wordt nog veel aangehaald:

*a revolution in military affairs occurs when technological change makes possible material, which when combined with organisational and operational change, results in a transformation in the conduct of warfare.*²

Een andere, eveneens veel aangehaalde definitie komt uit een spraakmakend artikel van Andrew Krepenich, die stelt dat er van een revolutie sprake is als:

the application of new technologies into a significant number of military systems combines with innovati-

*ve operational concepts and organizational adaptations in a way that fundamentally alters the character and conduct of conflict.*³

Academische debatten

Het besef dat er fundamentele veranderingen plaatsvonden met revolutionaire karakteristieken werd in Amerikaanse tijdschriften breed uitgemeten voor een groot publiek. De definitie van Krepenich verscheen in *The National Interest*. In 1996 publiceerde Eliot Cohen zijn sindsdien veel geciteerde artikel 'A Revolution in Warfare' in het gezaghebbende Amerikaanse tijdschrift *Foreign Affairs*.

Hij beschrijft hoe deze revolutie in gang wordt gezet en wordt gevoed door nieuwe technologische mogelijkheden waarvan de voorbodes in operatie Desert Storm te zien waren. De civiele informatierevolutie heeft haar militaire vertaling in precisiewapens, stealth, sensoren, nieuwe communicatiemiddelen, en computers, de bouwstenen van RMA.

De stellingen van NCW klinken als een echo na het lezen van de voorspellingen van Cohen over de gevolgen voor de manier van oorlogvoeren en de inrichting van de krijgsmacht:

*The platform has become less important; while the quality that it carries – sensors, munitions, and electronics of all kinds – has become critical.*⁴ *The new military will*

* De auteur is van oorsprong Officier Vlieger (F-16). Hij was van 1997-1998 docent Airpower Doctrine aan de Opleidingsafdeling KLu van het Instituut Defensie Leergangen. Na daartoe te zijn opgeleid aan de Amerikaanse Air University (1998-1999) was hij van 1999-2000 docent Strategie en Airpower. Vanaf 2000 is hij als onderzoeker verbonden aan het Instituut Clingendael en werkt aan een proefschrift over John Boyd, een Amerikaans militair filosoof.

¹ Of er nu wel of niet een RMA heeft plaatsgevonden, en of dat relevant is, kan hier niet worden belicht. Verschillende studies zijn inmiddels verschenen die de RMA-these kritisch beschouwen. Zie bijvoorbeeld MacGregor Knox and Williamson Murray, *The Dynamics of Military Revolution 1300-2050*, Cambridge, 2001; Colin Gray, *Weapons for Stra-*

tegic Effect, How Important is Technology?, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, January 2001; Collin McInnes, 'Spectator Sport Warfare', Stuart Croft and Terry Terrif, *Critical Reflections on Security and Change*, London, 2000. Een bijzonder fraaie bespreking is die van Andrew Latham, 'Warfare Transformed; A Braudelian Perspective on the 'Revolution in Military Affairs'', *European Journal of International Relations*, Vol. 8(2), pp. 231-266.

² Andrew Marshall, Testimony before the senate Armed Services Committee, subcommittee on Acquisition and Technology, 5 May 1995.

³ Andrew Krepinevich, 'From Cavalry to Computer', *The National Interest*, no 37, Fall 1994, p. 30.

⁴ Ibid.

*be an increasingly joint force – or perhaps, one might say, less and less a traditional, service oriented force (...) the traditional division into armies, navies, and air forces has begun to break down. Not only have air operations become inseparable from almost any action on the ground, but naval forces increasingly deliver fire against a wide range of ground targets.*⁵

In een ander artikel geeft Cohen aan dat het kenmerk van deze revolutie

vooral ligt in het feit dat militaire macht steeds meer over grote afstand wordt geprojecteerd via het luchtruim. Operatie Desert Storm toont 'the mystique of air power'.⁶ En net als bij NCW stelt hij dat de hiërarchische structuren van legerkorps, divisie en brigades, die nog steeds lijken op de structuur van General Motors van de jaren vijftig, zullen moeten plaatsmaken voor plattere structuren, zoals bij Motorola en Microsoft. 'The age of the mass army is drawing to a close'.⁷

Het grootschalige gemechaniseerde optreden van het Industriële tijdperk is voorbij in een tijd dat 'What can be seen by hightech sensors can be hit, and what can be hit will be destroyed', voorspelde hij.⁸ Dus 'The colossal manoeuvres of the coalition armies in

the desert of Kuwait and Iraq in 1991 may in retrospect appear, like the final charges of cavalry in the nineteenth century, an anomaly in the face of modern firepower.⁹ En deze ontwikkelingen moeten worden omarmd, ondanks het feit dat ze voor sommige instituties als een bedreiging zullen worden ervaren want ze zullen de militaire macht van vooral de VS dramatisch verhogen: 'the revolution offers opportunities to both small and great, but to the US most of all'.¹⁰

Cohen beëindigt zijn relaas met 'A revolution in military affairs is under way. It will require changes of a magnitude that people still do not completely grasp'.¹¹ Wat die consequenties waren, werd in kaart gebracht door diepgravende wetenschappelijke verkenningen. Maar het bleef niet bij

⁵ Ibid, p. 47.

⁶ Eliot Cohen, 'The Mystique of US Airpower', *Foreign Affairs*, January/February, 1994.

⁷ 'A Revolution in Warfare', pp. 48-49

⁸ Ibid, p. 45.

⁹ Ibid, pp. 44-45.

¹⁰ Ibid, p. 52.

¹¹ Ibid.

Technici van US Air Force aan het werk tijdens operatie Iraqi Freedom

(Foto: USAF, L. Croley; bron: IMG/KI)

academische debatten en studies. Integendeel.

Experimenten in de VS

Integraal onderdeel van deze debatten waren verschillende experimenten in de vele 'battle labs' die de Amerikaanse strijdkrachten rijk zijn. Er was een symbiotische relatie tussen visies, studies en experimenten. En ook in de experimenten kunnen de wortels van NCW worden ontwaard. De ideeën en resultaten van de experimenten zijn bovendien vertaald in een toekomstvisie voor de manier waarop het Pentagon oorlog zal voeren en voor het beeld van de toekomstige Amerikaanse krijgsmacht. Een geloof werd omgezet in een militaire doctrine. Een nadere verkenning van deze vruchtbare ondergrond is verhelderend voor het begrip van NCW. Daarnaast zal het duidelijk worden hoe sterk deze stroming zich manifesteert.

Conceptuele wortels van NCW

Het RMA-debat werd dus geïnspireerd door het besef dat er een informatierevolutie plaatsvond die invloed had op de nauwkeurigheid van wapensystemen, de kwaliteit van sensoren, de capaciteit van communicatiesystemen

¹² Freedman (zie noot 53).

¹³ Latham, p. 219.

¹⁴ Ibid, p. 223.

¹⁵ Latham, p. 219.

¹⁶ Dit is een these van een invloedrijk boek dat in een vroeg stadium een synthese maakte van de gevolgen van verschillende IT gerelateerde ontwikkelingen voor oorlog en oorlogvoering: Alvin and Heidi Tofflers boek *War and Anti-War, Survival at the Dawn of the 21st Century*, New York, 1993. Een andere spraakmakend boek waarin breed en diepgaand wordt ingegaan op de invloed van de informatierevolutie op oorlogvoering is van John Arquilla and David Ronfeld, *In Athena's Camp: Preparing for Conflict in the Information Age*, RAND, Santa Monica, 1997.

¹⁷ Zalmay M. Khalizad and John P. White (eds.), *Strategic Appraisal: The Changing Role of Information in Warfare*, RAND, Santa Monica, 1999.

¹⁸ Presidents notes.

¹⁹ David Alberts, *Information Age Transformation*, p. 18.

en de informatievoorziening van commandocentrales.¹²

Terwijl de verbeteringen per systeem aanzienlijk waren, betroffen ze echter slechts efficiency-slagen. Het cumulatieve effect van al deze verbeteringen zou revolutionair zijn. Het belooft een transitie naar 'knowledge intensive warfare'.¹³ De enorme successen van de Golfoorlog

established the superiority of this new mode of warfare by demonstrating convincingly that information-based Western armies can quickly and decisively defeat the industrial

wordt waargenomen in de economie en andere maatschappelijke sectoren als gevolg van de informatierevolutie.

De 'Third Wave Economy' baart 'Third Wave Warfare'.¹⁶ Deze fundamentele verandering uit zich onder meer in een vervanging van 'massavernietiging' ('mass destruction') door 'precieze oorlogvoering' ('precision warfare'), en het debat legde het besef aan de dag dat 'information was becoming the driving factor in warfare'.¹⁷

Dit toont direct de geboortegrond van NCW. NCW is volgens de auteurs de

Operatie Iraqi Freedom. Technici van het 332 Expeditionary Operations Support Squadron overleggen achter het bedieningspaneel

(Foto: USAF, S. Alford; bron: IMG/KI)

*armies of rogue states, even when the latter has had ample time to prepare their defences.*¹⁴

Information War

Na de Golfoorlog werd dan ook het idee van 'Information War' geponeerd en uitgewerkt in een vloed van publicaties. 'I-War' proponenten zagen, zoals gezegd, een verschuiving van 'Industrial Age Warfare' naar 'Information Age Warfare'¹⁵, een verschuiving in oorlogvoering die samenvalt met de verschuiving die

'emerging theory of war in the information age', 'a paradigm shift'¹⁸, the military embodiment of Information Age concepts and technologies'.¹⁹ NCW volgt de informatierevolutie voor wat betreft de gevolgen voor organisatievorm, commandovoering en informatiestromen daarbinnen, en de inzetmogelijkheden.

De argumenten en beweringen vervat in NCW daarbij sluiten nauw aan bij argumenten die in het afgelopen decennium zijn aangedragen in debat-

ten over Information Warfare. Een korte terugblik op Information War-literatuur loont, omdat verschillende kenmerken van Information Warfare terug te vinden zijn in studies over NCW.

Cyberwar

Het is niet nodig om veel literatuur over I-War na te gaan om duidelijke parallelen met NCW te zien. John Arquilla en David Ronfeld, twee vooraanstaande auteurs op dit gebied, en grondleggers van I-War, beargumenteerden in een veel geciteerd artikel met de klinkende titel 'Cyberwar is Coming' al in 1993 dat:

*the information revolution reflects the advance of computerized information and communications technologies and related innovations in organization and management theory. Sea changes are occurring in how information is collected, stored, processed, communicated, and presented, and in how organizations are designed to take advantage of increased information.*²⁰

Dit heeft onvermijdelijk gevolgen voor oorlog en oorlogvoering:

*the information revolution will cause shifts, both in how societies may come into conflict and how their armed forces may wage war.*²¹

De contouren van oorlog in het informatietijdperk werden eveneens geschetst:

warfare is no longer primarily a function of who puts the most capital, labor, and technology on the battlefield, but of who has the best

information about the battlefield. What distinguishes the victors is their grasp of information, not only from the mundane standpoint of knowing to find the enemy while keeping it in the dark, but also in doctrinal and organizational terms' [...]

*information is becoming a strategic resource that may prove as valuable and influential in the post-industrial era as capital and labor have been in the industrial age.*²²

Zij stellen dat oorlog in de toekomst moet worden gevoerd volgens 'information related principles'. En dit is niet alleen van toepassing op grootschalige conflicten, maar ook in 'low intensity conflict, in conventional and non-conventional environments and for defensive or offensive purposes'.²³ In de toekomst zal meer dan ooit het accent moeten liggen op:

*disrupting, if not destroying information and communication systems on which the adversary relies in order to know itself: who it is, where it is, what it can do when, why it is fighting, which threats to counter first, etc. It means trying to know everything about an adversary while keeping the adversary from knowing much about oneself. It means turning the balance of information and knowledge in one's favor (...) It means using knowledge so that less capital and labor may have to be expended.*²⁴

Organisatorische gevolgen

Ook de organisatorische gevolgen van het informatietijdperk werden onderzocht, want Cyberwar 'is not simply a set of measures based on technology'. De informatierevolutie:

disrupts and erodes the hierarchies around which institutions are normally designed. It diffuses and redistributes power, often to the benefit of what may be considered weaker, smaller actors. It crosses borders, and redraws the boundaries of offices and responsibilities. It expands the spatial and temporal

*horizons that actors should take into account.*²⁵

Hun ideeën puttend uit het bedrijfsleven lijken Arquilla en Ronfeld in een volgende paragraaf de organisatieprincipes van NCW 'avant la lettre' weer te geven:

The responsive, capable institutions will adapt their structures and processes to the information age. Many will evolve from traditional hierarchical forms to new, flexible, network-like models of organization. Success will depend on learning to interlace hierarchical and network principles. The very changes that trouble institutions, such as erosion of hierarchy, favor the rise of multi-organizational networks [...]

*Multi-organizational networks consist of (often small) organizations or parts of institutions that have linked together to act jointly. Indeed, the information revolution favors the growth of such networks by making it possible for diverse, dispersed actors to communicate, consult, coordinate, and operate together across greater distances, and on the basis of more and better information than ever before.*²⁶

Dit is niet vrijblijvend, want case-studies (en '11 september' is sindsdien door de auteurs daaraan toegevoegd) zouden aantonen dat 'institutions can be defeated by networks and it may take networks to counter networks'.²⁷ Elders beargumenteren de auteurs dan ook dat de toekomstige stijl van oorlogvoering:

may require major innovations in organizational design, in particular a shift from hierarchies to networks. The traditional reliance on hierarchical designs may have to be adapted to network-oriented models to allow greater flexibility, lethal connectivity, and teamwork across institutional boundaries. The traditional emphasis on command and control may have to give way to an emphasis on consultation

²⁰ John Arquilla and David Ronfeldt, 'Cyberwar is Coming', *Comparative Strategy*, Vol 12, no.2, p. 143.

²¹ Ibid.

²² Ibid, p. 141.

²³ Ibid, p. 146.

²⁴ Ibid, p. 144.

²⁵ Ibid, p. 143.

²⁶ Ibid, p. 144.

²⁷ 'Cyberwar is Coming', p. 152.

Operatie Iraqi Freedom. B-52 navigator M. Gillespie checkt de wind over het doelgebied tijdens een bombardementsvlucht (Foto: USAF, R. Freeland; bron: IMG/KI)

and coordination, the crucial building blocks of network designs.²⁸

Gevolgen voor commandovoering

Principes van commandovoering zouden eveneens drastisch moeten worden herzien:

*Moving to networked structures may require some decentralization of command and control. But decentralization is only one part of the picture: the new technology may also provide greater 'top-sight', a central understanding of the big picture that enhances the management of complexity. The pairing of decentralization with top-sight brings the real gains.*²⁹

Optreden als een zwerm ('Swarming')

Enkele jaren na het artikel over Cyberwar beschreven Arquilla en Ronfeld het 'Swarming concept', dat daarop voortborduurde, en waarmee een schaduw vooruit werd geworpen naar NCW en operatie Enduring Freedom in Afghanistan. In de toekomst zullen oorlogen vooral worden uitgevoerd door netwerken.

Het centrale idee van 'Swarming' is de mogelijkheid die IT biedt voor het verspreiden van kleine, relatief autonome eenheden die, door IT met elkaar verbonden, als een 'amorphe maar gecoördineerde' pulserende zwerm een tegenstander van verschillende kanten bestookt en belaagt. Het gebrek aan organieke vuurkracht van deze kleine eenheden wordt ruimschoots goedge maakt doordat ze via een communicatienetwerk in verbinding staan met gevechtsvliegtuigen en artilleriesystemen.³⁰

'Swarming' wordt gezien als de opvolger van de manoeuvre stijl van oorlogvoering en heeft twee vereisten. Ten eerste, wil men in staat zijn om een tegenstander van meerdere kanten tegelijk aan te grijpen, dan moet de offensieve formatie bestaan uit een groot aantal kleine, beweeglij-

²⁸ John Arquilla and David Ronfeldt, 'Emerging Modes of Conflict', *Comparative Strategy*, vol. 12, no.4, 1993, p. 158.²⁹ 'Cyberwar is Coming', p. 146.

³⁰ John Arquilla and David Ronfeldt, *Swarming and the Future of Conflict*, RAND, Santa Monica, 2000. Op pp. 21-23 wordt het 'swarming-concept' zeer beknopt uiteengezet om in volgende hoofdstukken in detail te worden besproken. 'Swarming' bouwt voort op een studie over 'the small and the many' van de hand van Martin Libicki, dat verscheen in het inmiddels tot standaardwerk verheven boek over information warfare *In Athena's Camp...* (zie noot 16).

ke eenheden die 'tightly internetted' zijn, dat wil zeggen 'that can communicate and coordinate with each other at will and are expected to do so'.³¹ Dit heeft erg veel weg van het NCW idee van 'self synchronization'.

De tweede eis laat zien aan dat het swarming-concept zeer nauw verwant is aan de kern van NCW:

'a swarm force' must not only engage in strike operations, but also form part of a 'sensory organiza-

*tion', providing the surveillance and synoptic-level observations necessary to the creation and maintenance of 'topsite'.*³²

En om het nog maar eens scherp neer te zetten vatten zij hun thema samen in de heerlijk bombastische en veel geciteerde waarschuwing dat 'The future may belong to whoever masters the network form'.³³ En dit is niet ver af van enkele stellingen die het Pentagon aan het Congres voorlegde: 'in the future, the network will be the

single most important contributor to combat power'.³⁴

Laboratoria voor de strijd van morgen

Een voedingsbodem voor RMA-discussie waren de experimenten binnen de Amerikaanse krijgsmacht. Sinds de Golfoorlog hebben de Amerikaanse strijdkrachten gericht geëxperimenteerd en operationele concepten ontwikkeld met als doel gevechtssystemen en ondersteunende systemen van de verschillende krijgsmachtdelen te integreren in een naadloos netwerk.

Integraal onderdeel van deze experimenten was het zoeken naar gepaste 'command and control' doctrines, zodat een optimaal effect kon worden bereikt met beperkte middelen.³⁵ Deze

³¹ Ibid, p. 22.

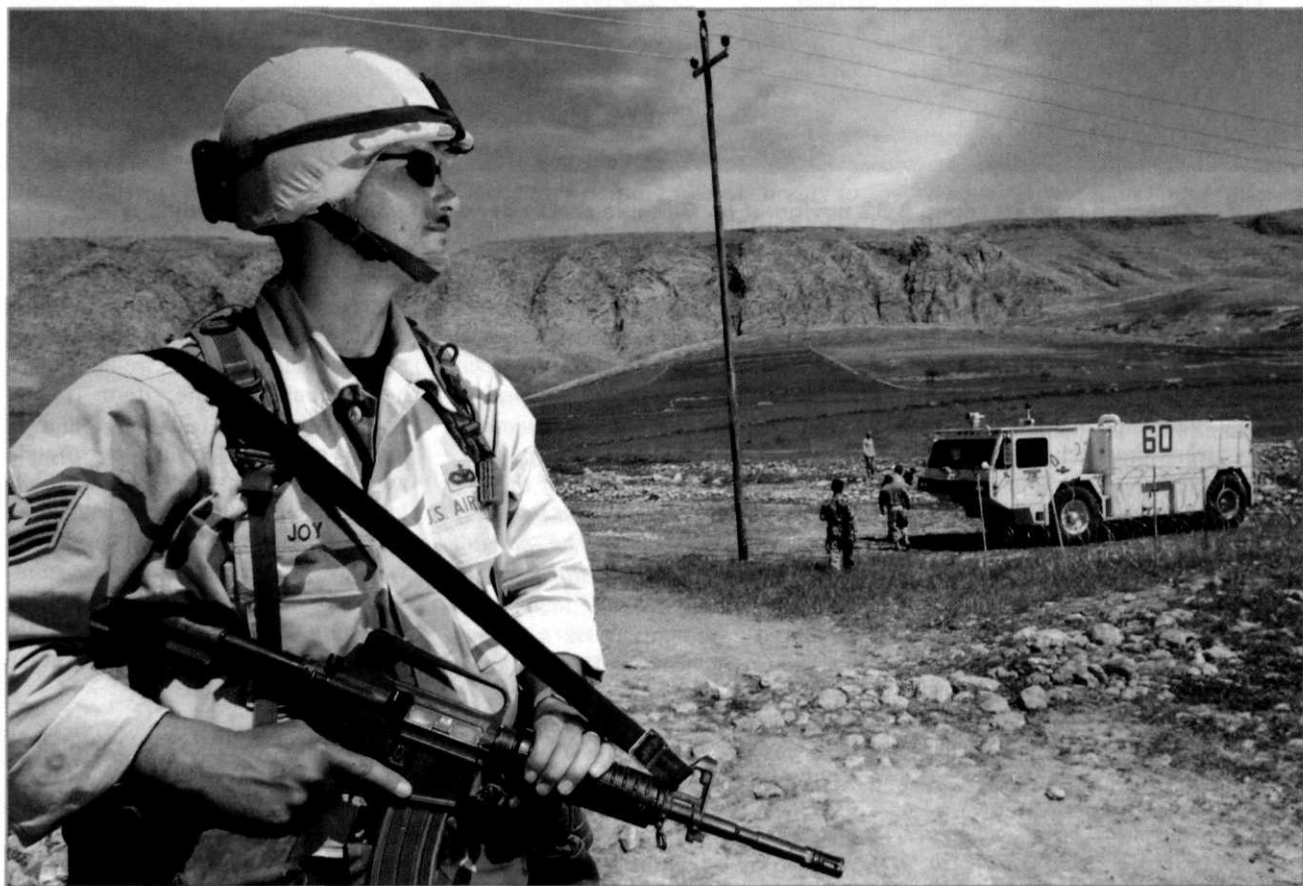
³² Ibid.

³³ 'Cyberwar is Coming', p. 153.

³⁴ Executive Summary, NCW Report to Congress, p. vii.

³⁵ Er zijn goede en kritische overzichten van het RMA-debat. Zie bijvoorbeeld Chris

Demchak, 'Watershed in Perception and Knowledge', in Stuart Croft and Terry Terrif, *Critical Reflections on security and Change*, London, 2000; and Andrew Latham, 'Re-Imagining Warfare', in Craig Snyder, *Contemporary Security and Strategy*, London, 1999.

Een parachutist van het 301 Rescue Squadron op de Tallil luchtmachtbasis in Irak

(Foto: USAF, S.A. Cuomo; bron: IMG/KI)

bewuste en gestuurde 'Concept Development & Experimentation' inspanningen kwamen voort uit successen maar ook uit frustraties tijdens de Golfoorlog. Enerzijds was er het overweldigende succes van de luchtoperatie die aan het grondoptreden voorafging. Niet alleen kon snel in het gehele theater luchtoverwicht worden bereikt en werd een vermogen gedemonstreerd aanvallen te kunnen uitvoeren met ongehoorde precisie, waardoor de Iraakse strijdkrachten grotendeels verlamd waren, ook bleken Amerikaanse luchtmachtkrachten (afkomstig van de USAF, Special Forces Command, US Army, US Marines en de US Navy) een grootschalig Iraaks grondoffensief bij Al Khafji te stoppen en de Iraakse divisies goeddeels vanuit de lucht onschadelijk te maken. Het nieuwe JSTARS Air Ground Surveillance-systeem had daarmee zijn waarde bewezen.

Tegenover deze successen stond echter het tactische falen van de 'Scud Hunt'. Terwijl satellietwaarnemings-systemen niet zelden lanceringen vastlegden, duurde het soms tot 14 uur voordat de informatie over de lanceringslocatie bij gevechtseenheden aankwam. Tegen die tijd was de informatie natuurlijk volstrekt verouderd.³⁶

Op Desert Storm volgden operaties Northern en Southern Watch. Amerikaanse en Britse gevechtsvliegtuigen patrouilleerden sindsdien 24 uur per dag boven Iraaks grondgebied. De mobiele luchtafweersystemen en de dreiging van massavernietigingswapens op mobiele lanceerinrichtingen inspireerden de USAF om de problemen ten aanzien van reactietijd en informatievoorziening voortvarend ter hand te nemen.

³⁶ Zie voor beide operaties bijvoorbeeld Thomas Keane and Eliot Cohen, *Revolution in Warfare? Air Power in the Persian Gulf*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1995. Dit boek is een samenvatting van de officiële studie die is verricht naar de lessen van Desert Storm.

³⁷ Latham, p. 224.

In verschillende 'battle-labs' werden concepten bedacht en beproefd die als primair doel hadden het operatiegebied 'transparanter' te maken; om informatiedominantie te bereiken; om 'situational awareness' op alle niveaus te verbeteren; om relevante doelinformatie tijdig aan diegene door te sturen die het nodig had; en om te bepalen hoe in dergelijke operaties met een hoog tempo en snelle informatiestromen nog effectief leiding kon worden gegeven.

Luchtmacht K. Hawkins aan het werk om betere communicatielijnen te bewerkstelligen op de Tallil luchtmachtbasis in Irak (Foto: USAF,

T.L. Blevins; bron: IMG/KI)

Het overkoepelende doel was het verkorten van de 'sensor-to-shootertime' en daarmee het reactievermogen te verhogen. Kortom, zij beoogden militaire effectiviteit langs drie verschillende assen te verhogen: 'lethality, visibility and agility'.³⁷

Technologische ontwikkelingen

Deze experimenten borduurden voort op ontwikkelingen in verhoging van

precisiewapentechnologie, sensortechnologie en stealth-capaciteit. De nauwkeurigheid van 'smart munitions' was al voor de Golfoorlog sterk toegenomen en in de jaren negentig werd dit met grote voortvarendheid voorgezet, zodanig dat ten tijde van operatie Allied Force een nauwkeurigheid van drie tot tien meter werd bereikt met wapens die door satellietnavigatie werden gestuurd.

Stealth-capaciteit leverde een vermindering op van de detectiekans. Voor de vijandelijke radar levert de F-117, die zijn sporen verdiende boven Bagdad, nog maar een object op met de omvang van een golfbal. De B-2, F-22 en de JSF reduceren dit zelfs tot een object met de grootte van een insect. Dit geeft het vermogen om ongezien en ongehinderd boven vijandelijk gebied te patrouilleren en aanvallen uit te voeren vanuit een 'sanctuary'.

Deze en meer traditionele vliegtuigen, zoals de F-16, de F-15 en zelfs de B-52 werden uitgerust met data-links. Daarmee konden ze worden gekoppeld aan commandocentra en, belangrijker, direct aan een nieuwe generatie waarnemingsplatforms, zoals de Predator en de Global Hawk UAV, en aan al bestaande AWACS- en JSTARS-radarvliegtuigen.

Groter reactievermogen

Deze netwerkkoppeling maakte het mogelijk om accurate doelgegevens, ook van mobiele en plotseling opdoemende doelen (zogenaamde 'emerging targets'), bijzonder snel door te seinen naar vliegtuigen die naar het operatiegebied op weg waren, en om missies die op weg waren naar een bepaald doel te dirigeren naar een zoiest waargenomen doel met hogere prioriteit (dit wordt onder meer aangeduid als 'flex targetting').

Hierdoor werd de effectiviteit van het bestrijden van mobiele doelen zoals Scud-lanceerinrichtingen en luchtafweersystemen verhoogd, maar ook, en belangrijker, het reactievermogen. Verhoging van nauwkeurigheid van

een aanval en de beschikbaarheid over meer, tijdiger en betere doelgegevens betekende ook dat de effectiviteit per aanvalsmisatie steeg.

Toegenomen effectiviteit

Waar voorheen meerdere vliegtuigen nodig waren om een doelwit met zekerheid uit te schakelen, nu bleek het mogelijk om met een vliegtuig meerdere doelen uit te schakelen. Tot slot betekende dit dat militaire hoofdkwartieren en politieke leiders beter op de hoogte bleven en sneller konden inspelen op nieuwe ontwikkelingen.

En terwijl dat voor boekhouders en op besparingen gerichte politici aanleiding zou kunnen zijn om het aantal systemen te reduceren, vertaalden de VS dit eerder in het vermogen om met handhaving van de numerieke sterkte van een 'task force' de intensiteit van een campagne te verhogen, om specifieke effecten te behalen in plaats van grootschalige vernieling en om sneller beslissende resultaten te kunnen behalen. De nieuwe capaciteiten werden gezien als mogelijkheid om op een wezenlijk andere – effectievere – manier oorlog te voeren.

Toekomstvisies en toekomstplannen

'Global Reach-Global Power' was dan ook de visie van de Amerikaanse luchtmacht in de jaren negentig. De combinatie van nieuwe capaciteiten die 'airpower' bood, gekoppeld aan nieuwe strategische concepten, werd

gezien als het symbool van de RMA en van Amerikaanse militaire macht.

Verscheidende Amerikaanse studies belichten het belang van 'airpower' voor de 'American way of war'³⁸ want deze nieuwe capaciteiten maakten het mogelijk:

*to seize and maintain the initiative, to dominate the course of hostilities, to deny the adversary the ability to force an alteration in US strategy and to foreclose its pursuit of strategic alternatives, and the capacity to defeat adversary forces in the field*³⁹.

*Significantly, modern US airpower capabilities can save lives, not only the lives of own troops, but also those of non-combatants.*⁴⁰

In de Amerikaanse marine werden soortgelijke ideeën beproefd met het 'Cooperative Engagement Concept' (CEC), dat voortborduurde op het 'system of systems' concept dat door de toenmalige Chief of Naval Operation Admiral Owens was geformuleerd.

Het System of Systems (SoS) -concept was volgens de auteur het embleem van de tot wasdom komende nieuwe vorm van Amerikaanse oorlogvoering. Ook dit concept was sterk geënt op de Golfoorlog. Het idee was dat sensor- en communicatiesystemen van verschillende platforms aan elkaar zouden worden gekoppeld waardoor de informatie voor meerdere platforms beschikbaar zou worden, ook voor platforms die niet over

geavanceerde sensoren beschikken. Het vooruitzicht was 'to lift the fog of war' in een operatiegebied ter grootte van 200x200 nautical miles.⁴¹ Het CEC gaf dit idee in praktijk gestalte door waarnemingsmiddelen van alle schepen in een 'carrier battle group' tezamen met sensoren en communicatiesystemen aan boord van vliegtuigen en satellietssystemen samen te brengen in een netwerk. Hierdoor werd een grote toename bereikt in 'situational awareness' en 'engagement capability' in ieder schip zonder fysieke uitbreiding van de uitrusting van een schip.

De US Army, tot slot, experimenteerde met digitalisering en reorganisatie van enkele brigades in het zogenaamde Force XXI initiatief. Dit werd gevolgd door het 'Army after Next' programma, en andere moderniseringsinitiatieven, allemaal met als doel 'to unleash the full destructive potential of the new knowledge intensive military technologies'.⁴²

Nieuwe militair-strategische concepten

Niet alleen technologische ontwikkelingen voedden deze gedachte. Tegelijkertijd werd nagedacht over de vraag op welke wijze een 'schurkenstaat' ('rogue state') kon worden verslagen of kon worden gedwongen om zijn beleid te veranderen. Operatie Desert Storm betrof nog een eenvoudig en traditioneel scenario, waar de doelstelling een militaire overwinning betrof.

Nieuwe ideeën over het bereiken van stelselmatige verlamming van het gehele vijandelijke systeem door gelijktijdige intensieve aanvallen op het politieke leiderschap, op militair-strategische hoofdkwartieren, en op essentiële militaire infrastructuur kregen nadrukkelijk een plaats in de doctrine die tot dan toe eigenlijk voorschreef dat (lucht)aanvallen vooral en vrijwel exclusief moesten worden gericht tegen de vijandelijke grondstrijdkrachten.⁴³

³⁸ Zie bijvoorbeeld Daniel Goure and Christopher Szara (eds), *Air and Space Power in the New Millennium*, Center for Strategic and International Studies, Washington, D.C., 1997, en Benjamin Lambeth, *The Transformation of American Air Power*, Cornell University Press, Ithaca, 2000, vooral pp. 301-303, waarin een opsomming staat van de strategische voordelen en het politieke belang van de nieuwe Amerikaanse 'airpower'-capaciteiten.

³⁹ Goure and Szara, p. xxii.

⁴⁰ Lambeth, *The Transformation of American Air power*, p. 303.

⁴¹ Admiral Bill Owens, *Lifting the Fog of War*, New York, 2000, p. 24.

⁴² Zie voor een recente beknopte beschouwing van US Army transformatieplannen in de afgelopen jaren bijvoorbeeld David Jablonsky, 'Army Transformation, a Tale of Two Doctrines', in Conrad Crane (ed), *Transforming Defense*, US Army Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, December 2001 of Steven Metz, *Armed Conflict in the 21st Century: The Information Revolution and Post-Modern Warfare*, US Army Strategic Studies Institute, Carlisle Barracks, april 2000.

Het 13-de infanteriebataljon Luchtmobiele Brigade bereidt zich voor op uitzending naar Afghanistan

(Foto: H. Keeris, MvD; bron: IMG/KL)

'Coercive diplomacy'

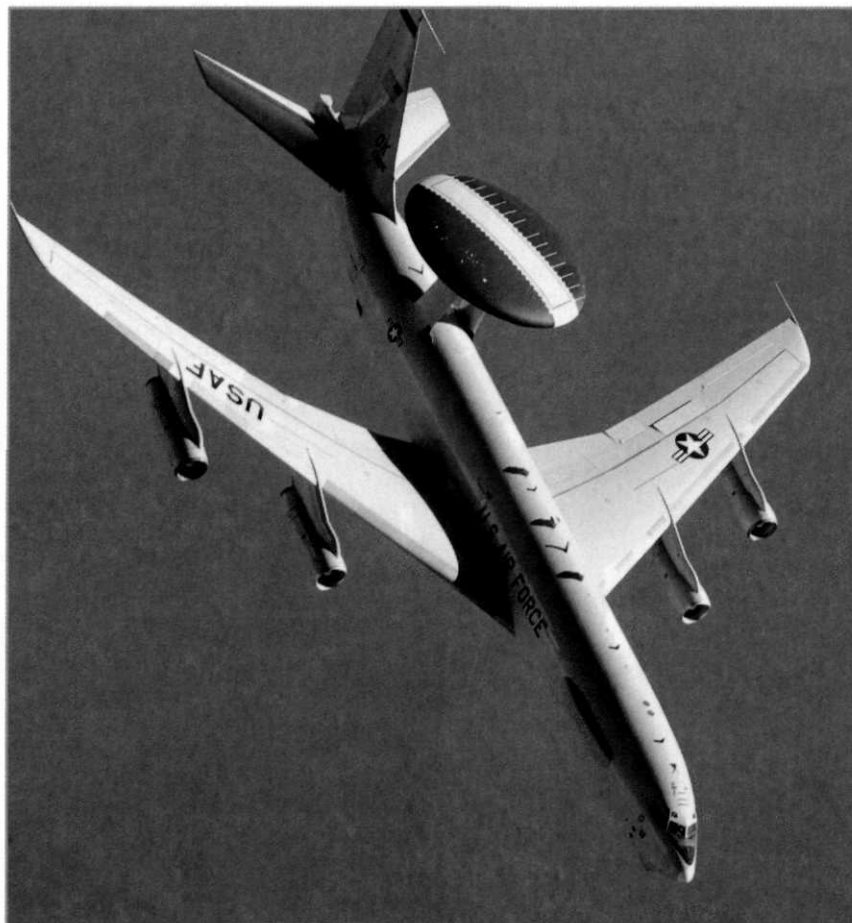
Vanwege de strategische dilemma's in het voormalig Joegoslavië werden nieuwe concepten ontwikkeld. Opmerkelijk is dat terwijl de strategische vraagstukken over operaties in het

voormalig Joegoslavië ook Europese landen aanging, al was het alleen maar omdat ook Europese vliegtuigen deelnamen aan dwangoperaties boven Joegoslavië, het toch vrijwel exclusief een Amerikaans debat betrof.

In de Balkan ging het niet zozeer om het behalen van een militaire overwinning, of het bevrijden van een land, maar om het dwingen van het regime tot een koerswijziging. Het militaire instrument werd ingezet als onderdeel van 'coercive diplomacy'. De vraag die centraal stond in de doctrinaire debatten betrof de doelcategorieën die moesten worden aangevallen en in welke intensiteit men druk wilde kunnen uitoefenen op de 'strategische calculus' – de kostenbeteanalyse en afweging van kansen

op succes – van het onwillige regime. Precisiewapens maakte het mogelijk doelen aan te vallen zonder al te veel nevenschade. Daardoor kon een groot scala van 'targetting'-opties worden overwogen zoals 'decapitation' (directe aanvallen op het politieke en militaire leiderschap), 'paralysis' (verlamming van het vijandelijke systeem door aanvallen op alle zwaartepunten tegelijk), 'punishment' (het verhogen van de kosten van een bepaalde beleidskeuze, met nog meer schade in het vooruitzicht als dreiging), 'denial' (uitschakelen van de strijdkrachten zodat de kans op het behalen van een strategisch doel nihil wordt), 'endangerment' (het bedreigen van andere – hogere – belangen met militaire aanvallen dan die waar het eigenlijke conflict over gaat) of

⁴³ Het betreft hier het idee van een van de architecten van het luchtoffensief. John Warden, dat de tegenstander als een systeem moet worden gezien bestaande uit verschillende interdependente deelsystemen. Het meest vitale subsysteem is het leiderschap. De economie en infrastructuur, energie, bevolking en strijdkrachten worden als andere deelsystemen ontwaard. 'Parallel warfare' en 'paralysis' komen uit zijn koker. Zie o.m. 'The Enemy as a System', *Air Power Journal*, no. 9, (Spring 1995), pp. 40-55. Deze benadering is uitermate invloedrijk geweest en is verwerkt tot formele Amerikaanse doctrine (en sindsdien ook in enkele Europese airpower-doctrines, onder meer in die van de KLu).

Een AWACS-toestel in actie tijdens operatie Iraqi Freedom

(Foto: USAF, D. Ahlschwede; bron: IMG/KI)

'hybrid'; een combinatie van 'targeting' strategieën in tijd aan elkaar gekoppeld.⁴⁴

Graduele opbouw van intensiteit

Voor wat betreft intensiteit was er een school die een graduele opbouw voorstond – een langzaam toenemende intensiteit in de aanvallen, met zo nu en dan pauzes in de bombardementen. Deze strategie, waarbij de signaal-functie van een aanval belangrijker was dan de daadwerkelijke schade, was al naar voren gebracht door een van de grondleggers van het denken over 'coercion', Thomas Schelling, in de jaren zestig.⁴⁵ Het voordeel van een graduele opbouw is dat de tegenstander de gelegenheid heeft om met diplomatie te reageren.

De andere school was geïnspireerd door de successen van de intensieve

luchtaanvallen op Irak tijdens Desert Storm. Intensieve aanvallen versterkten de geloofwaardigheid van drie-

gingen en maakten het voor een tegenstander des te urgenter om snel met de gestelde eisen in te stemmen. Tegelijkertijd zouden intensieve aanvallen, onder meer op waardevolle doelen in handen van de communicatieve elite van een land, en op de communicatiemiddelen van het regime, het besluitvormingsproces onder druk zetten. Het doel van deze intensieve strategie – aangeduid in termen als 'parallel warfare', 'hyperwar', of 'decisive force' – was:

*to impose an overwhelming level of shock and awe against an adversary on an immediate or sufficiently timely basis to paralyze its will to carry on.*⁴⁶

Een intensieve aanval, consequent uitgevoerd tegen doelen die er toe doen in de strategische afweging van de bestuurlijke elite die onder druk moest worden gezet, zouden overtuigend aantonen dat verzet onmogelijk en zinloos is, en dat de schade snel groter zou worden. Onder verwijzing naar de slechte ervaringen tijdens de Vietnamoorlog werd het onderbreken van luchtaanvallen ten behoeve van de diplomatie verworpen omdat dit in de ogen van de tegenstander een signaal van aarzeling zou zijn. Diplomatieke ouvertures zouden kunnen worden misbruikt om de pauzes te verlenen, en de gewonnen tijd zou kunnen worden benut om tegenmaatregelen

⁴⁴ De literatuur over 'coercive diplomacy' is sinds de conflicten in Joegoslavië in het begin van de jaren negentig enorm in omvang toegenomen. Op Amerikaanse militaire universiteiten zijn tientallen studies verschenen over dit onderwerp, wat het belang aangeeft van deze discourse voor de Amerikaanse strijdkrachten. Enkele veel aangehaalde werken van vooraanstaande academici zijn bijvoorbeeld Alexander George and William E. Simons, *The Limits of Coercive Diplomacy*, Robert Pape, *Bombing to Win*, Ithaca, New York, Cornell University Press, 1997; Een bijzonder goed overzicht en kritische analyse van de debatten wordt gegeven door Karl Mueller, 'Denial, Punishment, and the Future of Air Power', *Security Studies*, Vol. 7, no.3 (Spring 1998), pp. 182-228. Recent is een goed overzicht verschenen van Daniel Byman & Matthew Waxman, *The Dynamics*

of Coercion, Cambridge University Press, 2002. Eerder publiceerden zijn *Air Power as a Coercive Instrument*, RAND, Santa Monica, 1999. In Europa ging het militaire discourse meer over doctrines voor 'peace-keeping'. In een enkele Britse publicatie wordt wel aandacht besteed aan 'coercive strategies'. Hierin wordt het Amerikaanse debat echter nauw gevolgd.

⁴⁵ Thomas Schelling, *Arms and Influence*, New Haven, CT, Yale University Press, 1966. Alexander George volgde deze redenering ook in *The Limits of Coercive Diplomacy*.

⁴⁶ S.E. Johnson en Martin Libicki, *Dominant Battlespace Knowledge: The Winning Edge*, NDU Press, Washington, D.C., 1995. Deze stroming ging voort op de ideeën van al eerder geciteerde John Warden. Deze mengde zich ook in het debat over 'coercion' strategieën.

te nemen. Bovendien zou in een coalitieoperatie een pauze in de bombardementen kunnen leiden tot verliezen aan wil om het offensief te hervatten.⁴⁷

Van debat naar doctrine: de 'American Way of War'

Niet alleen is hierdoor de essentie van NCW 'avant la lettre' nog eens belicht, en het ontstaan van het concept historisch ingebed. Met de 'tenets of NCW' in gedachten is het duidelijk geworden in welke mate NCW schatplichtig is aan denkwerk en experimenten die zijn verricht in de jaren negentig en de mate waarin gebruik wordt gemaakt van de conceptuele bouwstenen van de strategische discussie rond de RMA.

In een voedingsbodempool als deze combinatie van debat en experiment kan een concept als NCW snel wortel schieten, temeer daar vele van deze ideeën middels experimenten werden beproefd en uiteindelijk ook hun weerslag kregen in doctrine- en investeringsplannen.

Hoewel onderwerp van vele scherpe

debatten en kritieken resulteerden dergelijke concepten en experimenten erin dat de VS inderdaad ging beschikken over ongeëvenaarde nieuwe militaire capaciteiten⁴⁸: 'In any case, there is something clearly revolutionary about recent changes in the ideas, instruments and institutions of warfare'⁴⁹, schreef een analist.

En de overtuiging, het geloof, dat de informatierevolutie grote betekenis zou hebben voor strijdkrachten bleef niet beperkt tot civiele onderzoeksinstellingen, studies en experimenten in en door militaire 'battle-labs'. Traditioneel is het Amerikaanse strategische denken doordeesemd van een geloof in technologie.⁵⁰ Daarom is het niet verwonderlijk dat de toenmalige Amerikaanse Chef van de Landmachtstaf, generaal Sullivan, in 1994 voorspelde in een uitgebreid artikel dat:

*The dawning of the information age will fundamentally change the conduct of warfare – just as the industrial age did a century ago.*⁵¹

De strategische discussie en de praktische ervaringen opgedaan in

experimenten werden vertaald in een doctrine, beleid en toekomstvisie die bepalend werd voor de defensieplanning in het Pentagon in de tweede helft van de jaren negentig. Wat daarin mede een rol speelde was dat de voordelen van de mogelijke nieuwe manieren van oorlogvoeren inspeelden op de toegenomen eisen ten aanzien van het militaire optreden in de jaren negentig. In een tijdperk waarin het militaire instrument voornamelijk werd ingezet voor zogenaamd niet-vitale belangen was de bereidheid veel slachtoffers te incasseren of te veroorzaken, gering.

Hoge verwachtingen ten aanzien van het vermogen geen of bijzonder weinig 'collateral damage' te veroorzaken, buitengewone aandacht voor burgerslachtoffers, het vermeende CNN-effect en risico-minimalisering voor eigen troepen zijn trefwoorden die militair optreden in het Clinton-tijdperk sinds 1992 kenmerken.⁵³

Na het debacle van Mogadishu in oktober 1993, toen achttien Amerikaanse militairen om het leven kwamen, werd de wens omgezet in doctrine. Een op de RMA gebaseerde manier

⁴⁷ Het zal niet verbazen dat vooral de Amerikaanse defensiespecialisten en militairen de laatste strategie propageerden. Dat dit geen puur academisch debat was bleek bijvoorbeeld tijdens operatie Allied Force toen generaal Short, de commandant van de luchtaanvallen, aangaf dat hij Milosevic anders zou hebben aangepakt dan de strategie van generaal Clark, die mede was ingegeven door wat politieke haalbaar was binnen de NAVO. Short werd gesteund door verschillende Europese hoge luchtmachtfunctionarissen. Zie voor de strategische manco's van Allied Force en de doctrinaire verschillen van inzicht bijvoorbeeld de uitstekende analyse van Benjamin Lambeth, *NATO's Air War for Kosovo, A Strategic and Operational Assessment*, RAND, Santa Monica, 2001, vooral hoofdstukken 3, 7 en 8. In hoofdstuk 8 wordt ingegaan op de nadelige gevolgen van de al dan niet bewuste keuze voor een graduele campagne.

⁴⁸ Verschillende kritische studies zijn inmiddels beschikbaar. Zie bijvoorbeeld MacGregor Knox and Williamson Murray, *The Dynamics of Military Revolution 1300-2050*, Cambridge, 2001; Colin Gray, *Weapons for Stra-*

tegic Effect, How Important is Technology?, Air University Press, Maxwell Air Force Base, Alabama, January 2001; Collin McInnes, 'Spectator Sport Warfare', Stuart Croft and Terry Terriff, *Critical Reflections on Security and Change*, London, 2000. De kritiek heeft verschillende pijlen, bijvoorbeeld het argument dat alleen de manier van oorlogvoering aan verandering onderhevig is, terwijl oorlog zelf als verschijnsel onveranderlijk blijft; het feit dat strategische effectiviteit niet lineair in verband staat met technologische superioriteit of het argument dat technologische voordelen slechts tijdelijk zijn doordat landen ofwel succesvolle praktijken zullen overnemen, ofwel effectieve, zo nodig asymmetrische tegenmaatregelen zullen nemen die het voordeel teniet doen. Andere kritieken, zie bijvoorbeeld die van Ignatieff (Virtual War) en Colin McInnes (Spectator Sport Warfare) wijzen op de afstandelijkheid van deze wijze van oorlogvoeren. Voor Christopher Coker is het streven naar precisie, naar vermindering van 'collateral damage' en slachtoffers onder militairen van beide zijden juist een positief teken dat het menselijk element terugkeert na de verschrikkingen van

het nucleaire tijdperk: 'it is in terms of dignity that we should see recent trends in the way the West now fights its wars' (Christopher Coker, *Humane Warfare*, London, 2001, p. 146). Een verhelderende studie die verschillende, soms tegenstrijdige visies over de RMA in een Braudeliaans historisch perspectief plaatst, werd recent gepubliceerd door Andrew Latham, 'Warfare Transformed; A Braudelian Perspective on the 'Revolution in Military Affairs'', *European Journal of International Relations*, Vol. 8(2), pp. 231-266. Zie ook het derde deel van deze reeks.

⁴⁹ Latham, p. 21.

⁵⁰ Dit is treffend weergegeven door Colin Gray, 'Strategy in the Nuclear Age', in Williamson Murray et al, *The Making of Strategy, Rulers, States and War*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.

⁵¹ Sullivan, G. and Dublik, J. (1994), War in the Information Age, *Military Review*, April, p. 46.

⁵² Noonan and Hillen, p. 233.

⁵³ Freedman, L. (1998-1999), The Changing Forms of Military Conflict, *Survival*, 40, 4, p. 44.

van oorlogvoeren bood het aantrekkelijke voordeel dat eenheden konden worden ingezet die volgens Lawrence Freedman in staat werden geacht:

of such sharp and efficient direction that it might mitigate war's terrors and bring hostilities to swift and relatively clean conclusions, before too much damage has been done [...]

the technologies of the information age should allow military power to be employed to its maximum efficiency with speed, precision and minimum cost. There is no need to target civilians intentionally, nor even to hit them inadvertently.⁵³

In 1997 stelde de toenmalige minister van Defensie William Cohen dan ook dat:

the information revolution is creating a Revolution in Military Affairs that will fundamentally change the way US forces fight. We must exploit these and other technologies to dominate in battle. Our template for seizing on these technologies and ensuring dominance is Joint Vision 2010, the plan set forth by the Chairman of the Joint Chiefs of Staff for military operations in the future.⁵⁴

'Joint Vision 2010'

En Joint Vision 2010, waarin de toekomstvisie voor het Pentagon werd beschreven, vatte de kenmerken

van 'information age warfare' nog eens bondig samen en zette ze neer als aspiraties:

By 2010, we should be able to change how we conduct the most intense joint operations. In stead of relying on massed forces and sequential operations, we will achieve massed effects in other ways. Information superiority and advances in technology will enable us to achieve the desired effects through the tailored application of joint combat power.

Higher lethality weapons will allow us to conduct attacks currently that formerly required massed assets applied in a sequential manner. With precision targetting and longer range systems commanders can

⁵⁴ William S. Cohen, *Report of the Quadrennial Defense Review*, Washington, D.C., U.S. Defense Department, 1997, p. iv.

Militairen in een Fuchs-verkenningvoertuig, 2002 (Foto: Mediacentrum KL, A. Baak; bron: IMG/KL)

achieve the necessary destruction or suppression of enemy forces with fewer systems, thereby reducing the need for time consuming and risky massing of people and equipment. Improved command and control, based on fused, all-source real-time intelligence will reduce the need to assemble maneuver formations days and hours in advance of attacks. Providing improved targeting information directly to the most effective weapon system will potentially reduce the traditional force requirements at the point of main effort.

All of this suggests that we will be increasingly able to accomplish the effects of mass – the necessary concentration of combat power at the decisive time and place – with less need to mass forces physically than in the past.⁵⁵

Joint Vision 2020 volgde dicht in het voetspoor van Joint Vision 2010 met de doelstellingen dat in de toekomst 'US forces will achieve full spectrum dominance, which will enable US forces to defeat any adversary and control any situation across the

full range of military operations'.

Vier operationele concepten zouden dit mogelijk maken: 'dominant manoeuvre, precision engagement, focused logistics, and full dimensional protection'.⁵⁶

NCW als synthese en coherent programma

NCW sluit hier nauw op aan. Het 'NCW Report to Congress' vermeldt de nauwe relatie tussen JV2010/2020 en NCW. Wanneer de Amerikaanse strijdkrachten volgens de teneuren van NCW worden ingericht, dan zullen de ambities van deze toekomstvisies worden verwezenlijkt: 'NCW moves the Department to the next level of Jointness as envisioned in Joint Vision 2020'.⁵⁷ Het NCW Report to Congress wijdt een heel hoofdstuk aan de relatie tussen NCW en JV2020 en het belang van NCW voor JV2020.

Technische mogelijkheden, militair-operationele eisen, wensen en politieke en maatschappelijke randvoorwaarden ten aanzien van schade, slachtoffers en risico, gaven gezame-

lijk een impuls aan het vormen van een nieuw – Amerikaans – model van oorlogvoeren. Dit werd gevoed door de successen van de voortdurende operaties in Irak, en de relatief korte maar succesvolle luchtcampagnes in Joegoslavië in 1995 (Deliberate Force) en 1999 (Allied Force).

Sommigen zien in operatie Desert Storm al de contouren van dit model, anderen in de NAVO-operatie in Kosovo.⁵⁸ Kosovo 'helped crystallize a fundamentally new 'American Way of War', stelde een analist.⁵⁹ En het is niets minder dan een:

new war fighting paradigm that is premised on the assumption that the ability to collect, analyze, disseminate and act on battlefield information has become the dominant factor on the battlefield, displacing shock action and massive firepower from their position of pre-eminence.⁶⁰

En NCW sluit hierop aan en kan worden gezien als symbool van deze 'American Way of War'. NCW komt dus niet 'uit de lucht vallen', en er is minder nieuws onder de zon dat de 'hype' suggereert. NCW drijft op de golven van de RMA. Tegelijkertijd betekent dit dat NCW voortbouwt op reeds in gang zijnde ontwikkelingen en dat het als een 'paraplu-concept' verschillende losstaande ontwikkelingen in een samenhangend kader plaatst en met elkaar verbindt.

In plaats van kritiek op NCW moet deze vorm van 'plagiat' dan ook worden gezien als onderbouwing van het belang van NCW voor de Amerikaanse transformatie. In het derde en laatste deel van deze reeks wordt ingegaan op de vraag of en in hoeverre het voor Europese strijdkrachten wenselijk is deze ontwikkelingen te implementeren.

⁵⁵ Joint Chiefs of Staff, *Joint Vision 2010*, (Washington D.C.: Department of Defense, United States Government, 1997, p. 17.) Voor een korte beschrijving van JV2010 volstaat een artikel van de hand van een van auteurs van JV2010, major-general Charles Link, '21st Century Armed Forces – Joint Vision 2010', *Joint Forces Quarterly*, Autumn 1996, pp. 69-73.

⁵⁶ Joint Vision 2020, Washington D.C.: Department of Defense, United States Government, p. 17.

⁵⁷ *NCW Report to Congress*, p. i. Zie verder hoofdstuk 2.

⁵⁸ Zie bijvoorbeeld Thomas Keaney and Eliot Cohen, *Revolution in Warfare? Air Power in the Persian Gulf*, Naval Institute Press, Annapolis, Maryland, 1995. Voor de Kosovo-operatie zie bijvoorbeeld Ivo Daalder and Michael O'Hanlon, *Winning Ugly, NATO's War to*

Save Kosovo, Brookings, 2000; Benjamin Lambeth, *NATO's Air War for Kosovo*, RAND, Santa Monica, 2001, and Stephen Biddle, 'The New Way of War? Debating the Kosovo Model', *Foreign Affairs*, pp. 138-144. De consensus opinie over de betekenis van de luchtaanvallen van Deliberate Force in 1995 en Allied Force in 1999 is dat, zoals altijd, verschillende factoren hebben geleid tot het uiteindelijke resultaat, maar dat de luchtaanvallen de *sine qua non* waren; zij moeten worden beschouwd als de catalysator die het heersende conflict een nieuwe dynamiek en andere context gaven en die andere processen in gang zetten.

⁵⁹ Stephen Biddle, 'The New Way of War? Debating the Kosovo Model', *Foreign Affairs*, May/June 2002, p. 138.

⁶⁰ Latham, p. 221.

Militaire ethiek

Enkele kanttekeningen bij een nieuw militair studieboek

L.J.J. Dorrestijn - kolonel b.d. der artillerie*

Wetenschap of doctrine?

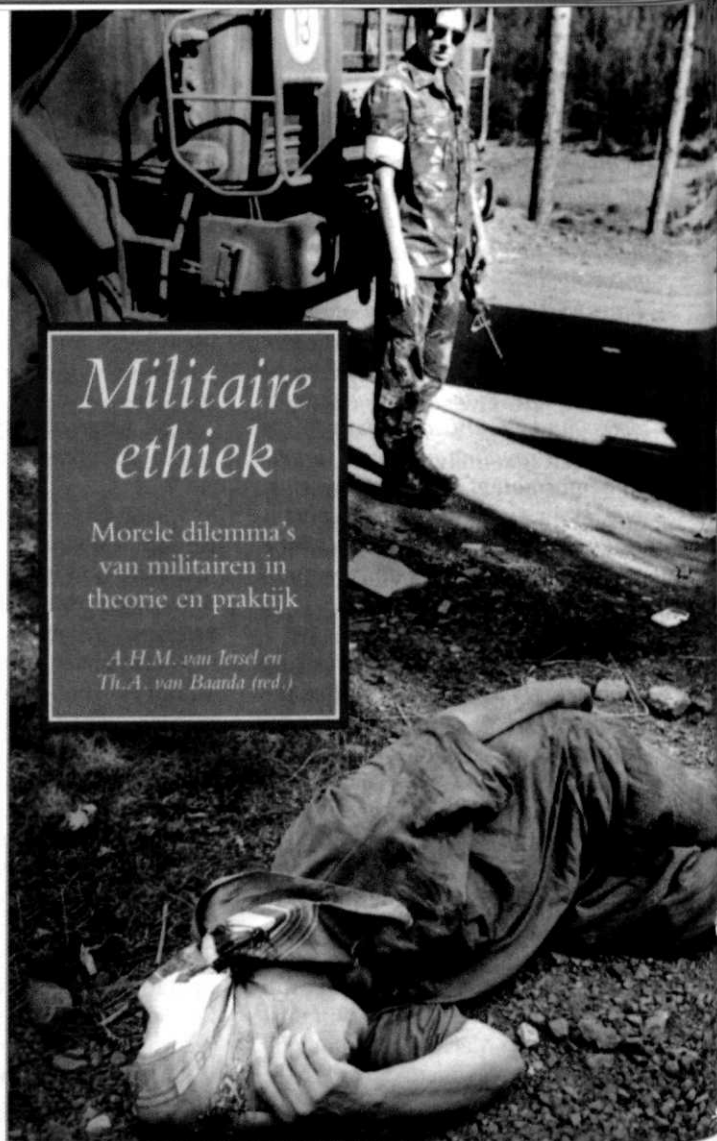
Boeiende militaire handboeken zijn er niet veel. Het studieboek met de titel 'Militaire ethiek', dat in opdracht van de staatssecretaris van Defensie werd geschreven door het Bureau voor Ethiek en Krijgsmacht, vormt echter een uitzondering op de regel.¹

De inhoud is intrigerend en tegelijk enigszins verwarrend. Het is dan ook geen echt doctrinevoorschrift, maar evenmin bedoeld als (wetenschappelijk) discussiestuk. Of toch?

De niet-deskundige lezer ontdekt tijdens het lezen namelijk steeds meer

* De auteur is van KMA-promotie 1968 en heeft in het recente verleden regelmatig gepubliceerd in militaire tijdschriften, zoals *Carré*, en als ervaringsdeskundige enkele militaire woordenboeken geschreven. Momenteel is de auteur werkzaam als arbeidsbemiddelaar en tevens verbonden aan de OSL-stichtingen als defensiemedewerker.

¹ Prof. dr. A.M.H. van Iersel en dr. Th.A. van Baarda - *Militaire ethiek. Morele dilemma's van militairen in theorie en praktijk*. Budel, 2002 (ISBN 90 5573 310 5) (Uitgeverij Damon, telefoon 0495-499319. Prijs € 18,90. Onderwijsverantwoordelijken binnen Defensie kunnen bij het Bureau Ethiek (Instituut Defensie Leergangen) een dienstexemplaar bemachtigen voorzover zij dat niet al hebben ontvangen.)

kennislacunes bij zichzelf en vraagt zich aan het einde, met de schrijvers, inderdaad af in hoeverre de bestaande ethische en juridische kaders toereikend zijn voor alle situaties waarin een militair kan terechtkomen. Het antwoord is duidelijk ontkennend. Ruime kennis van ethiek, gedragscode, militair strafrecht, oorlogsstrafrecht, internationaal recht en humanitair oorlogsrecht is wel een voorwaarde voor militair-ethisch handelen, het is echter geen einddoel. Daarvoor is méér nodig, waarvoor het boek een grondslag legt, zonder uitputtend te (kunnen) zijn.

Het navolgende commentaar betreft enkele citaten uit het boek en is bedoeld als een kritische bijdrage tot de, al dan niet wetenschappelijke, discussie.

Ethische beslissingen

Regel of uitzondering?

De theoretische inleiding van het boek is voor een beginner niet eenvoudig te bevatten. Mede omdat daarin reeds een beperking aan militaire ethiek wordt gegeven, die naar mijn mening discutabel is.

Militaire ethiek gaat niet in de eerste plaats over de vraag hoe personeel van de krijgsmacht met elkaar omgaat.

Dit citaat suggereert dat het kernelijk wél gaat over bepaalde uitzonderings-situaties tijdens gevechts- en vredesoperaties, eventueel ook over de wijze waarop de politiek en de krijgsmacht met elkaar omgaan, of over de wijze waarop de VN (Verenigde

Naties) met vredesmissies omgaan. Een merkwaardig uitgangspunt van de schrijvers, omdat het wegvallen van ethische normen en (zelf)respect bij sommige historische voorbeelden juist mede werd bepaald door de heersende cultuur binnen de militaire omgeving.

Vorming en training voor het onvoorstelbare en onvoorspelbare is nauwelijks mogelijk, indien niet eerst wordt uitgegaan van een praktische basis binnen de intermenselijke relaties in de nationale kazerne- en stafpraktijk. Bovendien leveren de dagelijkse kleine dilemma's in de militaire beroepsfeer stof voor toetsing, selectie en discussie. Het grote dilemma waarvoor een militair zich onder extreme omstandigheden kan gesteld zien, is namelijk de uitzondering. Ook de wil en het vermogen om dilemmatraining (training in het juist hanteren van morele dilemma's) te ondergaan, zijn naar mijn mening sterk afhankelijk van de wijze waarop het militaire personeel met elkaar en elkaars tekortkomingen omgaat. Onder meer de reacties op het fenomeen 'Gedragscode' wijzen hier op.

Doelstelling van ethische vorming

De schrijvers hebben enige moeite de doelstelling van ethische vorming te verduidelijken.

De kwaliteit van de dienstverlening van de krijgsmacht verbeteren.

Dit citaat spreekt mij als motivatie niet erg aan. Die kwaliteit wordt namelijk door vele (externe) factoren bedreigd, waarvoor de remedie eenvoudiger en duidelijker is, maar die zelden op het vlak van de ethiek liggen.

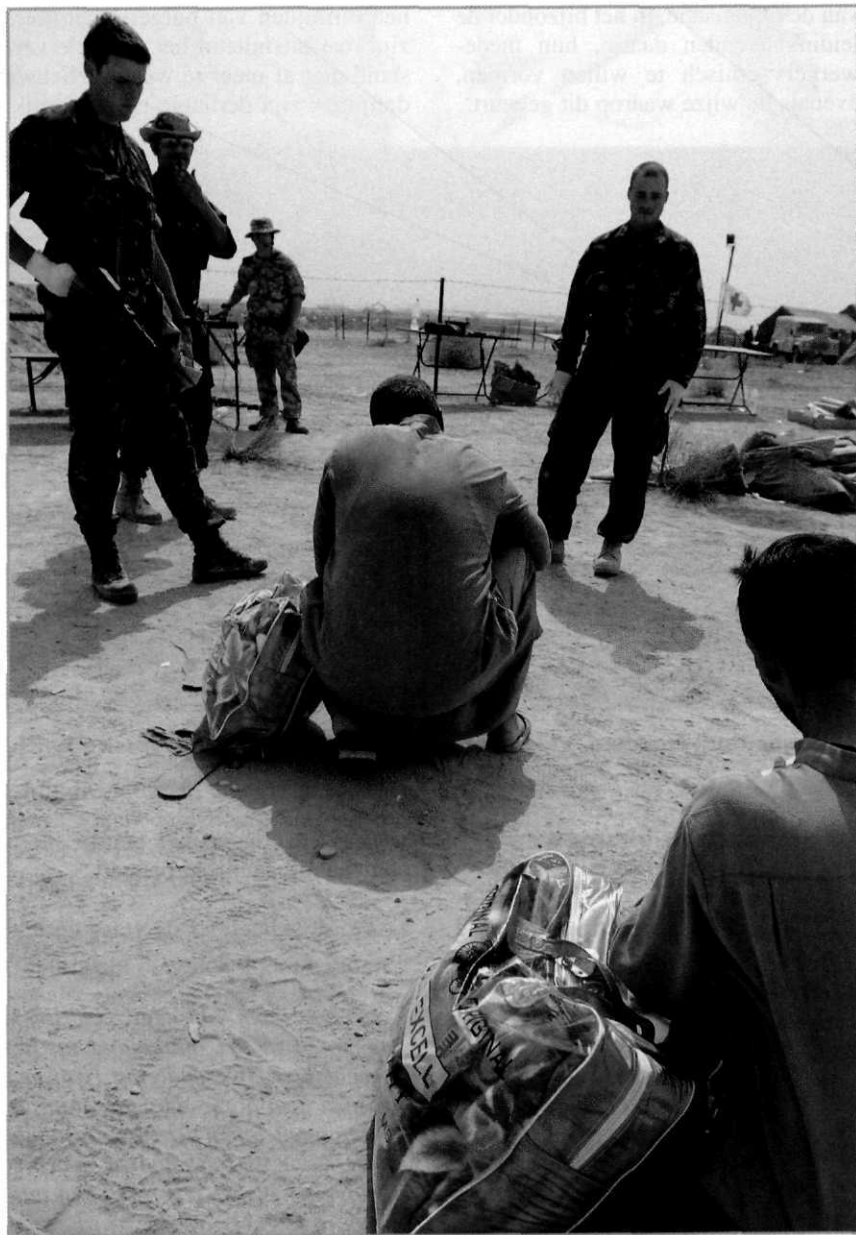
Belangrijker zou het argument zijn onnodige burgerslachtoffers van militair geweld, en gewetenswroeging achteraf, te voorkomen. Tevens zal ethisch handelen door militairen naar

mijn mening de acceptatie door de samenleving van zowel de eigen verliezen als de financiële offers, vergroten. En ten slotte dwingen eisen van ethisch handelen de politici tot het scheppen van randvoorwaarden die dit mogelijk maken of ondersteunen.

Bijkomende leereffecten

Daarbij kan zich een onvermijdelijk

leereffect voordoen, dat in het boek lijkt te worden verwaarloosd. Indien mensen worden getraind in het beoordelen van dilemma's ('judgement') en in het maken van een ethische keuze ('choice'), dan zullen zij steeds beter in staat zijn ook het ethische gedrag van hun collega's en meerderen te beoordelen en daarop te reageren.

Operatie Iraqi Freedom. Coalitietroepen zijn bezig met Irakese krijsgesvangenen in een compound. Elke krijsgesvangene die de compound in gaat wordt behandeld door een arts en een tandarts, en ontvangt spullen voor persoonlijke hygiëne (Foto: USAF, T.L. Grider; bron: IMG/KI)

Dit kan van invloed zijn op het vertrouwen in de leiding of in de politiek, zelfs 'klokkenluiders'-gedrag opleveren evenals ergernis over tekortschietende (internationale) wetgeving, verdragen en resoluties.

Engagement

Militaire ethiek omvat derhalve niet alleen theoretische en toepassingscomponenten, maar ook het engagement van de organisatie, in het bijzonder de leidinggevendenden daarin, hun medewerkers ethisch te willen vormen, evenals de wijze waarop dit gebeurt.

Operatie Iraqi Freedom. Video-opnames van de redding van Jessica Lynch
(Foto: Department of Defense Image; bron: IMG/KI)

Andere lacunes in de praktijk

Aan de randvoorwaarden voor ethisch handelen tijdens militaire operaties mankeert het een en ander, en niet uitsluitend op juridisch gebied.

De vraag in hoeverre de Conventies van Genève op vredes machten van toepassing zijn, is niet helder (Van Baarda, 1997). Wat het humanitaire en oorlogsrecht betreft is het begrip combattant niet gedefinieerd.

Het boek geeft uiteenlopende uitspraken van wetenschappers en publicis-

ten weer. Het recht op het gebruik van geweld tegen staten, reguliere troepen, civiele verzetstrijders, guerrilla's, terroristen, criminelen en politieke leiders, hangt nauw samen met bestaande definities en jurisprudentie.

Nieuwe definities nodig

Het recht op zelfverdediging, het toepassen van represailles, het ontzien van non-combattanten respectievelijk het vermijden van burgerslachtoffers zijn met uitsluitend het gezonde verstand niet af meer te wegen. Nieuwe definities zijn derhalve noodzakelijk,

waarbij met name het begrip 'non-combattant' aandacht behoeft.

Zo wordt in het boek de vraag gesteld of

het bevrijden van gegijzelde landgenoten in het buitenland tot het recht op zelfverdediging (van een land) behoort. De deskundige meningen lopen zozeer uiteen dat het – ook na lang nadenken – niet mogelijk is met zekerheid een antwoord te geven.

Het toekennen van een eigen verantwoordingsplicht aan iedere militair kan extra onzekerheid en frictie bin-

nen de organisatie veroorzaken, waardoor de effectiviteit van een eenheid ongunstig wordt beïnvloed, vooral indien twijfel bestaat over de legitimiteit van de opdracht.

De commandant is echter tevens verantwoordelijk voor de uitvoering van die opdracht en niet alleen voor zijn ethische keuzes. Hij zal dus altijd beslissingen moeten nemen, zelfs de eventuele beslissing om zijn functie neer te leggen indien de politiek een onwerkbare situatie creëert.

Ook in dit opzicht zullen de (politieke) noodzaak tot ethisch handelen door militairen en het afleggen van verantwoording geloofwaardig moeten worden gemaakt. Het kan niet zo zijn dat alleen militairen persoonlijk verantwoordelijk worden geacht en politici onschendbaarheid genieten.

Tijdens een militaire operatie moet het ethische gedrag van een militair min of meer bekend, dat wil zeggen voorspelbaar of geconditioneerd zijn. Anders worden nieuwe onzekerheden denkbaar wanneer het gaat om de vraag of een bepaald bevel, waaraan een dilemma is verbonden, naar de letter moet worden uitgevoerd.

Spanningsveld

Ter discussie staat het spanningsveld tussen legaliteit en legitimiteit, tussen recht en moraal. Het boek geeft daartoe 'oplossingen' voor ondergeschikten (Walzer 1977/1992) waar een militaire commandant van huivert.

Eigenmachtige interpretatie, uitsstel, opzettelijke misverstanden, tegenwerking door een trage of bureaucratische aanpak.

Het verschil met gewenst zelfstandig handelen onder gewijzigde omstandigheden zit vooral in de heimelijkheid van dergelijke vormen van 'sabotage'. Daaraan dient in het boek, maar vooral in de praktijk, meer aandacht te worden besteed.

Ethisch handelen bij de uitvoering van een opdracht vereist juist openheid en de bereidheid om de eigen

Indonesisch kind in militair uniform, afgebeeld op het pro-Japanse tijdschrift 'New Java' (circa 1945) (Bron: IMG/KI)

keuze tijdig kenbaar te maken aan de opdrachtgever, ongeacht de persoonlijke gevolgen.

Nieuwe ontwikkelingen

Militaire operaties tegen terroristische bases in het buitenland lijken in juridisch opzicht tussen wal en schip te vallen. Geen verdrag van humanitair recht is van toepassing!

Veel regels behoren inmiddels wél tot het gewoonterecht, met name in de westerse landen, maar zogenoemde 'preventieve' interventie (militair optreden vóórdat een bestaande dreiging tot concrete vijandelijkheden leidt) wordt nog niet algemeen geaccepteerd.

In oosterse landen wordt diplomatieke 'inmenging in hun binnenlandse aangelegenheden' doorgaans niet op prijs gesteld, dus zeker geen militaire of humanitaire interventie.

Dit kan leiden tot een aarzelend of (te) prudent optreden door de internationale gemeenschap, waardoor uiteindelijk militairen het gevaar moeten keren. Indien die militairen aan dezelfde éézijdig-beperkende (juridische/politieke) spelregels worden onderworpen, dan kunnen frustraties ontstaan die weer tot excessen leiden.

Dat sommige 'bad guys' bewust misbruik kunnen maken van de wenselijkheid van ethisch handelen door bijvoorbeeld VN-militairen, wordt in het boek overigens wel onderkend.

De conclusie is dan ook dat bij de toepassing van militair geweld dient te worden uitgegaan van zoveel als nodig en niet van zo weinig mogelijk.

Militaire operaties moeten succesvol verlopen teneinde erger te voorkomen. Een land dat niet bereid is die prijs te betalen, kan zijn krijgsmacht beter afschaffen of in ieder geval thuis laten.

Sommige deskundigen gaan echter uit van een 'doelmatigheidsbeginsel' dat juist is gebaseerd op zo weinig mogelijk geweld. Daarbij wordt het veroorzaken van de onvermijdelijke doch onbedoelde 'nevenschade' bijna als een oorlogsmisdrijf aangemerkt. Een schone, menselijke oorlog bestaat

helaas niet. En burgerslachtoffers zijn tragisch, maar dat geldt evenzeer voor de militaire slachtoffers, ongeacht of het een asymmetrisch conflict, een 'echte' oorlog of een vredesoperatie betreft.

Het doelmatigheidsbeginsel

Het kan niet worden ontkend dat militaire doelstellingen doorgaans een politieke betekenis (kunnen) hebben, waardoor zij veelal door de politiek-verantwoordelijken worden gedefinieerd of goedgekeurd.

De afweging van de doelmatigheid van toe te passen geweld is derhalve geen zuiver militaire aangelegenheid en betreft in beginsel ook de politieke doelstellingen.

Daarom ben ik het oneens met de stelling in het boek dat:

een eventuele omverwerping van de Irakese dictatuur tijdens de Golfoorlog niet (militair) doelmatig zou zijn geweest.

De prijs voor deze misvatting is de tweede, eigenlijk derde, Golfoorlog. De schrijvers hinken door de complexiteit kennelijk op twee gedachten bij het formuleren van criteria voor het doelmatigheidsbeginsel (proportionaliteit).

- *Het benodigde geweld moet tot een minimum worden beperkt* ((blz. 110) dit vereist helderzienheid en is strijdig met de afwegingen die terroristen maken).
- *Het geweld staat in redelijke verhouding tot het geleden en te herstellen onrecht* (dus vooral een politieke doelstelling?).
- *Bovendien zijn alleen die vormen van geweld toelaatbaar die het vermogen van de vijandelijke strijdkrachten weerstand te bieden, overwinnen.*

Bij het laatste gaat het echter niet alleen om het militaire weerstandsvermogen van de tegenstander, maar eveneens om diens offensieve vermogen tot vergelding in een latere fase (bijvoorbeeld met massavernietigingswapens). Evenals het vermogen tot politieke besluitvorming hierover,

en het vermogen de strijd voort te zetten met militaire guerrilla-acties of met terreuraanslagen.

Indien de 'afschrikking' faalt en iedere vijandelijke daad slechts tot proportionele bestraffing of tegenactie leidt, zal de strijd voortduren ten koste van de bevolking.

Een bewuste terughoudendheid in militair optreden zal dan ook extra slachtoffers aan eigen zijde tot gevolg kunnen hebben en mede daardoor de tegenstander aanmoedigen. Op de 'offerbereidheid' van militairen zal aldus in toenemende mate een beroep worden gedaan. Die militair is echter evenzeer 'onschuldig' aan het conflict als de burgerbevolking, en bij zijn ethische afwegingen geldt ook zijn verantwoordelijkheid tegenover zijn opdrachtgever en zijn gezin.

Uit het boek spreekt toch iets anders: de noodzaak tot idealisme, zelfverloochening en hoge morele standaarden leidt tot nieuwe selectiecriteria. Maar of deze militaire elite hun levens wil riskeren voor de fouten van generaals, regeringen en wereldleiders – onder het dragen van grote verantwoordelijkheden en het nemen van ethisch juiste beslissingen – blijft voor mij een open vraag.

Terecht wordt gesteld dat:

de gevolgen van (eigen) handelingen soms zwaarder wegen dan de goede bedoelingen.

Het opblazen van een toren vol met vluchtelingen, zodat daarin geen observatiepost kon worden ingericht, is daarom een oorlogsmisdrijf (wo-II). Als mensen zich echter opzettelijk naar een object begeven om te voorkomen dat het wordt aangevallen (bijvoorbeeld bij een brug in voormalig Joegoslavië), dan verliezen ze naar mijn mening hun status van non-combatant.

Daar is geen (theoretische) dilemmatraining voor nodig, omdat de confrontatie met de verschillende meningen van wetenschappers geen

Provisorisch afgedekte lijken van omgekomen burgers op Poerwokerto (Midden-Java) tijdens een Nederlandse artilleriebeschieting (1946-1949)

(Bron: IMG/KI)

uitsluitel geeft over andere 'vergeleijkbare' situaties.

De morele vorming moet er op zijn gericht de gevolgen van geweld op elk niveau van morele ontwikkeling zo inzichtelijk en hanteerbaar te maken, dat op elk niveau de keuze tussen gebruik en afzien van geweld als morele keuze wordt verhelderd (blz. 275).

Wellicht is dit bruikbaar als middel bij ethische vorming, maar niet als doel ervan. Een controlepost is reeds een vorm van militair (dwang)optreden en waarschuwingsschoten lijken verdacht veel op dodelijk geweld.

Wat escaleert en wat noodzakelijk geweld is om de opdracht uit te voeren, dient vooraf te worden bepaald bij de analyse van de militaire opdracht. Afzien van geweld tijdens een operatie of actie kan in beginsel

alleen in opdracht van een hoger niveau, dus niet op grond van eigen afwegingen.

Het weigeren om bepaalde geweldshandelingen uit te voeren dient zo mogelijk vooraf te worden besloten en kenbaar gemaakt, in een relatief rustige fase. Zonder toestemming alsnog afzien van opgedragen geweld of dwang, brengt andere militairen in gevaar – bijvoorbeeld hun geloofwaardigheid – en moet derhalve altijd worden verantwoord, ook indien het (nog) geen gevolgen heeft gehad.

Overige politieke aspecten

Zoals reeds aangegeven, gelden ethische dilemma's naar mijn mening in eerste instantie voor de politieke opdrachtgevers. En op hun afwegingen moet een militair blindelings kun-

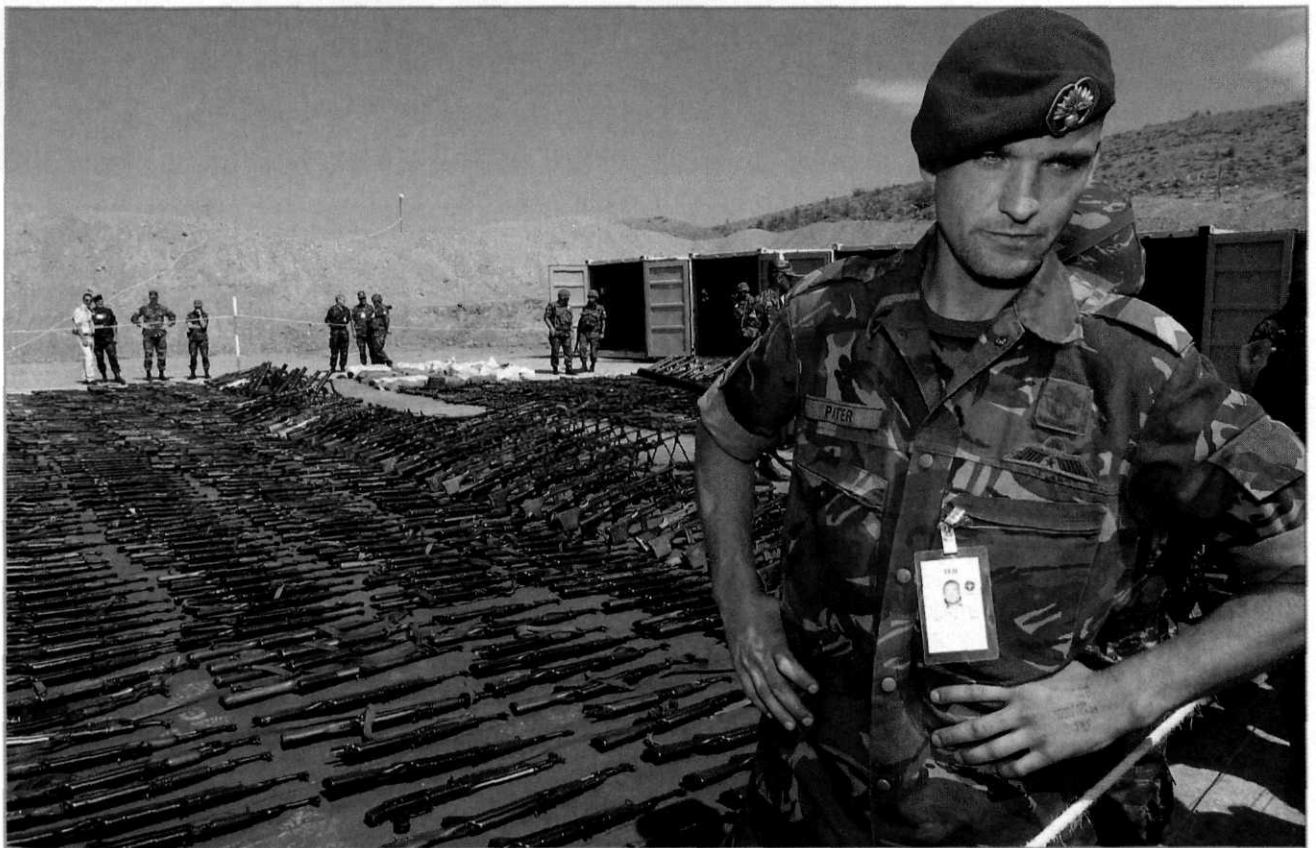
nen vertrouwen. Deskundige adviseurs zijn echter schaars.

Volgens (de Britse terreurdeskundige) Crenshaw:

werkt het officieel tot 'terreurorganisatie' bestempelen van bijvoorbeeld de PLO of de IRA sterk escaleerend en bemoeilijkt het potentiële vredesbesprekingen ernstig.

Maar daaraan heeft de militair toch geen boodschap? De motivatie om zich volledig in te zetten wordt immers gevoed door de wetenschap waarom het gaat, tegen wie wordt gevochten en hoe eervol (of onontkoombaar) dat is!

Dat het politiek niet goed uitkomt te moeten toegeven met een terreurorganisatie zaken te doen (na de IRA-aanslag in London-city), moordenaars vrij te laten en terreurmanagers niet te

Macedonië, 2001. Kpl Pater geeft uitleg aan de pers over de verschillende wapens die zijn ingeleverd. Later werden er een aantal handgranaten, RPG-granaten en twee anti-tankmijnen opgeblazen (Foto: KMAR, R. Frigge; bron: IMG/KI)

arresteren, verdient juist nadere ethische analyse. Maar criminelen in de waan laten dat ze bezig zijn met een 'legitieme strijd', zou de beoogde dilemmatraining voor hun bestrijders naar mijn mening volledig op het verkeerde spoor zetten.

Ethisch gevormde militairen en politiemensen die beseffen te worden gestuurd door manipulerende politici, zouden hun bereidheid om aan bepaalde missies deel te nemen wel eens grotendeels kunnen verliezen.

Juist door de overmacht van de sterkere partij werd de zwakkere partij als het ware genoodzaakt gebruik te maken van armeluis wapens (Hoffmann, 1996; Kahn, 1970).

Inderdaad is het gebruik van terreurbommen een vorm van verkapte asymmetrische oorlogvoering. Het feit dat een partij zwakker is geeft haar evenwel niet het recht om willekeurige burgers op te blazen.

Wat de schrijvers met dit soort citaten beogen, blijft onduidelijk. Begrip voor de PLO of voor de tekortkomingen in het internationale recht? Wellicht verklaart de volgende opmerking op bladzijde 164 iets meer.

Ideologie, en niet technologie, is de bron van terrorisme.

Dit mag voor de onwetende terroristen wel een morele of religieuze 'legitimatie' opleveren, maar niet voor hun criminele opdrachtgevers of totalitaire regeringen die van hun diensten gebruik maken. Ideologie kan namelijk ook de bron zijn van (vreemdelingen)haat, van de onderdrukking van vrouwen, van een moreel of politiek superioriteitsgevoel, van de agressie en bedreiging door landen. En zelfs een dekmantel voor de zelfverrijking door vooraanstaande families of (regerings)functionarissen.

Terreur is slechts een uiting van de onmacht om op legale wijze de eigen

Door het Regiment Speciale Troepen geëxecuteerde republikeinse strijders en gevangenen in Kampong Barroe, Zuid-Celebes (1947) (Bron: IMG/kl)

wil door te drijven. Kennis van de tegenstander moet daarom niet ont-aarden in begrip voor terroristen. Hiermee zou het mentale vermogen de tegenstander te doden worden aangetast, en daarmee het wezen van een militair. Het effectief gebruik van dodelijk geweld tegen medemensen is al moeilijk genoeg gebleken voor 90 procent van de Amerikaanse soldaten in de Tweede Wereldoorlog.

Beperkingen

De vlieger die een brug moet bombarderen waaraan zijn neergeschoten collega is vastgeketend, kan die opdracht weigeren. Indien alle vliegers dit weigeren worden daarna alle vijandelijke bruggen voorzien van vastgeketende (krijgs)gevangenen.

Dit is het werkelijke dilemma van de militair: welke fysieke of morele schade accepteert hij voor zichzelf en zijn mensen in het licht van het geweld dat hij uitoefent tegen onbekenden?

En waarom zou een commandant wel accepteren dat zijn mensen fysiek gewond raken en zelfs sneuvelen, maar niet dat zij psychisch gewond raken door verkeerde afwegingen op een hoger niveau?

Het vorenstaande illustreert duidelijk dat dilemmatraining slechts een benadering van de complexe en vaak afschuwelijke werkelijkheid kan zijn. Een dergelijke training zou bijvoorbeeld voor de bemanningen van nucleaire inzetmiddelen een ongebruikelijke stap zijn geweest. Trai-

ning gericht op normen en waarden, op het voorkomen van mentaal of moreel afhaken ('moral disengagement'), op bewustwording van de offers die kunnen worden gevraagd en op de dagelijkse niet-levensbedreigende dilemma's, is in mijn ogen een eerste belangrijke stap.

Hoewel volgens de schrijvers moed en professionaliteit kunnen worden aangeleerd, overleven ze helaas niet altijd de confrontatie met de werkelijkheid. De plicht en moed om bijvoorbeeld gewonde kameraden te helpen of drenkelingen (na een torpedering) te redden, heeft tijdens de

Tweede Wereldoorlog vele zinloze doden opgeleverd.

Alleen de vijand kon door zijn gedrag, of een militaire commandant door een bevel, hierin verandering brengen.

Zo maakte het uitdrukkelijke verbod aan de kapiteins van militaire en civiele schepen in een konvooi een getorpedeerd schip te helpen, een einde aan dit afschuwelijke dilemma.

Tot slot

De belangrijkste vaardigheid van een militair – kunnen omgaan met risi-

co's, onzekerheden en geweld – dient ook op het terrein van de ethische dilemma's te worden aangeleerd en in de praktijk door de militair zelf te worden ingevuld of zo nodig aangevuld. Daarbij rekening houdend met de verschillende culturen waarbinnen een militair moet (kunnen) opereren: nationaal-militair; internationaal-militair; VN; etnische en religieuze culturen in een conflictgebied; lokale (al dan niet corrupte) overheden, rechtstelsels, politie en 'warlords'; gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties; vijandige strijdkrachten, milities of guerrillastrijders; en eventueel terroristen.

Het boek is in dat opzicht – ondanks de kritische opmerkingen – een waardevol initiatief om te beginnen met nadenken over de psychische en morele criteria waaraan een opgeleide militair moet voldoen. De kennis van en vaardigheid tot ethisch handelen kunnen (oorlogs)misdrijven voorkomen, de aanvaardbaarheid van geweldstoepassing vergroten en het maatschappelijke draagvlak voor militaire operaties verbeteren.

De waarschuwingen en bruikbare adviezen in het boek zijn onmiskenbaar. Het is echter niet af. Voor dilemmatraining zijn vooral cases nodig met een 'schooloplossing'. Niet alleen gebaseerd op theoretische denkmodellen, maar vooral op harde feiten uit de militaire praktijk en op overdracht van ervaringsdeskundigheid.

Het boek draagt die ook aan, maar legt naar mijn indruk te veel het accent op de rangschikking binnen ethische modellen en technieken.

Nader onderzoek zal voorts moeten uitwijzen of training tot moed, zelfopoffering en ethische onafhankelijkheid zinvol en effectief is voor het gedrag onder operationele omstandigheden en voor het verwerkingsproces na de uitoefening van een gewelddadige taak.

Een militair van het 12-de Infanteriebataljon Luchtmobiel houdt tijdens de oefening 'Indian Wild Cat' (Zeeland, 2002) een krijgsgevangene onder schot (Foto: Directie Voorlichting MvD, P. Wiezorek; bron: IMG/Kl)

Flexibiliteit en starheid in krijgshistorisch perspectief

drs. E.H. Kramer en prof. dr. H. Kuipers*

Inleiding

Organisaties kunnen grote verschillen vertonen in de wijze waarop ze zijn gestructureerd. Bekend is de structuurtypologie van Mintzberg (1979), waarin zes configuraties worden beschreven. Een van de belangrijkste dimensies waarop structuurtypen van elkaar verschillen is de mate van flexibiliteit die structureel bepaald wordt door de wijze waarop de organisatie afdelingen wordt opgedeeld.

Wat dat aangaat zijn twee van de door Mintzberg onderscheiden typen, de 'machinebureaucratie' en de 'adhocratie', tegenpolen. De machinebureaucratie is namelijk een extreem starre structuur en de adhocratie is een extreem flexibele structuur.

Studie van Mintzberg

De synthese van Mintzberg is de vrucht van een verdienstelijke ordening van vele empirische studies op het gebied van organisatietypen. Zijn typologie geeft inzicht in de vraag welke structuurtypen vaak voorkomen in welke omstandigheden. De typologie is niet bedoeld en kan ook niet gebruikt worden als een normatieve ontwerptheorie. Zou men dat wel doen, dan zou men de fout maken de gangbare praktijk tot norm te ver-

heffen. De gangbare praktijk is, in het huidige tijdsgewricht, maar al te vaak dat bureaucratisch ingerichte organisaties worstelen met een gebrek aan flexibiliteit.

In dat geval sluit het bureaucratisch regime in feite niet (meer) aan bij de eisen die aan de organisatie worden gesteld, gegeven de omgeving waarin ze opereert en de (strategische) doelen die ze in die omgeving wil realiseren. Bureaucratie en het daarmee gepaard gaande gebrek aan flexibiliteit leidt tot veel zichtbare en onzichtbare efficiëntieverliezen en ineffectiviteit (zie voor analyses op dit gebied Kuipers en Van Amelsvoort, 1990; De Sitter, 1994; Kuipers en Kramer & Richardson 2001), niet alleen bij (semi)overheidsinstellingen maar ook (grote) organisaties in de profitsector. Vandaag de dag zijn deze problemen, vergeleken met de periode waarin de studie van Mintzberg is verschenen, alleen maar groter geworden.

Belang van flexibiliteit

Ook de Nederlandse krijgsmachtorganisatie heeft alle kenmerken van een bureaucratie. Tot aan de val van de muur nam deze steeds extremere vormen aan. Toch is het belang van flexibiliteit voor de krijgsmacht, of meer in het algemeen voor krijgsmachten, onbetwist. De complexiteit van het operationele optreden van de krijgsmacht zorgt ervoor dat het begrip 'flexibiliteit' een ieder binnen de krijgsmacht voor in de mond ligt bestorven.

Het lijkt zo te zijn dat voor wat betreft het belang van flexibiliteit er weinig verschil is tussen vredesoperaties en de meer traditionele kerntaak ('core-business') van de krijgsmacht (Vogelaar e.a. 1997, 2001).

Historische pogingen tot flexibilisering

In dit artikel zal uiteen worden gezet hoe krijgsmachten in het verleden hebben geworsteld met het vraagstuk van de flexibiliteit. Op basis van deze historische verkenning bekijken we welke factoren bepalend zijn voor het succes van pogingen tot flexibilisering, en vooral welke rol de organisatiestructuur daarin vervult. Met de gegevens die deze historische verkenning oplevert wordt ter afsluiting een korte blik geworpen op de recente pogingen van de krijgsmacht zich te flexibiliseren.

Organisatieproblemen

De 'machinebureaucratie'

Het machinedenken als antwoord op de uitdagingen van ondernemingen ten tijde van de industriële revoluties lag als het ware klaar in de krijgshistorie. Het ontwerpen van een organisatie alsof ze een machine is wordt niet voor niets het 'militaire model van bedrijfsorganisatie' genoemd.

Lang voordat civiele ondernemingen te maken kregen met grootschaligheid en de daaruit voortvloeiende organisatieproblematiek was oorlog-

* E.H. Kramer is werkzaam als universitair docent A&O psychologie op de KMA. H. Kuipers is hoogleraar sociotechniek aan de Technische Universiteit Eindhoven.

voeren al een zeer grootschalige onderneming. De oorlogen van Hannibal tegen de Romeinen waren bijvoorbeeld al gevechten van tienduizenden tegenover tienduizenden. Krijgsmachten hebben al eeuwen geleden met problematiek omtrent organiseren te maken gekregen, de meeste reguliere ondernemingen daarentegen pas sinds de industriële revoluties.

Dat betekent dat krijgsmachten op organisatorisch gebied al veel eerder fouten hebben gemaakt en oplossingen hebben gezocht dan civiele ondernemingen. Inspiratiebronnen voor de mechanisering uit de militaire historie waren bijvoorbeeld de legers van de Romeinen, de Nederlander Prins Maurits en de Pruisische koning Frederik de Grote (Morgan, 1992; Toulmin 2001).

Grootschalig optreden

Het organisatieprobleem van oorlogvoeren werd niet alleen veroorzaakt door de grootschaligheid van het optreden maar ook het feit dat de krijgsheren een 'ongeregeld zootje' in het gareel moesten zien te houden. Volgens Foucault (1997) was de uitvinding van de kazerne er dan ook in de eerste plaats voor bedoeld ervoor te zorgen dat de lokale bevolking niet teveel last had van haar leger.

Ten aanzien van Frederik de Grote stelt Morgan (1992, p. 21) dat deze expliciet streefde naar het ideaal van mechanisering. Hij merkt het volgende op:

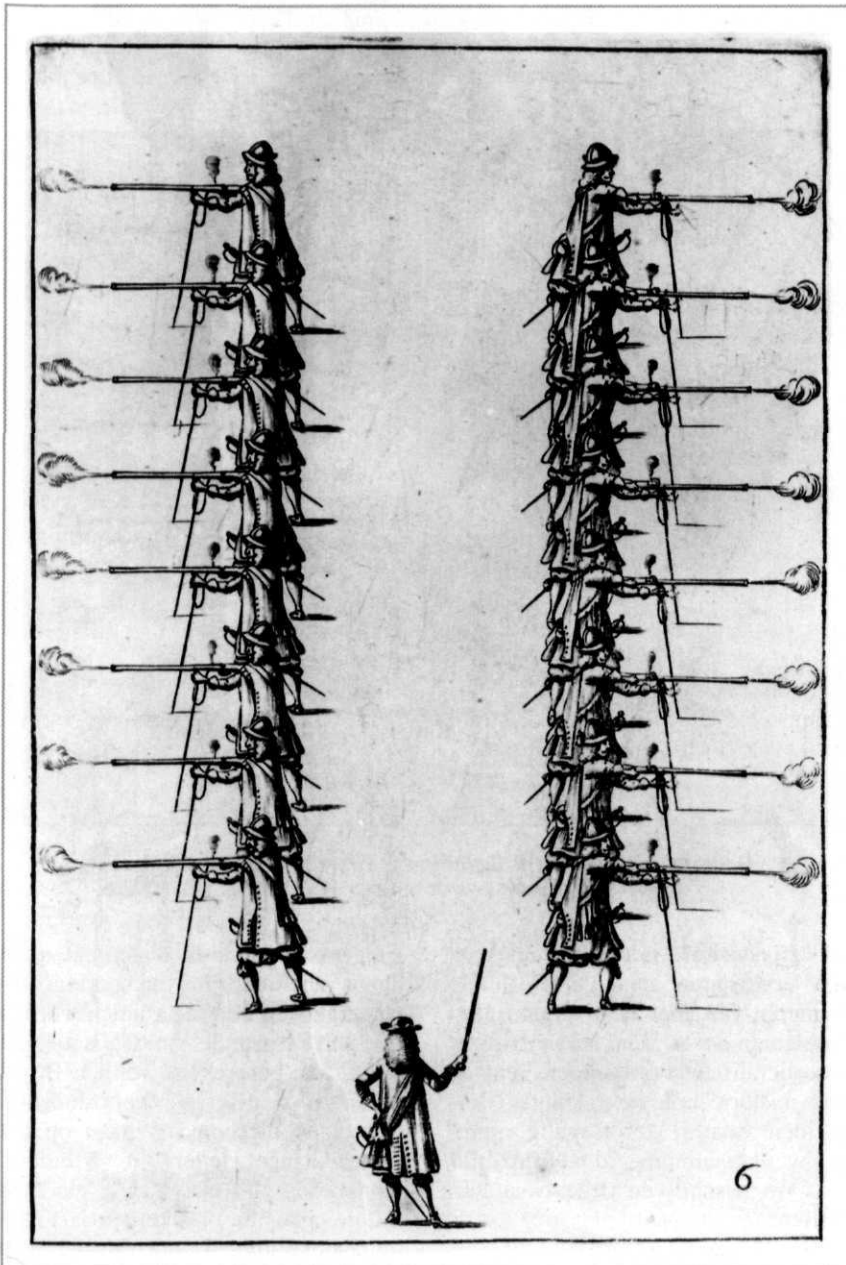
De hervormingen waren onder meer: het invoeren van rangen en uniformen, de uitbreiding en standaardisatie van regels, een toenemende specialisatie van taken, het gebruik van standaarduitrusting, de creatie van een commandotaal en het systematisch instampen daarvan bij de legerexercitie. Het doel van Frederik was het leger tot een efficiënt mechanisme te ontwikkelen dat opereerde door gestandaardiseerde onderdelen.

Verder stelt Morgan:

Om er zeker van te zijn dat zijn militaire machine op commando werkte, huldigde Frederik het principe dat de mannen eraan moesten wennen banger te zijn voor hun officieren dan voor de vijand.

Ook stafvorming maakte onderdeel uit van het systeem van Frederik de Grote. Morgan (1992 p. 21):

Om er voor te zorgen dat de militaire machine ook zo verstandig mogelijk werd geleid, bracht hij onderscheid aan tussen raadgevende functies en commanderende functies, waarbij hij de specialistische adviseurs ofwel de staf, buiten het leger te velde hield om de activiteiten te plannen.

Exercitie-voorschriften voor de infanterie, 1749 (Bron: IMG/KI)

Berichtenverkeer

Hoewel het militaire bedrijf een voortrekkersrol heeft vervuld bij het ontwikkelen van het bureaucratisch model van organiseren werd het toch ook voortdurend geconfronteerd met de noodzaak tot flexibel optreden. Oorlogen stellen organisaties wat dat betreft voor behoorlijke uitdagingen. Zo is onderling berichtenverkeer zeer moeizaam. Natuurlijk werd er in het verleden veelvuldig gebruik gemaakt van signalen (trompet, trommel) of van regels voor onderlinge afstemming om legereenheden te coördineren. Het probleem van dergelijke communicatiemiddelen is dat de wat meer gecompliceerde boodschappen lastig zijn over te brengen.

Verder werd er wel gebruik gemaakt van koeriers, die te paard de directieven van de veldheer naar de stellingen moesten doorgeven. Deze koerier kon onderweg sneuvelen, de situatie kon in de tussentijd veranderd zijn, of de commandant in de stellingen kon net doen alsof hij niks had doorgekregen. In dit artikel zullen wij de stelling proberen te onderbouwen dat nu juist de organisatiestructuur belangrijke invloed heeft zowel op de mate waarin onderlinge communicatie van belang is als op de mate waarin gecompliceerde afstemming noodzakelijk is.

Inzicht in de chaos

Behalve het probleem van het transporteren van berichten is er dat van de validiteit van de berichten zelf. Het gaat hier om de vraag hoe je tot een goed inzicht in een chaotische situatie komt. Een van de problemen hierbij is bijvoorbeeld dat het decentraal nagevoel onmogelijk is een totaalinzicht in de situatie te verkrijgen, terwijl men het op centraal niveau moet doen met een gemankeerde, gefragmenteerde berichtenstroom die ook nog eens door de actualiteit kan zijn achterhaald. Ook hier speelt, volgens ons, de organisatiestructuur weer een belangrijke rol omdat deze invloed heeft op het vermogen van de organisatie een betekenisvolle stroom van informatie van 'beneden naar boven' te genereren.

Gravure van Hendrik Goltzius, voorstellende een tamboer van het krijgsvolk te voet, circa 1600 (Bron: IMG/KI)

De krijgshistorie is een rijk arsenaal aan ervaringen met verschillende manieren om met deze organisatieproblemen om te gaan. Naast extreem bureaucratische oplossingen kent de krijgshistorie ook interessante voorbeelden waarbij grootschalig optreden werd gecombineerd met flexibiliteit. We beschrijven deze twee tendensen.

Twee tendensen

Enerzijds zijn er de voorbeelden van

krijgsmachten die meenden dat ze de chaos en wanorde van oorlogsomstandigheden de baas konden worden met een vergaande 'rationalisatie'. In dit kader bespreken we het Britse leger in de Eerste Wereldoorlog. Tevens wordt kort ingegaan op het Amerikaanse leger in Vietnam. Anderzijds zijn er de krijgsmachten die de chaos en onzekerheid als fundamenteel uitgangspunt van oorlogen accepteerden en zochten naar manieren om flexibel met dit gegeven om te

gaan. In dit kader wordt het Duitse leger aan het einde van de Eerste Wereldoorlog en het begin van de Tweede Wereldoorlog besproken en het Israëliëse leger in de jaren zestig en zeventig.

Bij de hierna volgende krijgshistorische beschrijvingen hoort een tweetal opmerkingen vooraf. De nadruk in de bespreking zal liggen op de invloed van 'structuurkenmerken' op het succes of falen van krijgsmachten. Natuurlijk hangt winst of verlies in oorlogsomstandigheden ook af van

vele andere factoren. Niet in de laatste plaats van pure toevalligheden, maar natuurlijk ook van training, werwing en selectie, moreel, bewapening, strategie en tactiek, et cetera.

Theorie versus praktijk

Een tweede voorbehoud komt voort uit het volgende probleem. Nadrukkelijk wordt hier gesproken over 'tendenzen' in het organiseren tijdens oorlogssituaties. Het Duitse leger in de Tweede Wereldoorlog werkte met een commandovoeringssysteem waarmee ze flexibiliteit en mobiliteit wilde

winnen. De praktijk is echter nooit zo zuiver dat men steeds tot in de perfectie volgens de regels van het betreffende commandovoeringssysteem werkte. Wat wij wel denken te kunnen verdedigen, is dat het Duitse leger zijn optreden baseerde op uitgangspunten die het zeker in de eerste fase van de oorlog veel voordelen heeft gebracht. De historische voorbeelden worden daarom niet gepresenteerd als 'een beschrijving van een perfecte wereld'. Niettemin zijn in de besproken krijgshistorische voorbeelden patronen herkenbaar.

Maurits, Prins van Oranje, Graaf van Nassau (1567-1625) (Bron: IMG/KI)

Het Britse leger in de Eerste Wereldoorlog

'The timetable war'

Kenmerkend voor de Eerste Wereldoorlog waren de massale aanvallen over en weer op elkaars loopgraven. Deze wijze van optreden leidde tot enorme verliezen van mensenlevens en had slechts een zeer karig netto resultaat. Zoals bekend, veranderde de frontlinie gedurende enkele jaren nauwelijks. Deze massale aanvallen waren door het hogere strategische commando op de tekentafel ontworpen. Van Creveld (p. 149-152) refereert aan de Eerste Wereldoorlog dan ook als 'the timetable war'. Een timetable is een dienstregeling en refereert hier aan het sterke geloof in planning en controle.

Om een aantal redenen was het geloof in calculatie, planning en controle volgens Van Creveld aan het begin van de Eerste Wereldoorlog groot. De eerste reden heeft te maken met de omvang van de legers. Het oproepen, trainen, vervoeren en aansturen van honderdduizenden op een gecoördineerde manier is een complex managementprobleem. Een tweede reden die hij noemt is 'de scientific spirit of the age'. Men had de overtuiging dat oorlog, net als bijvoorbeeld een natuurkundig fenomeen, terug te voeren is op een aantal vaste 'principles of war'. Oorlogvoeren, zo werd gedacht, wordt daarmee een beheersbaar en voorspelbaar proces. →

Verder noemt Van Creveld het effect van de vrede (leidt tot naïviteit ten opzichte van de aard van oorlogsomstandigheden) en de afhankelijkheid van de spoorwegen (leidt tot een precieze planning van het logistieke proces). Tijdens oefeningen in vredesomstandigheden lijken veldslagen heel voorspelbaar.

Niet te vergeten had men tevens de beschikking over voor die tijd revolutionaire communicatiemiddelen (telefoon, telegraaf, optische middelen) die het geloof in het sturen op afstand nog eens vergrootten. Al met al leidde dit tot een ver doorgevoerde arbeidsdeling van niet alleen het uitvoerende werk maar ook van het denkwerk. Het

gevolg daarvan was een fenomenale structurele complexiteit. Een curieus symptoom hiervan is de noodzaak van enorme 'hoeveelheden' communicatie om de delen van de gefragmenteerde organisatie weer op elkaar af te stemmen. Van Creveld (p. 158):

To operate, a single British field army required a daily average load of 10.000 telegrams, 20.000 telephone calls, and 5.000 messages forwarded by the Military Dispatch Service.

Een ander verschijnsel dat we in theorie reeds konden vermoeden is de explosieve groei van de stafafdelingen achter het front.

Communicatieproblemen

De praktijk leerde dat, vanwege de kwetsbaarheid van de communicatiemiddelen (een draadje geteisterd door zwaar artillerievuur) in oorlogsomstandigheden, communicatie al gauw onmogelijk werd. De oplossing die men hiervoor bedacht is typisch voor de klassieke organisatiefilosofie. Van Creveld (p. 162):

Battlefield conditions having rendered intelligent cooperation between superior and subordinate commanders (and among subordinate commanders) impossible, the British hoped to make it superfluous by loading the individual infantryman with vast amounts of equipment

Pontonschepen worden door Britse militairen beladen met over het spoor aangeleverde munitie, westfront 1914-1918 (Bron: IMG/kl)

and food (this represented the British method for making him independent for a limited period of time) and prescribing a slavish adherence to predetermined plans.

Vanuit een hedendaags perspectief is het amusant om te zien dat 'zelfstandigheid' bij de Britten 'genoeg eten' betekende.

Planning biedt stabiliteit

Het effect van alle organisatorische inspanning was een generale staf die zich een stuk achter de linies bevond, afgesneden van berichtgeving van het front en daardoor dagenlang onwetend van winst of verlies (!), laat staan van alle dramatiek die zich verderop afspeelde. Van Creveld wijst op een merkwaardige paradox. De loopgravenoorlog was vreselijk voor de soldaten, maar bood de organisatie zekere voordelen, ten minste vanuit een bureaucratisch perspectief. Een kenmerk van de loopgravenoorlog is namelijk dat het de planner een bepaalde vorm van stabiliteit verschaft. Van Creveld (p. 159):

One of the curious aspects of trench warfare is that it lent itself to quantitative analysis: so and so many raids per battalion per month, so and so many yards of front per man, gun or horse.

Deze kwantificering is een aangrijpingspunt voor een precieze aanvoer van middelen, maar helpt ook het oorlogvoeren zelf te standaardiseren. Van Creveld (p. 160) bespreekt een deel van het Britse plan voor de aanval bij de Somme:

Firing was to proceed by strict schedule, the time to be spent on each successive target having been calculated to the minute in such a way as to allow for a slow, steady, uniform advance by the infantry following close behind.

Een paradoxaal neveneffect hiervan was dat de fronteenheden niet te vermochten doorbreken in de vijandelijke linies. Op dat moment zou men

buiten de mogelijkheden voor sturing en controle door het centrale commando terecht komen (wat men eigenlijk toch al was). Ook zou het totaal-schema voor de aanval in de war kunnen raken (stel je voor dat je doorbreekt tot in een gebied waarvoor eigenlijk nog een artilleriebeschieting op het programma staat).

De illusie van overzicht

Op het moment dat dergelijke plannen in de praktijk gebracht werden, bleek al gauw hun onrealistische gehalte. De organisatie bleek nauwelijks in staat snel te reageren op de nieuwste situaties. Van Creveld:

Though Forward Artillery Observers did accompany the infantry, their usefulness was limited by the fact that changes in the firing tables could be authorized only by Corps Headquarters, whose location, on the average, was five to ten miles behind the front. Under such conditions, changes and rebombardments, even when ordered, were likely to come at the wrong time and at the wrong place.

Het omvangrijke regelsysteem zorgde ervoor dat alleen een verweg gelegen centrale commandant overzicht had. Dat wil zeggen, formeel had deze centrale commandant het overzicht. In de praktijk moest hij het doen met de gevaarlijke illusie van overzicht (zie de eerder genoemde gemankeerde en gefragmenteerde berichtenstroom). Het lijkt misschien wat vreemd 'de kwaliteit van de arbeid' in oorlogsomstandigheden aan de orde te stellen. Toch constateert Van Creveld (1985) een interessant 'fabriekspatroon':

(...) deprived of all control over their own schedules and put in harness, artillery commanders came to regard their batteries simply as machines for the production of fire. They operated blindly, without a thought for anything but the mechanical sequence of loading, aiming, and firing.

Het strak georganiseerde regime leidde kennelijk tot een verschijnsel als 'vervreemding' zoals men dat aan de lopende band vaak aantreft.

Te veel reguleren

In het algemeen kan men stellen dat een organisatie tot structurering van haar interne processen overgaat om chaos te voorkomen. In zoverre is arbeidsdeling en structuur functioneel. Uit het voorbeeld van het Britse leger blijkt dat een organisatie die zichzelf teveel (totalitair) probeert te reguleren juist als gevolg daarvan tot chaos kan vervallen. Op die momenten wordt arbeidsdeling en structuur disfunctioneel. Overigens is dit verschijnsel ook bekend in de industrie en in de dienstverlening, om maar te zwijgen van ambtelijke organisaties.

Het Amerikaanse leger in Vietnam

Oorlog als administratieve affaire

Hiervoor was de aandacht vooral gericht op 'de informatiekant' van structuur: de organisatiestructuur heeft invloed op de mogelijkheid complexiteit uit de omgeving te verwerken en op de structuurgebonden noodzaak informatie door de organisatie heen te pompen. Structuur heeft echter ook een belangrijk effect op de motivatie van mensen. Een interessante casus die hierop de aandacht richt is de ervaring van het Amerikaanse leger in Vietnam.

In het algemeen, zo stellen Gabriel & Savage in *Crisis in Command* (1978), wordt het uiteindelijk weinig succesvolle optreden van de Amerikanen toegeschreven aan de maatschappelijke factoren van het thuisfront. Niettemin, zo stellen zij, valt veel van het optreden te begrijpen vanuit 'mismanagement in the army', of meer in het bijzonder, 'moreel verval' binnen het officierscorps. Het Amerikaanse leger had zich namelijk in de jaren voor Vietnam trachten te vormen naar het ideaal van de rationele ondernemingsbureaucratie. Dit gebeurde mede onder invloed van de uit de industrie

Militairen van het 1st US Bn 8th Inf 4th Inf Div worden door een helikopter van voorraden voorzien tijdens de operatie MacArthur, Vietnam, 1967 (Foto: US Army Center for Military History; bron: IMG/KL)

afkomstige toenmalige minister van Defensie McNamara. Het resultaat was een leger dat de oorlog wilde voeren alsof het een administratieve affaire was. Dit leidde tot omstandigheden waar officieren gevormd werden tot op zichzelf gerichte bureaucraten, en waar soldaten totaal vreemd werden van alle intenties van hogerhand. Of, zoals Gabriel & Savage (p. 9) het zelf stellen:

It is difficult to escape the charge that the troops failed (and later sometimes refused) to follow most often because their officers abandoned their responsibility to lead.

Kennelijk was de organisatie niet in staat verantwoordelijkheidsgevoel te mobiliseren bij de verantwoordelijken.

Tempel van rationaliteit

De tempel van rationaliteit die de bureaucratie wil zijn leidde tot iets wat verdacht veel weg had van zijn

tegendeel. Gabriel & Savage noemen een aantal tekenen van het interne verval.

The signs are unambiguous and include the following: rising desertion rates over a ten-year period with a great acceleration toward the end of the conflict, so much that by 1971, they far exceeded World War II and Korean rates; mutinous outbreaks in combat units; attempted and actual murders of officers by their troops in ever rising numbers; and a drug-addiction plague of vast proportions, especially in the last four years of the war. (p. 42).

Nauwelijks aandacht voor teambuilding

De vraag is natuurlijk hoe het bureaucratische karakter van de organisatie naar de opvatting van Gabriel & Savage leidde tot een dergelijk verval. We streven hier niet naar volledigheid. Daarom bespreken we

slechts enkele aspecten. In de bureaucratische logica waren pelotons 'componenten gevechtskracht'. Dit is een uitingsvorm van de 'meccanodoos'-filosofie. In het kort komt deze gedachte erop neer dat individuen en pelotons met dezelfde functie en opleiding worden gezien als uitwisselbaar.

Iets als teamvorming is in een dergelijke gedachtegang onbelangrijk. Componenten kun je naar believen in en uit elkaar schroeven. Dit kwam onder meer tot uiting in het feit dat officieren een kortere 'tour of duty' moesten volbrengen dan de (dienstplichtige) soldaten (de Amerikaanse krijgsmacht maakte in die tijd gebruik van een individueel rotatiesysteem, voor zowel officieren als soldaten). Het idee achter deze korte shift voor officieren was dat het voor de krijgsmachtorganisatie belangrijk was dat ervaren officieren zo snel mogelijk terug in Amerika de vredesorganisatie instroomden. In de logica van officie-

ren was een uitzending naar Vietnam, als het ware, een verplichting of zelfs een hinderlijke onderbreking waar men doorheen moest om in Amerika verder te kunnen gaan met het werken aan de eigen carrière.

Om te beginnen had dat tot gevolg dat vooral hogere leidinggevendenden nogal de neiging vertoonden zich aan het strijdgewoel te onttrekken. Gabriel & Savage constateren bijvoorbeeld dat er in vergelijking met andere oorlogen opvallend weinig officieren door oorlogsgeweld om het leven zijn gekomen. Een ander – eigenlijk tegenovergesteld – gevolg was dat door de wol geverfde soldaten te maken kregen met leidinggevendenden zonder ervaring, maar wel heel ‘eager’ om zich te bewijzen. Dit ‘zich bewijzen’ kon de vorm krijgen van

soldaten het gevaar insturen. Het individueel rotatiesysteem had verder als gevolg dat de leidinggevende veel onervarener was dan de meeste soldaten in zijn peloton.¹

De ‘body count’

Een typisch kenmerk van een bureaucratie is de sturing op zogenaamde ‘objectieve’, bij voorkeur kwantitatieve, prestatie maatstaven. In het geval van de Amerikaanse krijgsmacht

¹ Het voordeel van een individueel rotatiesysteem is dat binnen pelotons kennis en ervaring van ‘generatie op generatie’ (in dit geval van ‘rotatie op rotatie’) wordt doorgegeven (zie ook Vogelaar e.a. 1997 voor vergelijkbare ervaringen in de Nederlandse krijgsmacht). Binnen de verhoudingen van het Amerikaanse leger op dat moment werkte dit voordeel echter als een nadeel voor leidinggevendenden.

was dit de ‘body count’ de hoeveelheid slachtoffers die een eenheid maakte bij de vijand. Ook dit had als gevolg dat officieren bewust de pelotons het risico lieten opzoeken om maar een zo hoog mogelijk cijfer te kunnen behalen.

Ook had men de neiging niet te kijken op een onschuldig slachtoffer meer of minder (met een beetje fantasie telden die ook). Hierdoor werd een sfeer gecreëerd waarin soldaten uiteindelijk bereid waren, na enkele niet mis te verstane bedreigingen, hun leidinggevende om het leven te brengen (‘fragging’).

‘Negatieve cohesie’

Het centrale argument van Gabriel & Savage (1978) is dat cohesie op het uitvoerend niveau essentieel voor het

Militairen van het 1st US Bn 8th Inf 4th Inf Div tijdens de afdaling vanaf heuvel 742 tijdens de operatie MacArthur, Vietnam, november 1967 (Foto: US Army Center for Military History; bron: IMG/KI)

succes van militair optreden is, overigens een argument dat zeer bekend en breed ondersteund is in de militaire literatuur. In de 'rationele' benadering van het Amerikaanse leger in die periode speelde zoets als cohesie echter geen rol.

Dat wil zeggen, het werd niet zo belangrijk gevonden dat er structureel aan gewerkt werd door bijvoorbeeld groepen op een bepaalde manier vorm te geven en samen te stellen.

Sterker, de bureaucrativering in het Amerikaanse leger leidde volgens Gabriel & Savage tot processen die uiteindelijk negatief werkte op de cohesie. Illustratief voor een element dat cohesie in de weg staat, is het individuele rotatiesysteem zelf. Voorzover er wel cohesie bestond was het een vorm van 'negatieve cohesie'. Pelotons zetten zich eensgezind af tegen de organisatie in het algemeen en hun leidinggevenden in het bijzonder. Dit kon bijzonder vergaande vormen aannemen. Meest sprekende voorbeeld hiervan is natuurlijk het reeds genoemde 'fragging'. Een ander voorbeeld hiervan was het op eigen houtje uitwerken van de zogenaamde 'search and destroy' tactiek die de eenheden van bovenaf kregen opgelegd. Deze tactiek hield in dat eenheden geacht werden de vijand op te zoeken en deze te vernietigen. De uitvoerende eenheden 'vertaalden' deze tactiek in een 'search and evade'. De vijand werd opgezocht om deze uiteindelijk zo goed mogelijk te kunnen vermijden.

Perverse spelletjes

Terwijl pelotons dienstplichtigen zware gevechten met een zeer competente vijand moesten voeren, waren op veilige afstand officieren bezig een toneelspel van een krijgshaftig en gedisciplineerd leger op te voeren. Althans, zo zag het eruit vanuit het perspectief van de uitvoerende eenheden. Netjes gewassen en geschoren, en natuurlijk strak in het pak, lieten ze aan hogere leidinggevenden zien uit het goede hout gesneden te

zijn. Tevens waren ze niet te beroerd soldaten die niet zo netjes gewassen en geschoren waren en veel minder strak in het pak zaten 'naar rechts te richten'.

Een ander, enigszins pervers, spel was het verdienen van medailles. Carrière-technisch deed een 'purple heart' ('wounded in action') wonderen. Sommige officieren wisten het zo te arrangeren dat ze voor, bij wijze van spreken, een sneetje in de vinger een purple heart verdienden.

Gabriel & Savage (1978, p. 15):

Even the Purple Heart, that traditional symbol of honour, came to mean little. Horror stories proliferated as to the manner in which rear echelon officers often received this once precious award for mere cuts and bruises sustained in normal administrative or support duty (...).

Het meest beruchte en humoristische voorbeeld van Gabriel & Savage is dat van de officier die een medaille voor 'wounded in action' verdiende voor verwondingen opgelopen tijdens bordeelbezoek.

Demoralisatie, verzet en vervreemding

Voor flexibiliteit is het noodzakelijk dat intelligentie op uitvoerend niveau wordt gemobiliseerd (De Sitter, 1994). De bureaucratische kenmerken van de Amerikaanse krijgsmacht leidden echter tot demoralisatie, verzet en vervreemding. Kortom, tot het tegendeel van wat men zou willen nastreven. Vervolgens is er in de ogen van de bureaucraat op het uitvoerend niveau sprake van een zodanig moreel verval en een zodanige domheid dat mobilisatie van intellectueel vermogen ondenkbaar is. Daarmee is de bureaucratische cirkel rond.

Omgaan met onzekerheid: het Duitse leger

Evenals het Engelse had ook het Duitse leger tijdens de Eerste Wereldoor-

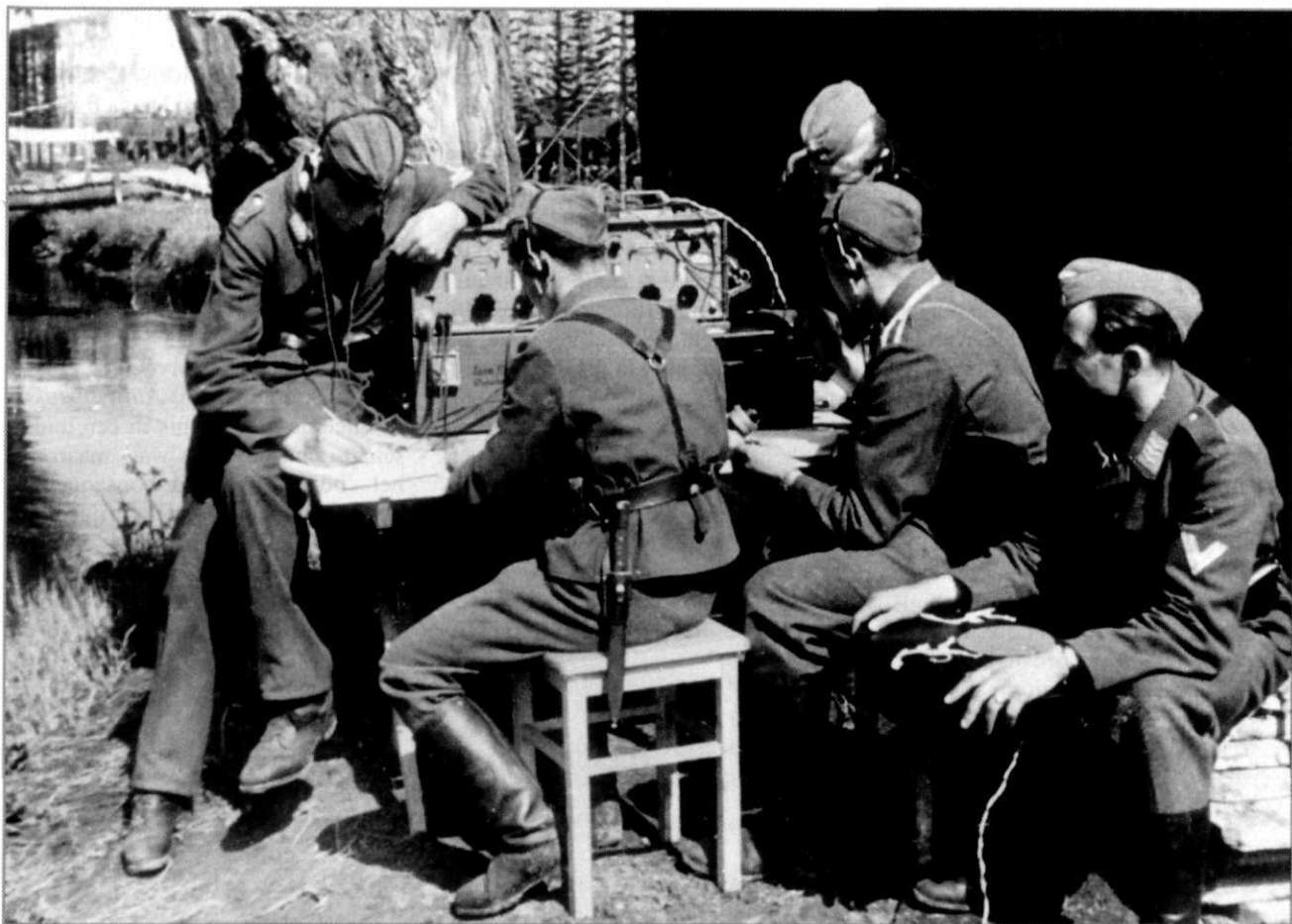
log natuurlijk te maken met een heilloze status quo positie. Binnen het Duitse leger, waar ook al voor de Eerste Wereldoorlog nagedacht werd over de noodzaak tot flexibiliteit en decentralisatie, werd begonnen met het bedenken van alternatieven voor deze situatie. De alternatieven waren gegrondvest in wezenlijke andere ideeën over 'the nature of war'.

Kenmerkend was dat de fundamentele onzekerheid en dus niet-programmeerbaarheid van oorlogssituaties als uitgangspunt genomen werd, dit in tegenstelling tot het geloof in de ultieme planning zoals deze bestond in het Engelse leger. Deze onzekerheid werd beschouwd als de belangrijkste reden waarom niet alles via een centrale regelaar te realiseren was. Daarom werd initiatief en besluitvaardigheid op decentraal niveau van belang geacht om te kunnen omgaan met onzekerheid. We citeren Nelsen (1989, p. 28):

Uncertainty and the fog of war stalked the battlefield. Thus the leader had to be a thinking soldier. (...) Each situation required a unique application of tactical principles which could not be prescribed by universal recipes or detailed planning.

Tegen het einde van de Eerste Wereldoorlog experimenteerde het Duitse leger met andere strategische concepten waarin deze uitgangspunten verwerkt waren.

In verband met de hier beschikbare ruimte bespreken we het offensieve concept en niet de tactiek van de flexibele verdediging. De basis van het offensieve concept lag in de inzet van kleine groepen infanteristen. Deze probeerden, op zoek naar zwakke plekken, te infiltreren in de vijandelijke linies (met andere woorden, het vinden van doorbraken waar deze tactisch mogelijk waren, in plaats van strategisch wenselijk (Van Creveld, 1985, p. 173)). De bedoeling hiervan was het zaaien van verwarring die kon worden uitgebuit.

Radiopost van een Duitse Kampffliegergruppe, mei 1940 (Bron: IMG/KI)

Uitgangspunten

Hoekstenen van de nieuwe strategische concepten waren:

- **Slagvaardigheid.**

Snelheid, overrompeling en het uitbuiten van chaos waren essentieel. (Nota bene, de Engelse oorlogsmachine was gevoelig voor niet-geplande acties van de vijand.)

- **Zelfstandigheid.**

Intelligente infiltratie gaat niet samen met een gedetailleerde planning van het soort dat hiervoor beschreven is. Het zelfstandig kunnen opereren van kleine eenheden was essentieel *Auftragstaktik*. Hier toe kreeg men opdrachten die het *wat* maar niet het *hoe* specificerden. Het 'hoe' werd overgelaten aan de decentraal opererende eenheden

zelf die ter plekke het best de omstandigheden konden inschatten.

De verschillen in uitgangspunten leidden uiteindelijk tot een leger dat heel anders functioneerde. Eenheden stroomden naar voren in kleine groepjes, die elkaar onderling konden ondersteunen. Ze hielden daarbij niet in de gaten of ze wel strak in het gelid bleven lopen. De Britten vielen aan in lange rijen, strak in formatie en de doelen die ze moesten bereiken waren voorgeschreven. Het werd daarbij de manschappen verboden om naar links of rechts te kijken.

Het Britse leger was verder in zo'n mate gecentraliseerd dat afstemming tussen artillerie en infanterie alleen op het niveau van het legercorps mogelijk was. Vrijwel alle Duitse artillerie

werd aangestuurd op divisieniveau, soms zelfs op regimentsniveau. Dit had tot gevolg dat op een laag niveau in de organisatie veel directer vuursteun verkregen kon worden (Van Creveld p. 183-184). In termen van de structuurbouw-theorie was er in het Duitse leger sprake van functionele deconcentratie. Het niveau van verbonden wapens lag veel lager dan bij de Britten en dat was een belangrijke voorwaarde voor slagvaardigheid en flexibiliteit.

Decentralisatie

Het mag duidelijk zijn dat dit in sommige gevallen zeer radicale en in andere gevallen nog wat schuchtere pogingen zijn om van de problemen van het machinedenken af te komen. Duidelijk wordt dat in het Duitse leger (in de latere fasen van de Eerste

Wereldoorlog) het denken en doen niet gescheiden werden. Verantwoordelijkheden en beslissingsbevoegdheden werden gedecentraliseerd. Het Duitse leger kenmerkte zich mede daarom ook door relatief weinig papierwerk (let wel, relatief ten opzichte van het Engelse leger).

Uitvoerende eenheden werden niet zo samengesteld dat er structurele afhankelijkheden tussen eenheden werden gecreëerd, maar juist onafhankelijkheid. Immers, kleine groepjes moesten zelfstandig op zoek naar doorbraken. Op basis van wederzijdse afstemming (in tegenstelling tot centrale aansturing) kon men elkaar wel ondersteunen. Algehele coördinatie bleef natuurlijk van belang. Het centrale commando wilde wel grip houden op de grote lijn van een aanval. Men probeerde dat te realiseren door middel van observatoren die op zoek gingen naar informatie (Van Creveld p. 171). Het ontwikkelen van een divisiestructuur is iets dat vele krijgs-

machten, ook de Nederlandse, heeft overgenomen van het toenmalige Duitse leger.

Een ieder weet natuurlijk dat de Duitsers uiteindelijk de Eerste Wereldoorlog verloren hebben. Daaraan lagen diverse redenen ten grondslag. Op het slagveld echter wist het leger zich opmerkelijk goed staande te houden. Volgens Wilson (1989) was men in het experimentele stadium niet in staat te profiteren van mogelijkheden tot doorbraak, terwijl Van Creveld er op wijst dat bij het grote Duitse offensief, begin 1918, frontsoldaten zo ver doorstootten en zo lang doorgingen dat ze uiteindelijk dronken van vermoeidheid winkels plunderden. Op tactisch niveau was het offensief echter een succes van ongekennde proporties voor de Eerste Wereldoorlog.

De 'Blitzkrieg': snelle en mobiele oorlogvoering

Na de Eerste Wereldoorlog heeft de Duitse krijgsmacht de uitgangspunten

consequent uitgewerkt in een totaalconcept van snelle en mobiele oorlogvoering. Hieraan wordt ook wel gerefererd als *Blitzkrieg*. De tactische en operationele details van een dergelijke wijze van oorlogvoering zijn in dit kader niet zo van belang. Hier gaat het om de uitgangspunten van de wijze van organiseren: het creëren van mogelijkheden om flexibel te kunnen optreden.

Het consequent doorvoeren van de uitgangspunten van *Auftragstaktik* resulteerde niet slechts in een leiderschapsdoctrine (het 'wat' maar niet het 'hoe'). Het had consequenties voor alle aspecten van de krijgsmacht (Nelsen, p. 26). Zo had het niet alleen gevolgen voor de structuur van de organisatie (functionele deconcentratie en decentralisatie maar bijvoorbeeld ook voor de technische instrumentatie, dat wil zeggen voor de aanschaf en ontwikkeling van wapensystemen. Voor een mobiele *Stosstruppe* zijn grote en zware wapens onprak-

Duitse militairen verplaatsen een stuk geschut, westfront 1914-1918 (Bron: IMG/KI)

tisch (Wilson 1989, p. 16). Zij werden daarentegen uitgerust met lichte en handzame wapens.

Een ander voorbeeld is de tank. De tank is in de Eerste Wereldoorlog ontstaan als middel om veilig van loopgraaf tot loopgraaf te komen. Door de Franse krijgsmacht is hij in deze rol verder geperfectioneerd. Door de Duitsers werd hij ingezet als een middel van mobiele oorlogvoering. Dit onder meer door de ontwikkeling van

zo ver mogelijk naar voren geplaatst. Het selecteren van personeel werd niet gedaan door een speciaal daarvoor opgerichte centrale stafafdeling, maar was de taak van regimentscommandanten.

Belangrijke criteria voor de selectie van officieren waren wilskracht, initiatief en de wil verantwoordelijkheid te dragen. Kenmerkend was ook dat de officieren geworven werden uit de beste soldaten, iets wat méér telde

voorbeeld dat soldaten niet disproportioneel vaak gestraft werden in vergelijking met officieren. Opvallend is tevens dat het binnen de Wehrmacht officieren was toegestaan 'te verbroederen' met soldaten, dit in tegenstelling tot de Franse en Amerikaanse legers. Wilson (1989, p. 17):

the result was an organization well adapted to the task of getting men to fight against heavy odds in a confused, fluid setting far from

Het afvuren van een stuk zwaar Duits geschut, België, 1914-1918 (Bron: IMG/KI)

communicatieapparatuur, die coördinatie tussen tanks mogelijk maakte (Van Creveld, p. 191).

Selectiecriteria

Andere consequenties hadden bijvoorbeeld te maken met de werving, de opleiding en beoordeling van personeel, maar ook met de verhouding tussen officieren en soldaten. De beste militairen werden niet uitverkozen voor een staffunctie, maar werden

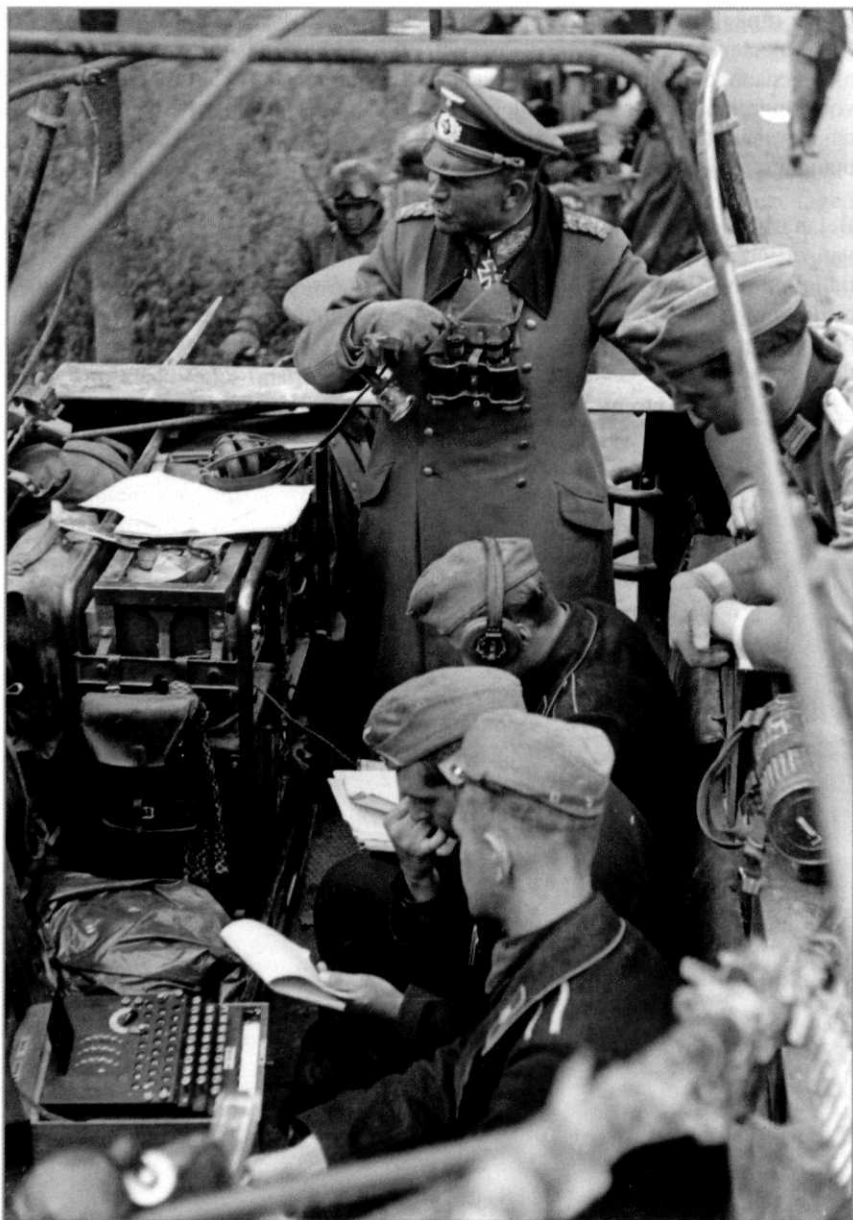
dan vooropleiding. In de evaluatie en beoordeling werd een gebrek aan besluitvaardigheid beschouwd als een grotere zonde dan het nemen van verkeerde beslissingen.

'Verbroederen mag'

De discipline, waar de Duitse krijgsmacht berucht om is, was volgens Wilson (1989) stevig, maar werd door de lagere rangen niet als onrechtvaardig beschouwd. Uit cijfers blijkt bij-

army headquarters and without precisely detailed instructions.

Onderzoek van Shils & Janowitz (1948) relateert deze conclusies enigszins. Zij stellen dat er binnen de Wehrmacht ook sprake was van vergaande vormen van repressieve discipline, zeker in latere fasen van de oorlog. Soldaten werden bijvoorbeeld nadrukkelijk bang gemaakt voor de consequenties voor hun familie wan-

De Duitse generaal Guderian op inspectie bij fronttroepen, Frankrijk, mei 1940 (Bron: IMG/KI)

neer ze zouden deserteren. De manier waarop de Duitsers de oorlog in de Tweede Wereldoorlog voerden, was hoe dan ook een doorbraak.

Benadrukt moet worden dat de deze Duitse manier van commandovoering, die hier is samengevat onder de noemer 'Auftragstaktik' niet achter de tekentafel is bedacht en per decreet is uitgevaardigd. Ze was de vrucht van een ontwikkelingsproces dat eigenlijk

al ver voor de Tweede Wereldoorlog werd ingezet, en dat met vallen en opstaan heeft geleid tot wat het geworden is.

Het Israëliëse leger in de jaren zestig en zeventig

Men zou kunnen zeggen dat het Israëliëse leger na de Tweede Wereldoorlog een commandovoeringssysteem

hanteerde dat op dat van de Duitsers leek. In bepaalde opzichten werden decentralisatie en zelfsturing door hen nog veel verder doorgevoerd. Kenmerkend voor de Israëliëse overwinningen ('48, '56, '67, '73) waren snelheid, mobiliteit en flexibiliteit.

De algemeen heersende mentaliteit binnen het Israëliëse leger was dat beter een slechter plan direct kan worden uitgevoerd dan dat lang gewacht wordt op een perfect plan. Om deze redenen wordt het Israëliëse leger vaak aangehaald als een voorbeeld van 'hoe het moet'.

Hier willen wij juist de tegenovergestelde weg bewandelen. De redenen waarom decentralisatie van belang is in complexe en onzekere oorlogsomstandigheden, is reeds beargumenteerd. Wij willen met het bespreken van het Israëliëse leger niet vervallen in een herhaling van zetten. Het Israëliëse voorbeeld is interessant, niet alleen vanwege de voordelen van decentralisatie en zelfstandig handelende eenheden, er zijn in de verschillende oorlogen ook interessante zaken misgegaan.

Wij zijn hier op zoek naar de grenzen van zelfstandigheid en onafhankelijkheid. De decentralisatie van bevoegdheden en zelfstandigheid van de Israëliëse eenheden ging dermate ver dat voor de commandovoering binnen het Israëliëse leger ook wel de term 'the organization of chaos' gebruikt is (Van Creveld, 1985).

Campagne uit 1956: vergaande autonomie

Wederom gaat het ons weer niet om de details van de verschillende campagnes. Het gaat ons om de manier waarop het Israëliëse leger flexibiliteit trachtte te realiseren. Aangezien wij hier op zoek zijn naar de grenzen van onafhankelijkheid en zelfstandigheid is met name de campagne in 1956 interessant.

Kenmerkend voor de samenstelling van het Israëliëse leger in die tijd

Oprukkende Israëlische tankeenheden in Syrië, juni 1967 (Bron: IMG/KI)

was dat het bestond uit aparte zelfstandige eenheden die elk een strategisch doel moesten bereiken. De bevelhebber, Dayan, schreef zichzelf met zo'n indeling in feite uit de commandovoeringslijn. De afzonderlijke eenheden hadden hem bij wijze van spreken niet nodig, omdat zij vrijwel autonoom konden werken aan het realiseren van hun doelen. Hij reisde heen en weer, maar brigadecommandanten handelden af en toe alsof 'General Headquarters' niet bestond. Dit leidde tot spectaculaire overwinningen, gebaseerd op snelheid, mobiliteit, eigenlijk het klassieke Blitzkrieg-patroon. Deze vergaande autonomie leidde echter ook tot leger-eenheden die 'out of control' waren en min of meer deden waar ze zin in hadden. Zo waren er eenheden die overgingen tot aanvallende acties die buiten het oorspronkelijke kader van doelstellingen vielen.

De vraag of dit 'goed' of 'slecht' is, is heel moeilijk te beantwoorden. Enerzijds waren er commandanten die zich niets aantrokken van bevelen van hogerhand. Brigadecommandanten coördineerden onderling weinig tot niets, wat kon leiden tot langs

elkaar heen werkende eenheden. Eenheden konden op elkaar schieten, of met de armen over elkaar staan wachten totdat de ander de kastanjes uit het vuur haalde.

Leren van fouten

De bevelhebber Dayan drukte het als volgt uit: *'our capacity for misadventure is limitless'*. Anderzijds kan men het 'out of control'-karakter van operationele eenheden ook positief opvatten. Doordat 'chaos' de ruimte krijgt is de organisatie ook in staat echt te leren. Omdat er dan immers fouten gemaakt worden die anders nooit gemaakt zouden zijn, worden er ook oplossingen gevonden die niemand van tevoren bedacht had. In deze visie zijn fouten belangrijke bronnen van informatie voor organisaties in turbulente omstandigheden (Weick, 2001, Weick & Sutcliffe, 2001).

Het karakter van de oorlog, zoals die oorspronkelijk was bedoeld, veranderde door de initiatieven van onderop. Eigenlijk was het plan om met gemotoriseerde infanterie de oorlog te voeren, maar hij onttaarde zoals Van Creveld het stelt, in een *'Blitzkrieg based on tanks'*.

Na de campagne in 1956 heeft men binnen de Israëlische krijgsmacht de belangrijkste bevindingen op een rijtje gezet. In de eerste plaats kwamen tot de conclusie dat gepantserde eenheden de ruggengraat van de Israëlische krijgsmacht zouden moeten zijn. Zij behaalden de belangrijkste overwinningen in 1956, ondanks dat zij binnen het raamwerk van de oorspronkelijke bedoelingen een minder prominente positie hadden. Dit punt betekende dus een verdere uitwerking van de mobiliteitsfilosofie.

Zelfstandigheid

Ten tweede werd het noodzakelijk geacht meer gecoördineerd op te treden (maar niet hoger dan het divisie-niveau), zonder dat dit afbreuk zou doen aan de uitgangspunten van zelfstandigheid. Sterker, door de nadruk op mobiliteit werd zelfstandigheid zelfs belangrijker (Van Creveld, p. 198). Dit tweede punt betekende onder meer een investering in communicatieapparatuur. Al met al betekende dit voor de campagne in 1967 dat het centrale commando zich bezighield met de grote lijn (*'assigning axes of advance, laying down boundaries, and allocating air sorties*

among its three divisions', Van Creveld, p. 200), terwijl de meer gedetailleerde tactische planning werd overgelaten aan de divisiecommandanten (zo gedetailleerd als de situatie toeliet). In de campagne van 1967 was alleen de eerste dag enigszins gepland; de rest was pure improvisatie.

Door deze improvisatie is het onvermijdelijk dat veel kleine zaken misgaan. Ook nu waren er weer initiatieven van onderop die van de van bovenaf opgelegde lijn afweken, of zelfs direct tegen orders van bovenaf gingen. Van Creveld stelt echter:

on the whole, however, the excellence of the Israeli command system in 1967 cannot be seriously disputed. The nature of armoured warfare being what it is, a large measure of independence had to be granted to subordinate commanders (p. 202).

Tegenargumenten

Een veel gehoord vooroordeel tegen decentralisatie en (dus) zelfsturing is: 'Je kunt toch niet iedereen laten doen waar hij zin in heeft'. Zelfsturing wil echter niet zeggen 'regeloosheid' of 'ongebondenheid', er is slechts sprake van zelfsturing voor zover dat in

dienst staat van de organisatie als geheel (voor centrale sturing is dat overigens niet anders). Centrale bestuurders die hun persoonlijke belangen laten prevaleren boven het organisatiebelang kunnen een organisatie ook gemakkelijk naar de afgrond leiden (zoals blijkt uit de recente schandalen in het bedrijfsleven).

Het is daarom belangrijk dat de doelen van de organisatie leidend zijn en dat er een balans is tussen zelfstandigheid en coördinatie. Het boeiende van het Israëliëse voorbeeld is echter dat het toont dat in turbulente omstandigheden zowel die doelen als die balans steeds opnieuw gezocht moeten worden, in een dynamisch proces, op 'de rand van chaos' (Waldrop, 1992). Dit proces impliceert permanente wederzijdse afstemming tussen het centrale commando en de decentrale eenheden. Het centrale commando wordt echter niet alleen gevolgd maar ook gevoerd door de decentrale eenheden.

Het centrale commando is dus niet alleen leidend maar in zekere zin ook volgend. Ook hier geldt weer dat het niet gaat om achter de tekentafel verzinnen, maar om in de praktijk met vallen en opstaan gegroeide verhoudingen.

De balans opgemaakt

Flexibiliteit is noodzakelijk

Flexibiliteit, om het voorgaande samen te vatten, is noodzakelijk voor krijgsmachten vanwege de complexiteit en onvoorspelbaarheid van oorlogsomstandigheden. Deze complexiteit maakt een gedetailleerde centrale planning en controle onmogelijk, en maakt daardoor besluitvaardigheid en improvisatievermogen op laag niveau noodzakelijk. De voorbeelden uit de krijgshistorie die hier besproken zijn, laten zien dat decentralisatie van bevoegdheden als belangrijkste middel hiertoe gebruikt is. Zoals Van Creveld het stelt: (p. 270)

The fact that, historically speaking, those armies have been most successful which did not turn their troops into automatons, did not attempt to control everything from the top, and allowed subordinate commanders considerable latitude has been abundantly demonstrated.

Tevens laten deze voorbeelden zien dat decentralisatie geen eenzijdig instrument is. 'Overall planning' en coördinatie blijven van wezenlijk belang. Zelfstandigheid betekent daarom geen onafhankelijkheid.

Tijdens gevechten met Israëliëse troepen gesneuvelde Syrische militairen, juni 1967 (Bron: IMG/KL)

Complete orde is onrealistisch

Om een metafoor te gebruiken die momenteel erg in de mode is in het natuurwetenschappelijk 'complexity-onderzoek', opereren in oorlogsomstandigheden betekent optreden aan de rand van chaos. Een complete orde zoals de Britten die nastreefden ten tijde van de Eerste Wereldoorlog is onrealistisch vanwege de fundamentele onzekerheden in oorlogssituaties. Een rigide hang naar orde verkeert, zo hebben we gezien, zelfs in haar tegendeel, de chaos. Te vergaande vormen van zelfstandigheid kunnen echter ook leiden tot chaos.

Een wijdverbreid vooroordeel is dat verantwoordelijkheden niet gedecentraliseerd kunnen worden vanwege de mentaliteit of beperktheid van mensen op het uitvoerende niveau. Het voorbeeld van het Israëliëse leger wijst echter op een probleem dat tegenovergesteld is. De eenheden onttrokken zich niet aan de strijd en ook gebrek aan vindingrijkheid of intelligentie was niet het probleem. Eerder was het probleem dat ze slagvaardig en intelligent tot de aanval overgingen, zonder dat een hoger niveau op de hoogte was.

Achtergronden

Een vraag die opdoemt is *waarom* de diverse krijgsmachten voor de verschillende uitgangspunten kozen. De keuze voor het nastreven van een zo perfect mogelijke orde kan, zoals gesteld, wellicht worden verklaard uit de 'scientific spirit of the age', ten tijde van de Eerste Wereldoorlog. Ook in de organisatiekunde was destijds het machinedenken alom in opmars (Morgan, 1992). Mede onder invloed van de uit het bedrijfsleven afkomstige McNamara was ook in de jaren zestig in het Amerikaanse leger het geloof in de perfecte bureaucratie zeer sterk.

Benadrukt moet verder worden dat vergaande regulering een zeer verleidelijke oplossing lijkt voor het omgaan met de fenomenale complexiteit van het besturen van een groot leger. Regulering is verleidelijk

Carl von Clausewitz (1780-1831) (Bron: IMG/KI)

omdat het de *schijn* van zekerheid verschaft, zeker op afstand. Van Bonsel (1999) noemt het geloof in absolute rationaliteit één van de typische domheden van de mens, en stelt daar tegenover dat, om effectief te zijn, elke orde moet anticiperen op haar eigen tekortkomingen.

Als we ons verder wagen aan enige speculatie op het sociaal-culturele vlak kunnen we aanvoeren dat vooral de Engelse maatschappij bij uitstek een rangen- en standenmaatschappij was. Een mogelijke hypothese is dat de structuur van de krijgsmacht een afspiegeling was van de verhoudingen binnen de maatschappij als geheel.

Waarom kozen dan de Duitse en het Israëliëse leger voor andere oplossingen? Van Creveld (1985) benadrukt dat reeds in de 19-de eeuw door de Duitsers werd nagedacht over en geëxperimenteerd met meer flexibele wijzen van opereren. Onder druk van de 'scientific spirit of the age' werden deze oplossingen tijdens de Eerste Wereldoorlog aanvankelijk terzijde geschoven. Von Clausewitz benadrukte reeds in de 19-de eeuw het chaotische karakter van oorlogen. We volstaan met een citaat. Von Clausewitz (1968, p. 162):

Great part of the information obtained in War is contradictory, a still greater part is false and by far the

greatest part is of doubtful character.

Verder stelt Von Clausewitz (1968, p. 140):

From this uncertainty of all intelligence and suppositions, this continual interposition of chance, the actor in War constantly finds things different from his expectations; and this cannot fail to have an influence on his plans, or at least on the presumptions connected with these plans. If this influence is so great as to render the predetermined plan completely nugatory, then, as a rule, a new one must be substituted in its place; but at the moment the necessary data are often wanting for this, because in the course of action circumstances press for immediate decision, and allow no time to look for fresh data, often not enough for mature consideration.

Wellicht hebben 'grote denkers' uiteindelijk invloed op de operationele kanten van een leger, ook al duurt het in Von Clausewitz' geval bijna een eeuw. Voor wat betreft het Israëliëse leger, diverse bronnen benadrukken dat het pionierskarakter van het land (in die periode) zijn invloed had op de wijze waar het leger georganiseerd was (zie bijvoorbeeld Shalit, 1988).

Kenmerken van een flexibele organisatie

Flexibilisering is voor krijgsmachten een belangrijk onderwerp. Een vraag waarmee we onze historische verkenning begonnen, was welke factoren van belang zijn bij flexibilisering en vooral welke rol structuur daarin speelt. Onze analyse toont aan dat de structuur van arbeidsdeling een scharnierfunctie vervult. Ook Van Creveld legt de nadruk op het belang van organisatiestructuur, waarbij moet worden aangetekend dat hij geen structuurtheoreticus is. Van Creveld (1985, p. 269):

The more numerous and differentiated the departments into which and organization is divided, the larger

the number of command echelons superimposed upon each other, the higher decision thresholds, and the more specialized its individual members, then the greater the amount of information processing that has to go on inside an organization. Uncertainty, in other words, is not dependent solely on the nature of the task to be performed; it may equally well be a function of a change in the organization itself.

Een essentieel kenmerk van een flexibele organisatie, volgens Van Creveld, is de aanwezigheid van zelfsturende ('self-contained') eenheden op een laag hiërarchisch niveau. Dat impliceert wat wij hebben genoemd 'functionele deconcentratie' ofwel kleinschalige eenheden waarin alle uitvoerende (dus verbonden wapens), voorbereidende en ondersteunende capaciteiten zijn verenigd.

Van Creveld, als historicus, trekt hier conclusies die volledig stroken met inzichten uit de moderne organisatieleer. Vergaande taakverdeling en specialisatie leiden tot een complexe, functioneel geconcentreerde uitvoeringsstructuur en dientengevolge ook tot een complexe, centralistische besturingsstructuur, met een hoge informatieverwerkingsbehoefte. De structuurgebonden informatieverwerkingsbehoefte neemt zelfs exponentieel toe met de mate van arbeidsdeling, en daarmee de kans op afstemmingsproblemen en vertragingen in de informatieverwerking.

Een interessante conclusie van Van Creveld is dan ook dat de neiging tot volmaakte beheersing juist leidt tot onbeheerstheid. Ook dat strookt met inzichten uit de moderne organisatieleer.

Voorwaarden scheppen

Onze verkenning laat ook zien dat structuur niet het enige is dat telt. Eigenlijk doet structuur niets anders dan het scheppen van voorwaarden, of omgekeerd, het blokkeren van mogelijkheden, voor flexibiliteit (daarom vervult ze een scharnierfunctie). Binnen die voorwaarden moet

echter van alles gebeuren om daadwerkelijke flexibiliteit te realiseren. Zoals uit onze verkenning blijkt gaat het dan om zeer uiteenlopende zaken, zoals aan de ene kant de geschikte technische instrumentatie en de geschikte logistieke systemen, of aan de andere kant de werving, selectie en training van geschikt personeel en de juiste houding van de leiding. Daarom is men er ook niet met alleen een structurele ingreep, en daarom impliceert flexibilisering ook een (langdurig) ontwikkelingsproces van vallen en opstaan.

Ontwikkelingen in de Nederlandse krijgsmacht

Het is verleidelijk om met deze historische verkenning in het achterhoofd op de valreep nog een blik te werpen op de pogingen tot flexibilisering in de Nederlandse krijgsmacht. We denken dan aan pogingen zoals de invoering van Resultaat Verantwoordelijke Eenheden (RVE-en), dat bedoeld is de 'integrale' verantwoordelijkheid voor de militaire bedrijfsvoering lager in de organisatie te leggen, of Opdracht Gerichte Commandovoering (OGC) dat geïnspireerd is door de Auftrags-taktik. Dit onderwerp verdient een aparte bijdrage. Toch willen we er hier, ter afsluiting, alvast een paar opmerkingen over maken.

Toename van bureaucratie

In de eerste plaats wordt noch de RVE noch OGC, een enkele uitzondering daargelaten, voorafgegaan door herstructurering gericht op functionele deconcentratie. Zowel de RVE als OGC kan echter slechts goed floreren binnen het kader van relatief kleinschalige 'self-contained' eenheden. De krijgsmacht is de laatste jaren wel veelvuldig onderworpen aan herstructureringen, maar meestal waren ze juist gericht op functionele concentratie (schaalvergroting van functionele eenheden), met als gevolg eerder een toename dan een afname van bureaucratie en eerder een fractionering van de verantwoordelijkheden dan een integratie van verantwoordelijkheden.

Nog geen balans

In de tweede plaats neemt de ene hand van de bureaucratie vaak terug wat de andere geeft. Voor de RVE geldt bijvoorbeeld dat 'de verantwoordelijke commandant' gebonden is aan vergaande bureaucratische regelgeving en volgens een extreem gedetailleerd en frequent rapportagesysteem verantwoording moet afleggen aan zijn baas. Voor OGC geldt dat de Leidraad Commandovoering een aanzienlijk rijtje 'factoren van invloed' (lees: beperkende voorwaarden) op de decentrale filosofie formuleert (Leidraad Commandovoering, 2000, p. 51).

Deze factoren zijn van een zodanige aard dat bij elk operationeel optreden er wel één of meerdere opgaan. Dat kan als consequentie hebben dat iedere commandant die dat wil op de oude manier leiding kan geven, eventueel in een nieuw jasje gestoken. Wat dat aangaat kan men opmerken dat de KL kennelijk nog op zoek is naar de balans tussen zelfsturing en coördinatie. Enerzijds is men om redenen van flexibiliteit wel overtuigd van de noodzaak van decentralisering, anderzijds schrikt men als het er om gaat *echte* verantwoordelijkheden te delegeren kennelijk toch hiervoor terug (zie ook Vogelaar e.a., 2001).

Er is geen sprake van dat OGC een onderdeel is van een allesdoordringende cultuur, zoals dat wel het geval was in de hiervoor behandelde historische voorbeelden. Overigens mag men zich afvragen of OGC in essentie eigenlijk wel een vertaling van Auftragsstaktik is. Zoals gezegd was Auftragsstaktik een offensief concept waarin *het opzoeken van chaos en 'het onbekende' en het uitbuiten van zwakheden* van tegenstanders juist de bedoeling was. Dergelijke agressiviteit is zelden tot nooit kenmerkend voor het optreden van de Nederlandse krijgsmacht.

Vanachter de tekentafel bedacht...

In de derde plaats worden flexibiliseringsmaatregelen meestal bedacht vanachter de tekentafel en van boven-

af verordonneerd of ingevoerd. Onze verkenning wekt de indruk dat nieuwe doctrines met vallen en opstaan tot stand komen in een ontwikkelingsproces, dat afhankelijk van de druk der omstandigheden soms veel tijd behoeft maar soms ook sneller verloopt.

Wat dat aangaat kan men opmerken dat het voor de ontwikkeling van het concept OGC essentieel zou zijn als de werking in de praktijk kritisch werd geëvalueerd. Gebeurt dit niet, dan is er het risico dat het concept afglijdt tot holle retoriek.

Menselijke vermogens

Als laatste overweging willen we graag het volgende benadrukken. Flexibiliteit en in het verlengde daarvan leervermogen en creativiteit wordt gezien als een specifiek menselijk vermogen. Daarom is veel literatuur direct gericht op het beïnvloeden van deze 'menselijke variabelen'. Dit door het beïnvloeden van bijvoorbeeld leiderschapsgedrag, cultuurkenmerken, communicatiepatronen, et cetera.

Ook wij zijn van mening dat menselijke vermogens aan de basis van het flexibel vermogen van organisaties ligt. Vaak wordt echter onderschat hoe de gehanteerde ontwerpprincipes invloed hebben op deze, op zich, menselijke vermogens. De organisatiestructuur moet de ruimte scheppen voor dit soort flexibele vermogens.

Hoe creatief een individuele Engelse soldaat ook geweest mag zijn, met hoeveel strategische inzichten hij ook gezegend geweest mag zijn, het gehanteerde structuurregime verschafte hem noch het overzicht voor de ontwikkeling van zijn vermogens, noch de ruimte zijn inzichten te implementeren.

Het onzichtbare maar invloedrijke karakter van disciplinerings-technologie met organisatiestructureringsprincipes als onderdeel daarvan was voor Foucault (1997) een reden te spreken van een 'complot'. Alhoewel ons dat wat ver gaat, onderstreept dit ons punt.

Literatuur

- Van Boxsel, M (1999). *De encyclopedie van de domheid*. Querido's Uitgeverij.
- Von Clausewitz (1968). *On War*. London: Penguin Books. Originele uitgave: Vom Kriege, 1832.
- Crevelde, M. van (1985). *Command in War*. Cambridge (Ma): Harvard University Press.
- Gabriel, R & Savage, P. (1978). *Crisis in Command*. New York: Hill and Wang.
- Foucault, M. (1997). *Discipline, toezicht en straf. Het ontstaan van de gevangenis*. Groningen: Historische Uitgeverij.
- Kuipers, H & van Amelsfoort, P (1990). *Slagvaardig organiseren*. Deventer: Kluwer.
- Kuipers, H, Kramer, E.H. & Richardson, R (2001). *Structuur, Motivatie en prestatie in de krijgsmacht* (KMA: Breda).
- Leidraad commandovoering. Koninklijke Landmacht, Den Haag, 2000.
- Mintzberg, H. *The Structuring of Organizations*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1979.
- Mintzberg, H. *Mintzberg on management*, The free press, New York, 1989.
- Morgan, G. (1992). *Beelden van organisatie*. (vertaald uit het Engels door B.H. Loof), Schiedam: Scriptum Books.
- Nelsen, J.T. Auftragsstaktik. A case for decentralized combat leadership. In: Matthews & Brown. *The Challenge of Military Leadership*. Pag. 26-39.
- Toulmin, S. (2001). *Return to reason*. Cahners Business Administration.
- Vogelaar, A, Kramer, F, Metselaar, M, e.a. (1997). *Leiderschap in Crisisomstandigheden*. Den Haag: Sdu.
- Vogelaar, A, Kramer, E.H., Op den Buijs, e.a. (2001). *Leiderschap bij vredesoperaties*. KMA researchpaper nr. 01-59
- De Sitter, U. (1994). *Synergetisch Produceren*. Assen: Van Gorkum.
- Shalit, B. (1988). *The psychology of combat and conflict*. New York: Praeger.
- Waldrop, M. (1992). *Complexity*. New York: Simon & Schuster.
- Weick, K. (2001). *Making sense of the organization*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Weick, K. & Sutcliffe, K.M. (2001). *Managing the Unexpected*. San Francisco: Jossey Bass.
- Wilson, J.Q. (1989). *Bureaucracy. What government agencies do and why they do it*. Basic Books.

Gemechaniseerde eenheden: misvattingen en opvattingen

O.P. van Wiggen – kolonel der infanterie*
M.H. Wijnen – luitenant-kolonel der genie*

'De tank, volgens talloze militaire kristallen bolkijkers een achterhaald wapen, bleek weer eens onvervangbaar, als een instrument precieze vuurkracht te leveren. Even belangrijk als de tanks, waren de pantserwagens van de infanterie. Het zeer lage aantal Amerikaanse en Britse doden op het slagveld, ongeveer honderd, was vooral te danken aan de bescherming die deze voertuigen bieden. Niet alleen beschermen ze tegen lichte vuurwapens en scherven van bommen en granaten, ook geven ze beschutting in de lange perioden van wachten op het slagveld, wanneer zo vaak willekeurige en zinloze slachtoffers vallen.' JOHN KEEGAN¹

Inleiding

Bovenvermeld citaat werd in april van dit jaar in *The Daily Telegraph* afgedrukt, nadat Amerikaanse tanks van de 3e Infanterie Divisie de weerstand rond Bagdad hadden gebroken en ongehinderd door de Iraakse hoofdstad konden rij-

den. Daarmee was de feitelijke oorlog om Irak, ondanks alle doemscenari'o's, na een grondoorlog van drie weken beslist. In tegenstelling tot de oorlog in 1991, die slechts was gericht op de herovering van Koeweit, was er deze keer aan de grondaanval geen wekenlange luchtoorlog voorafgegaan en bestond de beschikbare strijdmacht slechts uit één derde van de strijdmacht die voor operatie *Desert Storm* benodigd was. Dat terwijl er over een veel grotere diepte moest worden opgetreden. Kortom, een gewapend conflict met de nodige nouveautés, die in de komende tijd de nodige stof voor veel uitleg, interpretatie en discussie zal opleveren.

Ten tijde van operatie *Iraqi Freedom* waren er binnen de Nederlandse krijgsmacht geheel andersoortige problemen. Er moest een oplossing worden gevonden voor de opgelegde bezuinigingen. Bezuinigingen die niet langer met de kaasschaafmethode konden worden ingevuld, maar ingrijpender maatregelen vereisten. En die zouden er komen. Naast het afstoten van materieel en eenheden bij de

luchtmacht en de marine, zal de omvang van de landmacht opnieuw worden verkleind. Zo verdwijnt 41 Gemechaniseerde Brigade en halveert het resterende tankbestand aan Leopard 2A6-tanks, waardoor de landmacht uiteindelijk nog slechts 105 tanks overhoudt. Met deze maatregel beschikt Nederland – los van België en Luxemburg, want die hebben er helemaal geen meer – over het minste aantal tanks in West-Europa.

Toch kwam deze beslissing niet onverwacht. Reeds langer waren er geluiden te horen dat tanks, maar ook onderzeeboten en fregatten konden verdwijnen², omdat het hier middelen betrof die dateerden uit de periode van de Koude Oorlog en die in de huidige veiligheidscontext onvoldoende waarde zouden hebben. Een mening die niet alleen werd vertolkt door analisten en journalisten, maar ook door sommige Nederlandse militairen. Waarop baseren deze 'deskundigen' hun pertinente meningen? Daadwerkelijke operationele ervaringen van de Nederlandse krijgsmacht kunnen daaraan niet ten grondslag liggen. Weliswaar hebben Nederlandse eenheden zich regelmatig verdienstelijk gemaakt tijdens vredesoperaties, maar slechts in zeer beperkte mate tijdens gevechtsoperaties. De ervaringen met de inzet van gemechaniseerde eenheden blijven beperkt tot Bosnië en in zekere zin Kosovo. In beide gevallen echter pas nadat een staakt-het-vuren was overeengekomen.

* De auteurs maakten begin 2003 deel uit van de werkgroep Volledig Parate KL, een werkgroep die studie 11 in het kader van het IDP uitvoerde. Kolonel Van Wiggen is thans hoofd van het beleidscluster Doctrine, Opleiden en Trainen (DO&T) van de Landmacht-staf. Luitenant-kolonel Wijnen is werkzaam op het bureau Integraal Defensie Plan van het

ressort Nationale Plannen van de Defensiestaf.
¹ John Keegan is militair historicus en schreef het standaardwerk 'Faces of Battle'. Dit citaat is overgenomen uit *The Daily Telegraph* en is in de *Volkskrant* van 12 april opgenomen in het artikel 'Ontsla de leunstoel-generaals!'.
² Elsevier 24 mei 2003: 'Offer de Marine op' door Eric Vrijns.

De schijnbare tegenspraak tussen enerzijds de recente bezuinigingsvoorstellen van de minister van Defensie, met als resultante de verdere verkleining van de slagkracht van de krijgsmacht, en anderzijds de recente ervaringen van de Geallieerden in operatie 'Iraqi Freedom', zijn reden genoeg om eens kritisch naar de

bruikbaarheid van die vermeende ouderwetse gemechaniseerde eenheden te kijken en die af te zetten tegen het Nederlandse ambitieniveau.

Daartoe staan wij in eerste instantie stil bij de gemechaniseerde eenheden, de eenheden van verbonden wapens van tanks, infanterie, artillerie en

genie, oftewel, waar over hebben we het nu eigenlijk als we spreken van gemechaniseerd opereren. Vervolgens gaan we in op de eerder gememoreerde kritiek. Dat doen we op basis van

³ Elsevier 24 mei 2003: 'Offer de Marine op' blz. 24 door Eric Vrijnsen.

Gemechaniseerde eenheden en de functie van de 'verbonden wapens'

Sinds de Tweede Wereldoorlog is het optreden van landstrijdkrachten in belangrijke mate gecentreerd rond gemechaniseerde eenheden. De introductie van de tank, de toenemende motorisering, maar ook de rol van het luchtwapen veranderden het militaire optreden. Het waren de Duitsers die in mei 1940 als eersten de effectiviteit van een gecombineerde inzet van tanks, vliegtuigen (Stuka's) en gemechaniseerde infanterie, ondersteund door genie en artillerie, demonstreerden. In de mei- en juni-dagen van 1940 werd duidelijk dat gewapende conflicten vanaf dat moment niet langer meer zouden worden beslist door vuurkracht en stellingen, maar door beweging en het vermogen sneller te besluiten en te handelen dan de tegenstander. Deze ontwikkeling zette zich voort na de oorlog en werd verder bepaald door de omstandigheden gedurende de Koude Oorlog. De dreiging van het Warschau-Pact, dat de beschikking had over een enorm potentieel aan tanks, pantservoertuigen en artillerie, noodzaakte tot een adequaat antwoord. Reden waarom de Nederlandse landmacht in de jaren zestig op grote schaal overging tot mechanisatie, net als alle andere West-Europese landstrijdkrachten.

Sinds de Tweede Wereldoorlog is de samenstelling van gemechaniseerde eenheden in gecombineerde modules van wapensystemen, ook wel aangeduid als het optreden van verbonden wapens, internationaal geaccepteerd en door nagenoeg alle toonaangevende landen overgenomen. De reden is even simpel als voor de hand liggend. De integratie van tanks, artillerie, infanterie, genie en het luchtwapen in de vorm van Close Air Support (CAS) neutraliseert niet alleen de nadelen van de afzonderlijke elementen, maar

buit ook de sterke punten van die afzonderlijke elementen uit. De vuurkracht en de bewegelijkheid van de tank in het open terrein, verschaft de infanterie de bescherming om dicht op het doel te komen en dat in handen te nemen. Artillerie kan de effecten van vijandelijke wapensystemen op eigen tanks en infanterie met rook of met explosieve uitwerking onderdrukken, zodat tanks en infanterie veilig kunnen bewegen. De genie verschaft de noodzakelijke mobiliteit voor tanks en infanterie door vijandelijke mijnevelden en draadhindernissen te doorbreken en (water)hindernissen te overschrijden. Zonder de steun van infanterie zijn tanks in verstedelijkte en onoverzichtelijke gebieden kwetsbaar voor vijandelijke infanterie en mijnen. Net zoals infanterie in open terrein geen partij is voor tanks of artillerie. Ten slotte is luchtsteun in de CAS-rol een onontbeerlijk element in het geheel van verbonden wapens.

In de loop der jaren is de tactiek hetzelfde gebleven; alleen heeft de voortschrijdende techniek het concept van verbonden wapens voortdurend van nieuwe impulsen voorzien. Die voortschrijdende techniek was bedoeld om de zwakke punten van de afzonderlijke elementen zoveel mogelijk op te heffen en de sterke punten verder te verbeteren. Zo werd het infanterievermogen om zich te verweren tegen tanks en pantservoertuigen opgevoerd door de ontwikkeling van draagbare antitanksystemen. Eerst nog systemen voor de korte dracht, maar na verloop van tijd geavanceerder, met toenemende nauwkeurigheid en grotere dracht. De kwetsbaarheid van de infanterie werd verder vermindert door de introductie van pantservoertuigen. Eerst nog slechts als *battle field taxis*, maar na verloop van tijd ook als volwaardige *infantry fighting vehicles*. Tanks en pantservoertuigen kregen nachtzichtapparatuur om hun kwetsbaarheid bij nacht te ver-

kleinen en om klokrond te kunnen opereren. Tanks werden verder verbeterd door te investeren in een betere bepantsering en een groter doorborend vermogen en effectieve dracht van het kanon.

De karakteristieken van tanks, artillerie, infanterie en genie zijn echter in de afgelopen vijftig jaar niet wezenlijk veranderd. Zo blijft ieder element zijn sterke en zwakke punten houden, waardoor het concept van verbonden wapens onverminderd van kracht blijft.

De mate waarin een eenheid in staat is de combinatie van de verbonden wapens optimaal op elkaar af te stemmen en in te zetten, is bepalend voor het succes. Het te bereiken effect staat daarbij steeds centraal. Als een eenheid niet over alle componenten beschikt, of niet in staat is deze effectief op elkaar af te stemmen door bijvoorbeeld gebrekige training of communicatie, zal de kans op succes aanzienlijk afnemen. Eric Vrijnsen heeft in zijn artikel in de Elsevier van 24 mei 2003³ dan ook een punt, zij het lichtelijk overdreven, als hij stelt dat 'het ultramoderne gevaarte (i.e. de Leopard 2 A6 gevechtstank) niet veel verder komt dan Amersfoort, omdat de investering om de begeleidende tank aan te schaffen om sloten of andere hindernissen te nemen niet meer kon worden opgebracht'.

Als één van de elementen van de verboden wapens ontbreekt, vermindert de effectiviteit van gemechaniseerde eenheden. Overigens heeft de landmacht de behoefte voor de zogenaamde doorbraaktank voor de genie al meer dan tien jaar aangekaart en in de plannen opgenomen, maar telkens prevalleerden andere projecten. Door een creatief ruilprogramma tussen Nederland en Noorwegen zal deze behoefte binnen enkele jaren worden ingevuld.

twee begrippenparen – te weten ‘licht versus zwaar’ en ‘snel versus langzaam’ – en een verhandeling over de risico’s van de inzet van gemechaniseerde eenheden. Daar waar noodzakelijk stellen we die kritiek in een ander daglicht. Vervolgens zullen wij aan de hand van het Nederlandse ambitieniveau vaststellen hoe er tegen het fenomeen ‘verbonden wapens’ en het gemechaniseerde optreden wordt aangekeken.

We ronden onze beschouwing af met een analyse van de operationele kwaliteit van de gemechaniseerde eenheden anno 2003. Om een uitspraak te kunnen doen over de opvattingen en misvattingen die er over gemechaniseerde eenheden bestaan, ontkomen we er niet aan om de eerste *lessons learned* van de operatie ‘Iraqi Freedom’ bij onze beschouwing te betrekken.

Licht of zwaar

Na de ‘val van de Muur’ werden er al gauw vraagtekens gezet bij de omvang en noodzaak van gemechaniseerde eenheden. Niet alleen verdween de dreiging van een massale tankaanval uit het oosten, maar in

tweede instantie verdwenen ook de taak en de bestemming. De hoofdtak van de krijgsmacht – zoals die van vele andere westerse strijdkrachten – transformeerde van inzet in het groot-schalig conflict in Centraal-Europa naar een scala aan bijdragen in crisis-beheersingsoperaties. Militaire eenheden konden in dat kader pas van nut zijn als ze snel inzetbaar en flexibel waren. Snelheid en flexibiliteit vereisten volgens de toenmalige opvattingen eenheden met een lichte bewapening en een grote mobiliteit. Daarnaast, zo stelden de deskundigen, zou een lichte uitstraling bij een vroegtijdige ontplooiing in een conflict deëscalerend werken. Voorzover tanks en pantservoertuigen al niet onbruikbaar waren verklaard, omdat ze niet pasten binnen de hype van licht en flexibel, dan waren ze dat nu toch zeker.

De gebeurtenissen in Bosnië in 1994-1995, pijnlijk culminerend in de gebeurtenissen voor en tijdens de val van de enclave Srebrenica in de zomer van 1995, toonden niet alleen de naïviteit, maar ook de onjuistheid van deze benadering aan. Om tegemoet te komen aan de politieke richtlijn om vooral geen escalatie in de

hand te werken, werd Dutchbat naar Srebrenica gestuurd met pantservoertuigen zonder het organieke 25 mm-snelvuurkanon en bijbehorende nachtzichtapparatuur. De pantservoertuigen maakten – en maken – sowieso geen deel uit van de organieke bewapening van de ingezette eenheden, de luchtmobiele bataljons. In plaats van het snelvuurkanon werd een zware mitrailleur meegenomen. En in plaats van de YPR-TOW werden enkele draagbare TOW-installaties meegenomen. De zware mortieren werden thuisgelaten.

Zonder teveel uit te weiden over de ‘lessons learned’ van de casus Srebrenica en de periode Bosnië 1994-1995, kan eenvoudigweg gesteld worden dat de weeffouten uit de – doctrinair ‘eerste generatie vredesoperaties’ genoemde – missies die zo gewild waren in het begin van de jaren negentig, genadeloos zijn aangetoond. Er is inmiddels geen weldenkend militair of politicus meer die een zo krachteloze troepenmacht een missie wil laten uitvoeren. Sterker nog, misschien slaan we nu wel eens een beetje door in het afdekken van risico’s, door bijvoorbeeld ‘politieke Apaches’ mee te sturen met een troepenmacht die daar nou ook weer niet om staat te springen.

Hoe dan ook, inmiddels hebben we naar aanleiding van deze ervaring begrepen dat deëscalatie een mooi en idealistisch westers begrip is, maar niet altijd bruikbaar in de meer realistische wereld van conflictresolutie. En in die wereld wordt over escalatiedominantie gesproken. Escalatiedominantie is niet alleen noodzakelijk om de situatie in het inzetgebied voortdurend te kunnen beheersen, maar ook om geloofwaardig te kunnen optreden, mocht dat eventueel nodig zijn (in vaktermen, optreden in een hoger deel van het geweldsspectrum dan aanvankelijk voorzien). Escalatiedominantie wordt vormgegeven door beweeglijkheid, zelfbescherming, vuurkracht en de zichtbaarheid hiervan voor degene die ervan weerhouden moet worden om te escaleren.

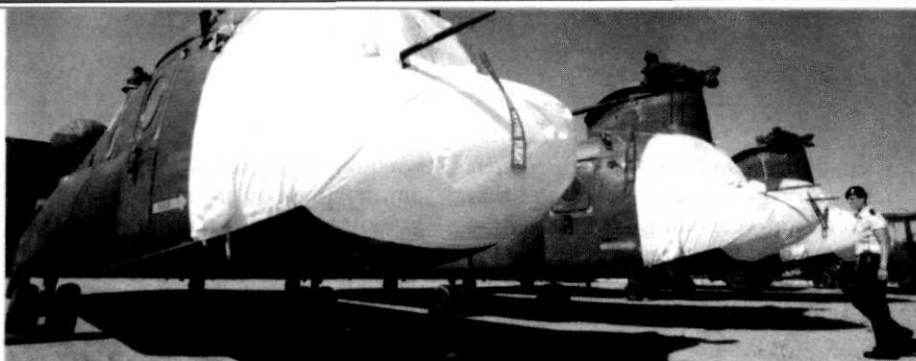

De Leopard 2A6 maakt deel uit van de zogenaamde derde generatie gevechtstanks en koppelt vuurkracht en precisie aan een hoge mobiliteit en bescherming (Bron: Mediacentrum KI)

Hoe en hoe snel de doctrine over de uitvoering van de vredesoperaties kan veranderen, bleek wel in het najaar van 1995. Om die wijziging van opvatting te zien, hoeven we alleen maar te kijken naar de samenstelling van het eerste Nederlandse IFOR-bataljon dat in die periode (noot: binnen zes maanden na de dramatische val van de enclave Srebrenica!) werd ingezet. Dat gemechaniseerde bataljon was allesbehalve 'licht' en bestond uit een eskadron Leopard-2-tanks, twee compagnieën pantserinfanterie uitgerust met YPR-765 voorzien van het standaard snelvuurkanon 25 mm Oerlikon, de antitank-YPR-tows en mortieren 120 mm voor de vuursteun. En belangrijker, de bataljonscommandant kreeg dito robuuste instructies mee. Voldoende om de missie op operationeel-verantwoorde wijze te kunnen uitvoeren en voldoende om het begrip escalatiedominantie geloofwaardig – vooral richting de voormalig strijdende partijen – invulling te geven.

Snel of langzaam

Maar ondanks de pijnlijke 'lessons learned' van Srebrenica, de veranderde kijk op de uitvoering van operaties en het behaalde succes in operaties als IFOR, SFOR en KFOR, blijft de kritiek op gemechaniseerde eenheden hoorbaar. Was het eerst de te zware en ouderwetse bewapening, nu is het weer de kritiek dat deze eenheden niet of langzaam te vervoeren zijn. Het valt niet te ontkennen dat zware tanks en pantservoertuigen niet eenvoudig zijn te verplaatsen. Weliswaar is het gigantische Amerikaanse C-5 Galaxy-transportvliegtuig in staat om twee gevechtstanks van ieder zestig ton te vervoeren, maar internationaal is de beschikbaarheid van dat type vliegtuig beperkt. De Amerikanen hebben hun zware middelen voor zowel 'Desert Storm' als 'Iraqi Freedom' dan ook gewoon via zeetransport verplaatst en vervolgens in de buurt van Irak ontladden. Zelfs het enorme Amerikaanse militaire potentieel aan transportvliegtuigen van

Chinook-helikopters op de kade in Eemshaven, klaar voor transport naar Irak. Foto: Dennis Beek, WFA

circa honderdvijftig C-141 Starlifters, honderd C-5 Galaxy en nog eens zestig C-17 Globemaster-transportvliegtuigen was ontoereikend om gemechaniseerde middelen in groten getale in te vliegen.

Ook de Amerikanen onderkennen dat het grote gewicht van de tanks en pantservoertuigen, maar vooral ook de instandhouding (herstel, bevoorrading en opvoer van reservedelen) een enorme logistieke inspanning kost. Al geruime tijd studeert de US Army op alternatieven die bescherming en vuurkracht verenigen in een lichter systeem met minder logistieke beperkingen. Dit zogenaamde Future Combat System (FCS) moet de functionaliteit van de tank kunnen vervangen met dezelfde slagkracht en tegen een veel geringer gewicht. Een dergelijk platform met een maximum gewicht van 17-24 ton is veel gemakkelijker via de lucht te vervoeren (lees: over strategische afstanden te verplaatsen) en zou daarmee operationeel-relevant kunnen zijn. Daarnaast zou het FCS een hoge tactische mobiliteit moeten hebben en voorzien moeten zijn van een *stand-off*-wapensysteem dat een opponent kan aangrijpen zonder de kwetsbaar makende beperking die *line-of-sight*-wapensystemen inherent hebben. Aangezien het FCS opereert in een *network centric*-omgeving, staat de *information supremacy* (of misschien wel *dominance*) toe dat de zelfbescherming van het FCS slechts scherfwerend – en dus licht – behoeft te zijn. Vijandelijk vuur met directe richting kan immers nagenoeg worden uitgesloten.

Maar zoals de technische ontwikkelingen nu uitwijzen, is dit FCS niet voor 2020-2025 te verwachten. De

MATERIEEL OP WEG NAAR IRAK

EEMSHAVEN - Vanuit de Eemshaven in Groningen afgelopen vrijdag (27 juni) de verscheping begonnen van materieel voor het Nederlandse aandeel in de stabilisatiemacht in Irak. Het materieel wordt half juli in Irak verwacht.

Voor het transport van honderden containers met goederen en vele tientallen voertuigen zijn drie koopvaardischepen ingezet. De meeste manschappen van de Nederlandse eenheid levert het Korps Mariniers (ongeveer 850 militairen).

De bijdrage van de Koninklijke Landmacht bestaat uit ongeveer 230 man. De Koninklijke Luchtmacht levert negentig militairen, terwijl de Koninklijke Marechaussee 38 mensen inzet.

Omdat het Nederlandse contingent begin augustus operationeel moet zijn in Irak, vertrekt het personeel later per vliegtuig. ●

Pagina 2: Kamer akkoord met Irak-missie

Strategische transportcapaciteit wordt voor een land als Nederland bepaald door de beschikbaarheid van weg- en zeetransport. Om die reden is de strategische mobiliteit van 'lichte' of 'zware' eenheden identiek

(Bron: Defensiekrant nr. 25, 3 juli 2003)

hiervoor geschetste FCS bestaat namelijk slechts op de tekentafel, terwijl de techniek die het systeem effectief moet maken, nog niet eens in alle gevallen is uitontwikkeld. Tot die tijd schatten de Amerikanen in dat M1A2 Abrams-tanks en M2/3-Bradley-gevechtsvoertuigen de ruggengraat van de US Army blijven vormen. In de komende jaren komt daar een familie van gepantserd wielvoertuig bij (het *Interim Armored Vehicle Stryker*) dat de kern moet vormen

van de *medium force Stryker Brigade*. De 'Stryker Brigades' zijn – en daarover is al veelvuldig gepubliceerd – de interim force tussen de *Legacy Force* waarover de US Army thans beschikt en de *Objective Force* die er over 20 à 25 jaar moet staan. De 'Stryker Brigades' zijn niets anders dan een *testbed* voor de 'Objective Force' en mogen dan ook niet als een met de huidige gemechaniseerde eenheden vergelijkbare operationele capaciteit worden beschouwd. De ervaringen tijdens operatie 'Iraqi Freedom' geven dat nog eens duidelijk aan: *'This doesn't mean that the US Army and other forces cannot find lighter new combat systems to replace the 70-ton M1A2, but it does indicate that interim systems like the Stryker could not be an effective substitute for heavy armor in major regional contingencies'*⁴

Het voorgaande afwegend, is de vraag wat de ambitie van de Nederlandse *landforces* moet zijn. We maken eerst een tweetal kanttekeningen. De eerste is het budgettaire kader waarbinnen de Nederlandse krijgsmacht zich moet ontwikkelen c.q. zich mag bewegen. In het Integraal Defensie Plan is de strategische keuze gemaakt om een kleinere krijgsmacht te bouwen, maar wel eentje die kwalitatief hoogwaardig is.⁵

Ook die nieuwe Nederlandse krijgsmacht zal in vergelijking met zijn Amerikaanse counterpart nooit beschikken over de enorme volumes aan dollars voor *Research and Development* (R&D). Dat dwingt Nederland twee keuzes te maken: 1) Nederland zal trendvolgend zijn en niet trendsetend en 2) Nederland kan zich geen separate 'medium force' veroorloven (naast de *heavy* en de *light forces* waarover de landmacht thans

beschikt). Daarmee wordt de ambitie om de Amerikanen op korte termijn te volgen in experimenten als de 'Stryker Brigades', aanzienlijk gereduceerd.

De tweede kanttekening betreft de constatering dat de Nederlandse krijgsmacht enige bescheidenheid past. Zonder het nadeel om van strategisch luchttransport gebruik te kunnen maken – want te zwaar – te willen bagatelliseren, is de beschikbaarheid van een vloot van slechts twee C-130 Hercules-transportvliegtuigen, (tegen een vloot van meer dan vierhonderd! C-130 toestellen binnen de Amerikaanse strijdkrachten) weinig indrukwekkend als het gaat om de beschikbare capaciteit. Allereerst is dit type vliegtuig volgens de Amerikaanse definities geen strategisch transportmiddel, maar een vliegtuig voor *in-theatre*; hooguit een operationeel transportmiddel dus. Daarnaast is de capaciteit zelfs nog niet genoeg om lichte eenheden snel ergens naartoe te verplaatsen. De verplaatsing van de zo geroemde expeditionaire lichte infanterie van het Korps Mariniers werd zowel naar Eritrea in 2000 als naar Irak afgelopen maanden juni en juli, via een combinatie van wegen zeetransport uitgevoerd. Ook de ingedeelde helikopters werden met zeetransport vervoerd. Om de gedachte te bepalen, de verplaatsing van het infanteriebataljon van het Korps Mariniers kostte 24 vaardagen en meer dan twee weken om vanuit Koweit over de weg de toegewezen *Area of Responsibility* (AOR) in Irak te bereiken. Om daarnaast het lichte karakter te nuanceren, waren er voor het voortzettingsvermogen van deze lichte eenheid meer dan zeshonderd containers nodig.

Het behoeft geen nader betoog dat ook een gemechaniseerde eenheid, bestaande uit tanks en pantservoertuigen, met aanmerkelijk meer gevechtskracht en voortzettingsvermogen, binnen de Nederlandse context een vergelijkbare strategische mobiliteit heeft als lichte infanterie-eenheden van dezelfde omvang.

Risico

Daar waar de invalshoeken 'licht of zwaar' en 'snel of langzaam' nog eenvoudig zijn te weerleggen, wordt dat moeilijk als het gaat om het wezenskenmerk van de militaire organisatie: het toepassen van geweld en de daarbij horende risico's. Hoewel de discussie nog nooit hardop is gevoerd, heeft Nederland, zowel binnen als buiten Defensie, moeite om de eventuele gevolgen van geweldstoepassing te accepteren, of anders gezegd, de risico's voor onszelf, ons personeel en de beantwoording van de vraag of het dat allemaal wel waard is. Niet voor niets wordt nog steeds de vraag gesteld of Nederland zich niet beter kan concentreren op operaties in het lage deel van het geweldsspectrum. En wanneer die vraag positief wordt beantwoord, is de vervolgvraag, of we daarvoor dan nog wel gemechaniseerde middelen nodig hebben, alweer gesteld.

Gelukkig kan deze discussie in een vroeg stadium worden afgerond. Ondanks Srebrenica is het Nederlandse buitenland- en veiligheidsbeleid nog steeds gebaseerd op het beginsel van *risk-sharing*. In toenemende mate ontstaat het besef dat er geen sprake kan zijn van een eenzijdige benadering, waarbij Nederland de kastanjes door anderen uit het vuur laat halen. De symbolische bijdrage in de vorm van een fregat dat opereert in de periferie is niet voldoende om dat idee van *high visibility, low of zelfs no risk* weg te nemen. Het lijkt in dat opzicht geruststellend dat in de diverse defensiedocumenten onomwonden wordt gesteld, dat ook in de toekomst de meeste conflicten op het land zullen worden beslist en dat lucht- en zee-strijdkrachten zich in toenemende mate moeten toeleggen op het ondersteunen van operaties op het land. Landstrijdkrachten zullen zich primair moeten blijven voorbereiden op het verkrijgen en zonodig forceren van toegang tot een landgebied. Een taak die direct in verband wordt gebracht met het optreden van verbonden wapens van gemechaniseerde

⁴ Anthony H. Cordesman: 'The 'Instant Lessons' of the Iraq War.

⁵ In plaats van een grotere organisatie die onvoldoende zou hebben kunnen investeren om interoperabel te kunnen zijn met andere moderne krijgsmachten.

eenheden en is gedimensioneerd tot het niveau brigadetaakgroep. Een richting die aan duidelijkheid niets te wensen overlaat, maar nog steeds het onbehaaglijke gevoel van risico niet heeft weggenomen.

Maar waarover hebben we het dan en wat is de relatie met de gemechaniseerde eenheden in deze? Om daarop een antwoord te kunnen geven is het zinvol om de ervaringen opgedaan tijdens operatie 'Iraqi Freedom' nog eens nader te beschouwen. In de vier weken, vanaf het begin van de aanval

de verstedelijkte gebieden, veel hoger was ingeschat. Dit extreem lage verliescijfer wordt in belangrijke mate toegeschreven aan de bescherming van de pantservoertuigen en de tanks. Zo wordt in *The Instant Lessons of the Iraq War* geconstateerd dat:

the combination of firepower and protection on the M1A1 played a critical role in ensuring Iraq forces could not bring tanks to bear at engagement ranges that allowed them to be effective, and the superior protection of the M1A1 greatly reduced losses and

in een stad als Bagdad nagenoeg ongehinderd hun gang gaan.

Much of the concern over urban warfare depends on fighting house-by-house or street-by-street. The US demonstrated that it is possible to use the new degree of situation awareness provided by modern ISR assets to help overcome enemy's superior knowledge of terrain and to the open areas of modern cities to conduct armored patrols with helicopter and air support. Contrary to doctrine armor often moved swiftly through modern cities without forward screening by infantry patrols, was able to find relatively open routes and exploit the longer fields of fire provided by major streets and boulevards, could bypass crowded and narrowly-pack areas and either had sufficient protection to survive limited clashes and could dismount infantry once the encounter began.⁷

More attacks on Americans

Iraqi children throwing rocks at a burning U.S. Army vehicle in Baghdad on Thursday. Three soldiers were wounded when a rocket-propelled grenade damaged the Humvee. Seven other soldiers were wounded in two separate attacks. Page 3

Gemechaniseerde eenheden koppelen een hoge graad van bescherming aan voldoende escalatiedominantie. Hierdoor is het risico kleiner dan bij inzet van relatief kwetsbare 'lichte' eenheden

(Bron: Herald Tribune, Friday, July 4, 2003)

vanuit Koeweit tot de overwinning in Bagdad, verloren iets meer dan honderd Amerikanen het leven tijdens de gevechtshandelingen of door ongelukken. Slechts een gering aantal daarvan viel toe te schrijven aan het optreden van de Iraakse strijdkrachten. Een aantal dat, gelet op de verwachte hevigheid van de gevechten in

casualties. The protection and firepower of the Bradley has proven to be equally important in dealing with technicals and suicide attacks.⁶

Door deze bescherming en het feit dat de Amerikanen superieure *situational awareness* hadden ten opzichte van de Iraakse strijdkrachten konden zij zelfs

De Nederlandse ambitie en het NRF-concept

Uit onze beschouwing over de vermeende tekortkomingen van gemechaniseerde eenheden hebben wij daar waar nodig reeds zinsneden uit de Nederlandse ambitie beschreven. Daaruit leiden wij af dat Nederland niet wegloopt voor zijn internationale verplichtingen. In dit kader is de ambitie van de Nederlandse krijgsmacht om een kwalitatief hoogwaardige en kwantitatief substantiële bijdrage te leveren aan internationale operaties als onderdeel van de NATO *Response Force* (NRF) – ook als het gaat om grondtroepen – niet alleen ambitieus, maar ook een duidelijke intentie om serieus werk te maken van 'risk sharing'. Met het uitspreken van de ambitie om een bijdrage te leveren aan de inzet van NRF, wordt ingestemd met de internationale kwaliteitsnormen zoals die met name door

⁶ Anthony H. Cordesman : The 'Instant Lessons' of the Iraq War.

⁷ Zie voetnoot 6.

de Amerikanen worden gehanteerd. Deze normen liggen niet alleen op het gebied van snel reactievermogen (inzet binnen 5 - 20 dagen) maar ook van getraindheid. En om in die kwaliteit te kunnen investeren zal de kwantiteit omlaag moeten. Een onvermijdelijkheid die nog sterker wordt nu de beschikbare budgetten krimpen. In dat licht bezien bieden de bezuinigingsvoorstellen van de minister meer perspectief dan men in eerste instantie zou denken. Binnen het NRF-concept is een bijdrage van alle krijgsmachtdelen voorzien. Voor de landmacht betekent dat een bijdrage van de staf van het Eerste (Duits/Nederlandse) Legerkorps in de vorm van het *High Readiness Headquarters*, een aandeel in de *Corps Troops* en ook een brigadetaakgroep. Zoals de *NATO Defence Requirement Review 2003* uitwijst, bestaat er internationaal gezien een duidelijke behoefte aan snel inzetbare, moderne en expeditionaire brigades. In dat opzicht wordt het belang van de brigade als platform van verbonden wapens nog relevanter en is een kwaliteitsinjectie in de vorm van moderne uitrusting noodzakelijk.

Kwaliteit van gemechaniseerde eenheden

Wat is dan eigenlijk de kwaliteit van die Nederlandse gemechaniseerde eenheden? Op dit moment bestaat de kern van gemechaniseerde eenheden van de landmacht uit Leopard 2A6 *Main Battle Tanks*, het YPR-765 Infanterie Gevechtsvoertuig in diverse uitvoeringen en het artilleriesmaterieel M-109 Houwitser en het *Multiple Launch Rocket System*. Dit overziend is de reactie te verwachten dat het huidige materieel van de landmacht niet is toegerust voor die NRF-opdracht en nog teveel is gebaseerd op de Koude-Oorlogtaak. Maar is dat terecht? Deze retorische vraag stellen, is hem beantwoorden. Niet dus! De Leopard 2A6 maakt deel uit van de zogenaamde derde generatie gevechtstanks die een ongeëvenaarde vuurkracht en precisie

Het eerste Nederlandse IFOR-bataljon in 1995; operationeel-verantwoord samengesteld en daardoor in staat om het begrip escalatiedominantie invulling te geven (Bron: Collectie Materieelherkenningscentrum OTCMAN)

paren aan een hoge mobiliteit en grote bescherming. Samen met de M-1A2 Abrams, waarvan de verwachting is dat we die niet snel als vijand zullen treffen, is de Leopard 2A6 superieur aan elke tegenstander met dat type middelen. De YPR-765 mag dan tegen zijn *end life of type* aanzitten, de bedragen om tot vervanging over te gaan, staan gereserveerd in de plannen. Over vijf tot zeven jaar kan de YPR na meer dan dertig jaar met pensioen en neemt een nieuwe generatie infanterie gevechtsvoertuigen het stokje over als drager van het gevecht.

Dan de artillerie. In het Integraal Defensie Plan is de conclusie getrokken dat landstrijdkrachten niet langer over diepe vuursteunmiddelen behoeven te beschikken. Hoewel wij deze conclusie niet delen, beschikt de landmacht met de komst van de Panzer Haubitze 2000 over enkele jaren over een houwitser die in alle opzichten (vuursnelheid, bereik, mobiliteit en precisie) fantastisch is. De Panzer

Haubitze 2000 gaat het begrip *surface-to-surface*-vuursteun herdefiniëren! Het is dan ook niet terecht als er wordt gesuggereerd dat de landmacht investeert in het verleden. De Nederlandse krijgsmacht beschikt over enige jaren over het meest moderne dat er qua landoorlogvoering te verkrijgen is (futuristische, nog niet reëel bestaande modellen daargelaten). Daarnaast vindt er een verschuiving plaats van de focus op *shooters* naar de focus op *enablers*. Denk hierbij aan de introductie van het *Battlefield Management System* om *Network Centric Warfare* mogelijk te maken, de implementatie van het *Soldier Modernization Program* en de nadruk die komt te liggen op het vergaren van inlichtingen (ISTAR). De landmacht gaat dus helemaal niet voor zwaar, maar voor een uitgebalanceerde mix van 'shooters' en 'enablers' waarbij de elementen van de verbonden wapens nog beter en sneller op elkaar worden afgestemd. Kortom, over enige jaren beschikt Defensie

Afsluiting

over ultramoderne uitrusting, waarmee de generatie van *intermediate forces* kan worden overgeslagen. Dat is niet verontrustend omdat de Amerikanen de enigen zijn die zich zo'n investering kunnen veroorloven en geen van de andere NAVO-partners die kant op gaat.

Het volgende verwijt dat de criticiasters hebben klaarliggen luidt 'ja, de landmacht heeft dan straks misschien *state-of-the-art* materieel, maar als je daarmee oude operationele concepten uitoefent, kom je toch nog nergens'. Sinds de 'val van de Muur' heeft de landmacht zich getransformeerd van een statisch kader-militieleger met het potentieel grootschalige conflict als primaire taak, tot een klein maar expeditionair en snel inzetbaar krijgsmachtdeel met grote en diverse operationele ervaring in verschillende inzetgebieden. Daarnaast laat de kwaliteit van de gemechaniseerde eenheden zich niet alleen afmeten aan de ervaringen en het (nog in te stromen) ter beschikking staande materieel, maar vooral in de benadering hoe die eenheden zich realistisch en professioneel voorbereiden op een daadwerkelijke inzet. Dat het de landmacht ernst is met het streven naar uitstekend getrainde operationele eenheden, blijkt uit de wijze waarop het fenomeen *live-simulation* wordt toegepast. Sinds 1993 is daarmee ervaring opgedaan. Eerst op het oefenterrein Hohenfels, waarbij werd opgetreden in een tweepartijenoefening naar Amerikaanse maatstaven. In latere fasen werd een eigen mobiele versie van dit trainingscentrum ontwikkeld door de nieuwste 'state-of-the-art' simulatieapparatuur en een oprichting van een eigen *observer control*-organisatie.

Voor een relatief kleine landmacht als de onze betekent dit een enorme kwaliteitsinjectie. De focus ligt hierbij op het maximaliseren van het te genereren militair vermogen, onder het gelijktijdig optimaliseren van de eigen veiligheid, minimale ongewenste nevenschade en het leren accepteren van verantwoorde operationele risico's.

Aan het eind van ons betoog zal het de lezer duidelijk zijn dat er veel opvattingen bestaan over het gemechaniseerde optreden van grondtroepen. Even evident zijn de vele misvattingen. Vooral het laatste is kwalijk. Het doet afbreuk aan de waarde die gemechaniseerde eenheden anno 2003 hebben in de diverse operatiegebieden en onderschat het – vaak beslissende – militaire vermogen dat zij kunnen ontwikkelen om een breed scala aan missies succesvol uit te voeren.

Resumerend delen we de volgende opvattingen met de lezers:

- De Nederlandse gemechaniseerde eenheden bestaan uit moderne, snel inzetbare, expeditionaire en modulair opgebouwd brigadetaakgroepen. Internationaal bestaat er een grote behoefte aan dit soort moderne gemechaniseerde eenheden.
- Gemechaniseerde eenheden zijn inzetbaar in alle delen van het geweldsspectrum en bezitten door hun karakteristiek 'van-huis-uit' de vereiste escalatiedominantie.
- Om die reden behoeft er geen onderscheid meer gemaakt te worden tussen middelen die nodig zijn voor militair optreden in het hogere en het lagere deel van het geweldsspectrum. Steeds meer ontstaat overigens het inzicht dat het onderscheid tussen het hogere en lagere deel van dat geweldsspectrum nauwelijks valt te maken, laat staan te voorspellen.
- Gemechaniseerde eenheden zijn weliswaar niet 'licht', maar gezien de logistieke trail van dat type eenheden, maakt dat qua snelheid van ontplooiën nagenoeg niet uit. Gemechaniseerde eenheden hebben daarbij als voordeel dat zij niet de nadelen van 'lichte eenheden' kennen, te weten kwetsbaarheid, beperkt voortzettingsvermogen en een beperkte tactische mobiliteit.
- Met de inzet van gemechaniseerde eenheden kan Nederland eenvoudiger zijn bijdrage aan 'risk-sharing' voor zijn rekening nemen. Immers, gemechaniseerde eenheden koppe-

len een hoge graad van bescherming aan voldoende escalatiedominantie. Hierdoor is het risico kleiner dan bij de inzet van relatief kwetsbare 'lichte' eenheden.

- Strategische transportcapaciteit wordt voor een land als Nederland primair bepaald door de beschikbaarheid van weg-, spoor- en zeetransport. Om die reden is de strategische mobiliteit van 'lichte' of 'zware' eenheden identiek.
- Door de verkleining van de omvang van de krijgsmacht kan de kwaliteit van de uitrusting en de training worden verbeterd en beschikken de gemechaniseerde eenheden binnen enkele jaren over de meest moderne middelen. De balans tussen 'shooters' en 'enablers' zal dan meer in evenwicht zijn dan thans het geval is. Daarnaast is de kwaliteit van de gemechaniseerde eenheden dan van dien aard, dat zij volledig compatibel en interoperabel zijn met andere westerse landstrijdkrachten, inclusief de US Army.
- De gemechaniseerde eenheden hebben uitgebreid ervaring opgedaan in een scala aan operationele uitendingen en hebben aangetoond zich vrijwel moeiteloos aan te passen aan de eisen van deze tijd. De eenheden zijn professioneel getraind naar de laatste inzichten en worden op een objectieve en realistische wijze met prioriteit voor inzet in gevechtsoperaties voorbereid.

Kennelijk is het landoptreden minder tot de verbeelding sprekend dan het opereren in de andere dimensies. Maar laten we wel zijn, hoe spectaculair en indrukwekkend die andere dimensies zijn, uiteindelijk valt de beslissing op de grond. Met de moderne gemechaniseerde eenheden waarover de krijgsmacht nu en in de nabije toekomst beschikt, heeft Nederland een substantieel en krachtig middel in handen om militair vermogen uit te oefenen. Dat concluderend is het vervolg logisch: maak er dan ook gebruik van! Laat de juiste opvattingen in de afweging tot inzet de factoren van invloed zijn, en niet de misvattingen.

'International Force of Accountants'

Linda Polman, Sierra Leone

Andere arme landjes kunnen wat van Sierra Leone leren. Het land bestaat nog steeds na 40 jaar instabiliteit en nul economische groei en na tien bloedige jaren van burgeroorlog werd vorig jaar vrede bereikt door een vredesmacht van de Verenigde Naties, de grootste van dit moment ter wereld. De klus geklaard, zijn die blauwhelmen begonnen zich terug te trekken: van de 17.500 zijn er nu nog 13.000. Over een jaar of twee moeten ze allemaal vertrokken zijn en moet Sierra Leone het zelf redden. Hoewel? Zelf? De internationale financiële hulp aan het land vormt een van de grootste humanitaire reddingsoperaties op aarde, gerekend naar dollars per hoofd van de bevolking.

Een van de manieren waarop de internationale gemeenschap hulp verstrekt aan arme post-oorlogse gebieden is het beschikbaar stellen van zogenoemde 'technische assistenten' aan lokale regeringen. In Sierra Leone draaide er tot voor kort op kosten van de EU één mee op het ministerie van Ontwikkeling en Economische Planning. Zijn taak was het om ambtenaren van advies te dienen bij de coördinatie van de honderden miljoenen hulpdollars. Na 18 maanden produceerde de EU-assistent een evaluatierapport.

Dankzij de vrede konden mensen terug naar hun dorpen en landbouwgrondjes, maar gigantische VN-vredesmissie of niet, Sierra Leone is nog steeds het armste land ter wereld. In een natie waarin loodgieters te arm zijn om er een waterpompang op na te houden, waarin schilders aanmodderen met kwasten die door ouderdom hun haren verloren en waar diamantgraven voornamelijk gebeurt met door wormen lekgeknaagde houten schepjes, zouden binnen- en buitenlandse zakenlieden met zelfs piepkleine investeringen spectaculaire winsten kunnen boeken.

Toch staan investeerders voor Sierra Leone niet in de rij. Investeringen zijn zelfs zowat nul, en in ramingen voor de komende jaren wordt op

hun komst ook niet gerekend. Dat komt, zegt de technische EU-assistent, omdat buitenlandse hulp, met een jaarlijkse 'omzet' van 300 miljoen U\$, de veruit belangrijkste industrie is in Sierra Leone. De import-industrie (van voedsel, brandstof, machines, et cetera), met een handelswaarde van bijna 197 miljoen U\$ per jaar, en de export-industrie, ter waarde van 13 miljoen U\$ per jaar (waarvan 10 miljoen U\$ aan diamanten), steken bij de inkomsten uit internationale aalmoezen schrieltjes af. Het beheren van die stroom van hulpgeld, en ervoor zorgen dat die op gang blijft, is de lucratiefste bezigheid die zakenlieden zich kunnen wensen.

Investeren in verbeteringen, in onafhankelijkheid van die hulp, druist in tegen het eigenbelang van die geldbeherende elite (die de assistent definieert als een 'kleine corrupte zakelijke klik waarmee de luie regering een symbiotische relatie onderhoudt'). Hij zag ministeries en ambtenaren scheldend over elkaar heen rollebollen om een deel van de buit in eigen zak te kunnen steken. In regeren, een landsbelang, heeft niemand interesse.

Zoals VN-blauwhelmen dringend nodig waren voor het bereiken van vrede, zegt de assistent, is nu minstens zo dringend een contingent

goed opgeleide financiële experts nodig om die vrede te bewaren. Hij beveelt de VN aan om iedere 10 zich terugtrekkende VN-soldaten te vervangen door 1 boekhouder. Zo moet de VN een 'International Force of Accountants' creëren, 1000-2000 man sterk. Zoals blauwhelmen op strategische plekken in het land checkpoints bemannen, moet die Accountants Force zich verschansen in ministeries.

Gedurende drie tot vijf jaar, of zolang grote sommen hulpgeld binnenkomen die zinvol besteed moeten worden, blijven ze daar zitten. Het mandaat van deze multinationale macht van papierschuivers en pennenlikkers moet zijn de financiële oorlog die ministeries verlammen te stoppen en ervoor te zorgen dat hulpgeld de behoeftigen bereikt. 'De strijd die ze daartoe zullen moeten voeren zal minstens zo bitter en koppig zijn als die de blauwhelmen tegen de rebellen voerden, want de (financiële) belangen zijn groot,' schrijft de assistent.

Boekhouders zonder vrees of blaam, opererend achter de frontlijn. Een van de meest strategische checkpoints voor de financiële interventiemacht moet volgens de adviseur hetzelfde ministerie van Ontwikkeling en Economische Planning zijn als waar hij hulpgeldcoördinator was. Hij kreeg er van minister noch hoge ambtenaren toegang tot vergaderingen met donoren, keek met zorg naar de incompetentie van medewerkers die belangrijke posten niet bemanden omdat ze iets konden, maar eerder omdat ze de juiste mensen kenden, en zelfs de simpelste bestelling, van printerinkt of

papier, werd gedwarsboomd en moeilijk gemaakt, al lagen het kantoor van de assistent en dat van de magazijnmeester pal tegenover elkaar aan dezelfde gang.

Overigens moeten niet alleen lokale autoriteiten, maar ook NGO's door de International Force onder controle gehouden worden. NGO's halen contracten binnen door ambtenaren dure cadeautjes te geven en ze in te huren als 'adviseurs' tegen salarissen die tot honderd maal hoger zijn dan wat ze gebruikelijk betaald krijgen.

Internationale accountants op checkpoints in Afrikaanse regeringen, is dat niet gewoon ordinair kolonialisme? Misschien, zegt de adviseur. Maar de situatie bestaat toch al. Doen alsof regeringen van arme landen soeverein baas in eigen land zijn is hypocriet, want iedereen weet dat de grote donoren vaak de cruciaalste beslissingen nemen. Die situatie formaliseren door donoren een plek in het landsbestuur te geven en door de International Force van Accountants te voorzien van een robuust mandaat zou alleen maar eerlijk zijn.

Officieel is het rapport tot verboden lectuur uitgeroepen, maar in hoofdstad Freetown vinden illegale kopieën gretige lezers. De technische assistent is inmiddels door de regering vriendelijk verzocht het land te verlaten en zoekt een nieuwe werkgever.

Na Groot-Brittannië, is de EU Sierra Leone's grootste donor. Daarnaast heeft Nederland in 2002 voor rond de 5 miljoen euro humanitaire hulp gegeven.

BERICHT UIT AFRIKA

P.H. de Vries – brigade-generaal der cavalerie*

Als militairen zijn we wat gevormd. Het begint al bij binnenkomst op de kazerne. Daar vindt de allereerste vorming plaats. Meestal door een onderofficier die ons in onbegrijpelijke taal onbegrijpelijke dingen opdraagt en vervolgens in onbegrensde woede ontsteekt als we niet als vanzelfsprekend stipt op zijn aanwijzingen reageren.

Later volgt de confrontatie met onze lotgenoten die ons reeds voorgingen. Er blijkt alras sprake van een ernstig misverstand. Zij – onze voorgangers – zien ons in het geheel niet als lotgenoten. Zij zijn ons voorgegaan, zij waren er dus eerder, zij zijn dan ook superieur. Wij zijn nakomertjes, wij zijn er later, wij zijn dus inferieur en dienen dus ook als zodanig te worden behandeld. We maken voor het eerst kennis met het fenomeen waarmee superieuren hun verheven status helpen inhoud te geven, te weten het zogeheten afzeiken en dat geschreven met een hoofdletter A.

Het blijkt dat we daar recht op hebben. Die mening blijkt voorts wijd en zijd te zijn verbreid. Zowel in de dienst (door onze militaire meerderen) als daarbuiten (door onze oudere collega's) vormt A de norm. Er wordt ons verteld dat het goed voor ons is. Het zal ons stimuleren extra ons best te doen. We zullen veel sneller dingen leren met dan zonder A. En naar verloop van tijd realiseren we ons ook de aantrekkelijke kanten van dat systeem. Vanaf het moment dat we zelf in een positie komen waarin we ons ook actief met het A kunnen

bezighouden in plaats van het alleen maar te ondergaan, blijkt A eigenlijk heel nuttig en vooral ook leuk te zijn. De aanvankelijke scepsis maakt plaats voor ongeveinsd enthousiasme, zelfs ijver! Het blijkt in velerlei opzicht zelfs verslavend te werken. Het blijkt dat bijna elk onderwerp, bijna elke situatie zich leent voor A. We kunnen op een gegeven moment niet meer zonder. A wordt een cultuur; sterker nog, het wordt *de* cultuur!

Nu zijn er ongetwijfeld goede elementen aan te wijzen in het A-systeem. Het leert ons bij voortduring op de hoede te zijn. Bij het minste of geringste teken van gevaar (van A) gaan we onmiddellijk tot actie over, te weten A. We leren doortastendheid en initiatief: geen mogelijkheid tot A mag immers ongebruikt blijven. Ook wordt ons incasseringsvermogen vergroot: we leren wat het is slachtoffer te zijn (van A) en dat lot manhaftig te dragen. We leren zelfbeheersing: niet reageren vormt immers de beste bescherming tegen aanvallen van A. Kortom, A vormt wel degelijk.

De vraag is waar vorming ophoudt en misvorming begint. Het is ondoenlijk om daarop een ondubbelzinnig antwoord te geven. Het is al moeilijk een algemeen aanvaarde definitie van die twee begrippen te formuleren, laat staan de problemen die ontstaan om vervolgens die definities op concrete situaties toe te passen. Maar er is natuurlijk ook een andere weg, te weten die van het gezond verstand. Je hoeft geen gedrags- of onderwijsdeskundige te

* De auteur is werkzaam bij de Landmachtstaf.

Vormen

zijn om te kunnen vaststellen waar misvorming plaatsvindt.

Een handvat om dat onderscheid te kunnen maken, is gelegen in de relatie tussen doel en middel. In de militaire organisatie is het maken van gevechtsgerede eenheden het ultieme doel. Het kernbegrip daarbij is eenheid. Zonder teamgeest is een eenheid dat alleen in naam. Alleen teamgeest maakt een eenheid tot een entiteit.

De commandant behoort deel uit te maken van die entiteit. Als dat niet het geval is, kan de commandant de eenheid niet naar behoren leiden en is de eenheid niet echt gevechtsgered. Teamvorming is dan ook een belangrijke aspect voor de commandant bij het vormen van zijn eenheid.

Hoe verhoudt A zich tot die noodzakelijke teamvorming? Er zijn situaties denkbaar waarin A een positieve inhoud kan worden gegeven. De dwarsligger wordt voor het oog van de troep aan de kaak gesteld. Daarmee wordt hij geïsoleerd en kan hij vervolgens weer gemakkelijker in het rechte spoor worden gebracht, dan wanneer hij kan opgaan in de anonimiteit van de groep. Maar A schept ook afstand. A leidt bij ondoordacht gebruik gemakkelijk tot een uiteindelijk onoverbrugbare afstand tussen commandant en eenheid. A kan al gauw de cohesie binnen de eenheid verbreken. A is als een medicijn: bij een lichte dosering is het heilzaam, een te grote dosis

leidt tot een pijnlijke dood. Het adagium: 'baat het niet, dan schaadt het niet' gaat in dit geval zeker niet op!

Een genuanceerde benadering is ook hier op zijn plaats. Dat geldt niet alleen ten aanzien van het eigen gedrag, het eigen A, maar ook ten opzichte van dat van anderen. Het is niet erg ook anderen eens te vragen wat ze met dat A denken te bereiken, en ze ook eens te wijzen op de nadelige aspecten daarvan. Neem maar eens iemand in bescherming tegen het ongenueanceerde A. Je zult verbaasd staan over de reacties: natuurlijk ergert de terechtgewezene zich en zal trachten je van replek te dienen. Maar let ook eens op degene die je in bescherming hebt genomen: zijn gezichtsuitdrukking zal boekdelen spreken.

TEGGENWICHT

ANTWOORD op meningen van anderen

Andere tijden vragen om een andere krijgsmacht

Inleiding

De aard en de omvang van de reacties op ons artikel 'Andere tijden vragen om een andere krijgsmacht' van de heren De Jongh, Van Vuren, en De Wijk* brengt ons ertoe, alvorens op enkele meer specifieke opmerkingen en vragen in te gaan, eerst een toelichting op enkele aspecten van ons plan te geven. Daarmee hopen wij nu al een aantal vragen en mogelijke misverstanden weg te kunnen nemen. Wij zijn de redactie van de *Militaire Spectator* er erkentelijk voor dat zij ons hiervoor de ruimte heeft willen geven.

Welnu, ons artikel, en de titel zegt het al, bestrijkt een zeer breed veld en raakt de organisatie, bemanning en uitrusting van onze gehele krijgsmacht. Het is een, waar binnen en buiten defensie al jarenlang om wordt 'gezeurd', samenhangende visie op hoe onze krijgsmacht met het oog op de toekomst zou kunnen worden ingericht. Een globaal plan in de vorm van een schets.

Een schets is per definitie onvolledig, onaf. Een schets moet dan ook in een volgend, soms langdurig, proces van aanpassingen en correcties worden verfijnd en verder uitgewerkt. Men mag dan ook niet verwachten dat in onze schets ter grootte van acht kantjes in de *Militaire Spectator* een gedetailleerd en volledig beeld wordt gegeven van alle aspecten en consequenties van ons plan tot hervorming van de krijgsmacht. Dat is niet mogelijk en dat pretenderen wij ook niet.

* MS jrg. 172 (2003) 5, blz. 254-259. Het oorspronkelijke artikel van P.C. Kok en C. Schwenke verscheen in MS jrg. 172 (2003) 4, blz. 200-207.

Het is echter wél mogelijk om, en zeker vanuit bepaalde specialismen, over zo'n schets direct al talloze kritische opmerkingen te maken en vragen te stellen. Vragen waarop de makers van die schets op dat moment (nog) geen antwoord (kunnen) hebben. Daar is overigens niets mis mee. Hoe eerder vragen aan de orde worden gesteld en zaken worden uitgezocht, hoe beter. Maar dat moet dan wel in het kader van een samenhangend proces gebeuren (met dank aan de heer De Jongh die ons hierop in zijn reactie vol met nuttige tips en wenken attendeerde, we waren dat bijna vergeten). Dus nogmaals, daar is niets mis mee.

Waar wél iets mis mee is, is met projecten die door een brei van vroegtijdige kritiek, door elkaar heen praterij en argwaan 'besmet' raken en daarom al snel bij het 'grof vuil' worden gezet, waardoor zij niet eens aan behandeling volgens een geordend proces toekomen. Dat is niet goed en moet dus worden voorkomen.

Belang humanitaire hulp nauwelijks te overschatten

Een belangrijk aspect van ons voorstel, dat wellicht onvoldoende duidelijk voor het voetlicht is gekomen, is de humanitaire rol die wij de 'Multi Purpose Carriers' (MPC's) en hun bemanning toedenken. Wij hechten daaraan grote waarde en schreven daarover onder meer (blz. 205):

Gezien de groeiende behoefte aan en de maatschappelijke belangstelling voor wereldwijde humanitaire hulp is naar onze mening het belang van de humanitaire inzetmogelijkheden dan ook nauwelijks te overschatten.

Duidelijke taal met, inderdaad, nogal wat consequenties. De heer De Jongh heeft hier wellicht overheen gelezen, want hij reageert daarop met:

De schrijvers geven nota bene aan dat voor een dergelijke operatie de JSF's tijdelijk (!) plaats moeten maken voor rampenbestrijdingsmateriaal. Het valt toch nauwelijks te ontkennen dat hier in feite sprake is van weinig doelmatige en oneigenlijke aanpak.

Uit onze tekst had de heer De Jongh namelijk kunnen lezen dat wij dat hele-

maal geen ondoelmatige en oneigenlijke aanpak vinden doch dat wij, geheel in lijn met de *Defensienota 2000*, het verlenen van humanitaire bijstand juist ook als één van de wezenlijke taken van de krijgsmacht beschouwen. Een taak die bovendien bij elk nieuw conflict belangrijker blijkt te worden.

Hoewel de heer De Jongh het dus, overigens niet alleen op dit punt, hardgrondig met ons oneens is zijn wij hem toch erkentelijk voor zijn opmerkingen omdat hij ons daarmee aanleiding geeft om, in samenhang met het MPC-concept, onze zienswijze met betrekking tot het verlenen van humanitaire hulp door militairen nader toe te lichten.

Een nieuw militair takenpakket

Dit soort werk behoorde tot voor kort niet echt tot het militaire takenpakket. Men werd dan ook geen marinier om ergens in een ver land een stel plundersaars in bedwang te houden en men werd evenmin commando om in een door hongersnood getroffen gebied in een vechtende menigte voedselpakketten uit te delen. Dat is ons vak niet. Daar zijn anderen voor, zoals politie en andere hulpverleningsorganisaties. Die kunnen dat veel beter.

Het probleem is echter dat deze civiele instanties niet functioneren zolang er gevechtshandelingen plaatsvinden en/of er anderszins sprake is van een onveilige situatie. De praktijk leert dat in de conflicten waar we tegenwoordig mee te maken krijgen, deze periodes vaak langer gaan duren. In zo'n geval stijgt de nood onder de bevolking meestal snel en zijn de militairen de enige aanwezigen die hulp zouden kunnen verlenen. De bevolking verwacht dat ook.

De militairen hebben op dat moment echter wat anders te doen. Wanneer hulp daardoor niet of onvoldoende op gang komt, leidt dit tot nog meer onrust en conflicten, waardoor de komst van civiele hulpverleners nog langer moet worden uitgesteld. Daarmee is de cirkel rond. Het is voor de toekomst dan ook van groot belang dat militairen gedurende overgangperiodes ook dit soort taken behoorlijk kunnen waarnemen en daarin dus geoefend zijn.

Geen oneigenlijke aanpak

In dit licht bieden de MPC's dan ook een unieke mogelijkheid om militairen en kostbaar oorlogsmateriaal (dat nu vaak jarenlang in magazijnen ligt te verouderen) zo nodig snel en efficiënt in te zetten, niet uitsluitend voor het toepassen van geweld maar juist ook voor het lenigen van humanitaire nood.

Daar de door ons beoogde schepen mede voor dit doel zijn geconcepieerd en niet bijzonder kostbaar zijn is er, zo menen wij, ook in die zin van een oneigenlijke aanpak dan ook geen sprake.

Andere tijden, andere militairen

Een niet onbelangrijk probleem hierbij is dat kennelijk nogal wat militairen, diep in hun hart, deze taken eigenlijk niet echt 'des militaires' lijken te vinden. Het hiervoor genoemde 'oneigenlijke' gebruik van MPC's is daar maar één voorbeeld van.

Een treffende illustratie hiervan was onlangs ook een cartoon in een Amerikaans tijdschrift waarop een tot in de tanden bewapende marinier, behangen met handgranaten, stond afgebeeld temidden van een groep plunderende Irakezen. Hij strekt radeloos zijn handen ten hemel en roept: '... but I'm not a policeman...!'

Voor velen van hen die 'zich oefenen in de wapenhandel' is humanitaire hulp kennelijk niet 'sexy'. Het opereren met grote pantserformaties spreekt hen meer aan. Dat deed het ons ook en daar hebben wij dus alle begrip voor. Het afscheid valt dan ook zwaar. Toch zullen ook wij er aan moeten geloven, willen we onder alle te verwachten omstandigheden adequaat kunnen optreden. Andere tijden vragen dan ook niet alleen om een andere krijgsmacht, zij vragen ook om andere militairen.

In het navolgende gaan wij nader op de ontvangen reacties in.

Geen luchtflitserij...!?

De heer De Wijk spreekt er in zijn reactie zijn verwondering over uit: '...dat zelfs de nieuwste bezuinigingswoede niet tot een publiek debat over defensie heeft geleid'. Hij wijt dit aan:

historische afkeer van militaire macht, een toenemend focus op binnenlandse aangelegenheden (...) en het vrijwel ontbreken van kennis over defensie binnen de politiek. Dit verklaart de wat lacherige reacties tijdens de afgelopen behandeling van de defensiebegroting naar aanleiding van het voorstel van de LPF om kleine vliegdekschepen te verwerven (...). Maar stom was het idee van de LPF zeker niet want het past in het beeld van de 'ideale' expeditionaire krijgsmacht: een vliegdekschip met daarop de luchtmacht, erin de landmacht en eromheen de marine.

Aldus De Wijk. Het zal de lezer niet verbazen dat wij in grote lijnen zijn zienswijze delen. Hij eindigt zijn beschouwing, waarin verschillende opties worden gezien, echter met:

Het idee van vliegkampschepen lijkt mij haalbaar en geen luchtflitserij, maar ik zou deze taak overlaten aan grote bondgenoten omdat onze toegevoegde waarde door andere keuzes groter kan zijn.

Op grond van wat hij in zijn reactie naar voren heeft gebracht menen wij echter dat dat laatste geenszins vaststaat.

De eerste klap!

'Kok en Schwencke slaan de plank mis'... De eerste klap is een daalder waard moet de heer Van Vuren gedacht hebben toen hij deze pakkende kop boven zijn reactie op ons artikel neerschreef. Om vervolgens zijn 'knock out' te plaatsen met: 'De heren Kok en Schwencke hebben dit artikel waarschijnlijk geschreven om defensie, maar in ieder geval om hun respectieve krijgsmachtdeel, de marine en de luchtmacht, een dienst te bewijzen.'

Lt-kol J.P.A. de Jongh, docent aan de vakgroep Militaire Operationele Wetenschappen KMA zoals aan het slot van zijn bijdrage staat vermeld, moet voor wat betreft de eerste klap hetzelfde gedacht hebben. Hij doet het echter wat anders, subtieler zo u wilt. Hij pakt de beide schrijvers in persoon aan door in het begin van zijn epistel, zonder enige nadere toelichting, naar hen te verwijzen als: 'een vlag- en opperofficier (beiden buiten dienst) die

zich bovendien op die status nadrukkelijk laten voorstaan'. Dat zij vlag- en opperofficier zijn geweest vindt de heer De Jongh kennelijk al erg genoeg, maar dat zij zich daar dan bovendien ook nog op laten voorstaan...

Met hun eerste regels hebben beide heren de toon van hun reactie duidelijk gezet. De argwaan is er nog steeds en voor hen is het kennelijk ook nu nog: 'zij (de marine en de luchtmacht) tegen ons (de landmacht)'. Daardoor hebben hun bijdragen naar onze mening onnodig een verdedigende, en wat de heer De Jongh betreft een sterk belerende en soms nurkse undertoon.

Dat vinden wij jammer. Vooral omdat daardoor een aantal zinnige zaken die zij naar voren hebben gebracht in een verkeerd licht zouden kunnen komen te staan. Dat lijkt ons niet hun bedoeling. In het volgende gaan wij op een aantal aspecten van hun kritiek in.

De landmacht heeft inderdaad al veel aangepast

In Van Vurens reactie staan nogal wat verwijzingen naar wat de landmacht inmiddels al allemaal heeft ingeleverd en gereorganiseerd. Wat ons betreft waren die verwijzingen niet nodig geweest. Ook wij zijn ons terdege bewust van de geweldige problemen waarvoor de landmacht de afgelopen jaren is gesteld en de wijze waarop voor vele, haast onoverkomelijke problemen oplossingen zijn en worden gevonden. Dit verdient, ook naar onze mening, ieders respect.

Onder meer de door ons genoemde Luchtmobiele Brigade is daarvan een sprekend voorbeeld. Wij schreven daarover (blz. 202): 'Deze eenheden (mariniers en commandotroepen) zijn al licht en flexibel, evenals de Luchtmobiele Brigade, die in opzet ook aan die eisen voldoet en waarmee dan ook een belangrijke stap in de goede richting is gezet'. Dit voor wat betreft onze door Van Vuren gesignaleerde 'Misvatting één' waarin ons werd verweten 'te doen alsof de landmacht zich nog steeds voorbereidt op een oorlog in de Noord-Duitse laagvlakte'.

Dit brengt ons op 'Misvatting twee'. →

Gepantserde eenheden blijven nodig. De militaire realiteit leert telkens weer dat je een conflict niet kunt oplossen door er overheen te vliegen of er langsheen te varen. Altijd zijn er weer troepen op de grond nodig om de situatie te stabiliseren,

aldus Van Vuren.

Wij kunnen het niet méér met hem eens zijn. En dat deze grondtroepen een bepaalde mate van bescherming (pantsering) nodig hebben, spreekt ook voor ons vanzelf. De heer Van Vuren doet het in zijn reactie echter voorkomen dat wij pantsering in het geheel niet nodig vinden. Dat moet een misvatting van hém zijn, zie onze paragraaf 'Schets van een andere krijgsmacht' (blz. 205) waaronder het alinea hoofd 'Grondstrijdkrachten' de eerste volzin begint met: 'De kern van de grondstrijdkrachten bestaat voornamelijk uit "lichte eenheden" zoals pantserinfanterie (...)'.

Het mag zo zijn dat er voor zwaar pantser ook in komende conflicten nog wel een rol kan zijn weggelegd. De vraag is echter of die rol, gezien de daarmee samenhangende problemen, door kleine landen als het onze moet worden meegespeeld. Om redenen zoals in ons artikel uiteengezet menen wij van niet. Daarnaast leert de praktijk, waaraan Van Vuren met leuk gekozen statistiekjes graag refereert, dat sinds mensenheugenis, en in het bijzonder na de val van de Muur, nog nooit Nederlands zwaar pantsermateriaal buiten de landsgrenzen werd ingezet, ondanks de meer dan ruime beschikbaarheid daarvan.

En ten slotte 'Misvatting drie'. 'Kok en Schwencke willen een belangrijk deel van de operationele krijgsmacht positioneren op twee vliegdekschepen' (...). Aldus de heer Van Vuren. Bij herlezing van de betreffende passage uit ons artikel zal hij echter kunnen vaststellen dat wij dát niet gezegd hebben. Wat wij wel gezegd hebben, is het volgende:

De MPC's – en wij sluiten nu al niet uit dat er in de toekomst behoefte aan meer van deze schepen gaat ontstaan – zouden de kern moeten gaan vormen van onze krijgsmacht. Daaromheen

worden het benodigde personeel en de middelen zodanig gegroepeerd... enz. (blz. 205).

'Daaromheen' dus, en dat is iets anders dan 'daarop'. De heer Van Vuren kan op grond van wat wij daarover in ons artikel naar voren hebben gebracht toch niet echt zijn gaan denken dat wij een 'belangrijk deel van de operationele krijgsmacht' op de door ons voorgestelde twee relatief kleine schepen zouden willen proppen?

Voorts merkt de heer Van Vuren op: 'Voor Nederland is een 'carrier battle group' echt een maatje te groot'. Dat zijn wij met hem eens. Om dit soort misverstanden te voorkomen hebben we in ons artikel het begrip 'carrier battle group' dan ook nadrukkelijk vermeden. Zijn mening 'Een vliegdekschip, zelfs een kleintje, is een te grote ambitie voor Nederland' delen wij echter niet. Deze mening, steunt nog steeds te veel, zo lijkt het, op de inderdaad indrukwekkende tv-beelden van de giganten van de US-Navy.

Ook de heer De Jongh heeft hier problemen mee. 'Je koopt toch geen vliegkamp-schip als je met een transportschip kan volstaan' merkt hij in zijn reactie dan ook op. In ons artikel hebben wij echter bij herhaling benadrukt dat het ons niet om dát soort vliegdekschepen gaat maar om schepen van een geheel andere klasse en formaat. Om verwarring te voorkomen noemen we ze dan ook, alhoewel ze een (klein) vliegdek hebben, geen vliegdekschepen maar 'Multi Purpose Carriers' (MPC's).

Wanneer iemand vindt dat dat dat toch nog teveel naar US-Navy ruikt mag hij ze wat ons betreft best TMKV's (Transportschip Met Klein Vliegdek) noemen. Maar het zijn wél schepen waar vanaf, afhankelijk van de situatie, JSF/STOVL's voor een gewapende missie kunnen starten en helikopters aan reddingsacties kunnen deelnemen en/of troepen aan land kunnen zetten. Maar zo nodig kunnen zij ook geheel of gedeeltelijk volgestouwd worden met containers ten behoeve van humanitaire acties. Flexibel, al naar gelang onze regering dat noodzakelijk acht.

Voor wat betreft Van Vuren's opmerking:

'Een vliegdekschip, zelfs een kleintje, is een te grote ambitie voor Nederland' mogen wij tot besluit verwijzen naar wat de heer De Wijk in zijn reactie op ons artikel over Neerlands nationale ambities heeft gezegd.

Waarom het allemaal niet zou moeten/kunnen...

De heer De Jongh maakt er ons onder meer opmerkzaam op dat de Nederlandse defensieplanners al eerder – en nog wel zonder Clausewitz – hadden vastgesteld dat vliegdekschepen niets voor onze krijgsmacht waren. Toch zouden we hem willen vragen om wat voor soort vliegdekschepen het toen ging en welk concept daar achter zat? Of is dat wat wij nu voorstellen misschien toch een heel ander verhaal. Onze hoop is dan ook gevestigd op de minister die bij de behandeling van de defensiebegroting heeft toegezegd één en ander serieus te laten bezien.

Met de door ons aangevoerde maatschappelijke argumenten die voor verwerving van MPC's pleiten, zoals verminderde (geluids)overlast, grotere veiligheid, meer ruimte voor wonen en recreëren, rekent de heer De Jongh als volgt af:

De redenering van de schrijvers volgend blijft het risico van einde oefening voor het vliegende deel van de luchtmacht (alook voor de overige delen van de krijgsmacht) bestaan tot alle militaire terreinen zijn teruggegeven aan het volk tenzij we de Nederlandse bevolking weten duidelijk te maken waartoe de belasting (geluids-overlast, ruimtebeslag, et cetera) dient.

We zouden de heer De Jongh hierop willen antwoorden: het volk is wel goed maar niet gek. Wanneer 'het volk' er weet van zou krijgen dat mogelijke alternatieve oplossingen zonder grondig onderzoek – onderzoek waarvan de resultaten controleerbaar zijn – buiten beschouwing zijn gebleven, dan behoef je niet meer te proberen 'het volk' alsnog wat duidelijk te maken.

Terecht wijst de heer De Jongh op het verschil tussen de door ons voorgestelde JSF/STOVL en de conventionele versie. De verwerving van een aantal STOVL's

zou leiden tot twee verschillende types binnen de luchtmachtorganisatie, hetgeen een aanzienlijke kostenverhoging zou betekenen. Dat is inderdaad juist. We zouden de heer De Jongh daarop echter het volgende willen antwoorden. De STOVL is qua onderdelen en opleidingen voor circa 85 procent 'compatible' met de conventionele versie en is dus niet een geheel ander vliegtuig.

Ongetwijfeld zal de verwerving van dit type echter hogere (exploitatie-)kosten met zich meebrengen. Op grond daarvan komen wij evenwel niet tot de conclusie dat het allemaal niet kan. Natuurlijk verdient ook dit grondig nader onderzoek.

Gezien de unieke eigenschappen van dit vliegtuig, waardoor het onder meer zeer geschikt is voor inzet tijdens de veelal kleinschalige conflicten in toekomstige operatiegebieden, sluiten wij echter niet uit dat zou kunnen worden overwogen om uitsluitend een daaraan aangepast aantal JSF/STOVL's te verwerven.

Over de door ons gesignaleerde schaarste aan militaire (vlieg-)bases in de te verwachten operatiegebieden merkt de heer De Jongh het volgende op:

Ten eerste blijkt in de praktijk dat de voor ons onmisbare vliegbases – maar ook andere militaire steunpunten – niet zo dun gezaaid zijn als de schrijvers beweren.

Hij onderbouwt dit met de mededeling dat er tankers zijn en vervolgt met 'Het vinden van een geschikte start- en landingsplaats voor vliegtuigen (desnoods op wat grotere afstand) wordt dus steeds eenvoudiger'.

Met het langdurige diplomatieke gebakkelei tussen de Amerikanen enerzijds en de Turken en Saudi's anderzijds over het gebruik van militaire vliegbases en de grote invloed die dit op het verloop van de oorlog heeft gehad (en hetzelfde gedoe rond de oorlog in Afghanistan, plus onze eigen ervaringen met de stationering van Apaches in Djiboeti en F-16's in Kazachstan) nog vers in het geheugen, hebben wij van deze mededeling met enige verwondering kennis genomen.

De geschatte kosten

Over de geschatte kosten – waarbij zowel de heer De Jongh als de heer Van Vuren vraagtekens zetten – merken wij op dat die onder meer zijn gebaseerd op besprekingen met de werf De Schelde. De kale romp kan worden gebouwd in een Oost-Europees land voor circa € 2 per kilo staal of voor iets meer in Nederland.

De assemblage tot een vaarklaar schip zou in elk geval in Nederland plaatsvinden. Voor de noodzakelijke aanvullende componenten zijn de 'off the shelf' prijzen van eind 2002 genomen. De kale romp kan worden gebouwd naar analogie van een bestaand ontwerp, hetgeen tientallen miljoenen ontwikkelkosten scheelt. De Schelde schat een dergelijk schip vaarklaar te kunnen afleveren voor minder dan € 200 miljoen. Wij zijn aan de voorzichtige kant gebleven door circa € 250 miljoen te schatten.

Vliegbereik

Voorts maakt de heer De Jongh zich zorgen over het wat kleinere vliegbereik van de STOVL, waardoor onder meer, zo meent hij, 'de omvliegproblematiek juist wordt versterkt'. Hij zou gelijk hebben als het verschil groot was en wanneer de STOVL's net zoals de conventionele versie vastgepind zouden zitten op conventionele vliegbases. Zij bevinden zich echter aan boord van schepen die zo nodig honderden ja duizenden mijlen kunnen opstomen in de richting van het doelgebied. Het verschil in vliegbereik speelt dan ook nauwelijks een rol. Bovendien, ook STOVL's kunnen in de lucht bijgetankt worden.

Wij zouden zo nog wel even kunnen doorgaan. Maar, in het licht van wat wij in onze inleiding hebben gezegd lijkt ons dat niet erg zinvol. In zijn ijver om ons uit te leggen waarom het allemaal *niet* moet en niet kan, trekt de heer De Jongh alle registers wijd open. Wij zijn daarbij onder de indruk geraakt van zijn kennis op velerlei gebied. Bij vrijwel iedere paragraaf van ons artikel plaatst hij een aantal vraagtekens en opmerkingen. Hij verwijst daarbij, haast triomfantelijk zo lijkt het soms, naar vele internationale documenten en afspraken zoals DPQ, PCC, et cetera, die de uitvoering van ons voorstel ongewenst

en/of onmogelijk zouden maken. Dat zou best zo kunnen zijn.

Wij willen er echter op wijzen dat deze afspraken bijna altijd het resultaat zijn van jarenlange en moeizame onderhandelingen. Vaak zijn het voor de betrokken landen onbevredigende compromissen die door de omslachtige wijze waarop zij tot stand zijn gekomen dikwijls al achterhaald zijn op het moment dat zij worden bekrachtigd. Gold dat al tijdens de relatief stabiele 'Koude-Oorlog' periode, in deze tijd van razendsnelle verandering gaat dat zeker op.

Met andere woorden, wij zijn er, anders dan de heer De Jongh, niet erg van onder de indruk dat in de DPQ en in het PCC en mogelijk in vele andere gewichtige documenten de behoefte aan 'zoiets (nieuws) als MPC-groepen' niet wordt gesteld. Dat kan ook niet en dát zal ons er dan ook niet van weerhouden om ons pleidooi voor de verwerving van twee van deze schepen met kracht voort te zetten.

Richtlijn voor de toekomst

Anders dan aan de jarenlange procedures waaraan de heer De Jongh zo hecht, gaan wij liever af op de recente roep in NAVO-zowel als EU-verband om snel meer expeditiecapaciteit te creëren. Dat lijkt ons de beste richtlijn voor de toekomst in internationaal kader.

Nu gaat het dan ook allereerst om het antwoord op de kernvraag: moeten wij in het kader van internationale operaties, met onze 'vierdelige krijgsmacht' en met alle inmiddels bekende problemen van dien, nog langer voortgaan op de huidige weg? Een weg van doorgaan niet onaanzienlijke, maar versnipperde en daardoor kostbare en nauwelijks zichtbare bijdragen. Enige honderden manschappen hier, enkele fregatten daar en een aantal vliegtuigen elders?

Wij menen van niet, en wijzen daarbij nogmaals op onze eerdere aanbeveling:

Met deze Carrier-groepen die in bondgenootschappelijk verband of in welk ander verband dan ook zelfstandig kunnen opereren, verschaft de regering zich ruimere mogelijkheden een effectieve en

voor het oog van de wereld duidelijk zichtbare Nederlandse bijdrage te leveren aan zowel internationale militaire operaties als aan humanitaire missies.

Met dank aan hen die op ons artikel hebben gereageerd zouden we willen besluiten met de slotzin van de heer Van Vuren waarmee wij het van harte eens zijn: 'Laten we toch vooral de feiten laten spreken en niet de diepgewortelde donkerblauwe, groene of lichtblauwe vooropgenomenheden en emoties'.

En, oh ja... was het niet Clausewitz, of iemand anders, die eens zei: '*C'est le ton qui fait la musique?*'

P.C. KOK – commandeur b.d. van de Koninklijke Marine

C. SCHWENCKE – commodore b.d. van de Koninklijke Luchtmacht

Andere tijden vragen om een andere krijgsmacht

Inleiding

De auteurs van het artikel 'Andere tijden vragen om een andere krijgsmacht', hebben een steen in het water gegooid en de rimpelingen hebben blijkens een drietal reacties (MS 5-2003) een enkele oever bereikt. In de reactie van de auteurs in deze uitgave grijpen zij, terecht, de kans om een aantal zaken te verduidelijken.

Evenals de auteurs ben ik de redactie van de MS erkentelijk voor de ruimte die wordt geboden om op mijn beurt hierop te reageren. In mijn reactie zal ik eerst ingaan op de algemene strekking van het concept. Vervolgens wordt een enkel thema nader belicht. Ik sluit af met een slotnoot.

Algemeen

In de context van het initiële artikel werd minder duidelijk verwoord dat het een schets betrof, niet meer dan een eerste verkenning. De schrijvers pretendeerden, althans zo heb ik dat geïnterpreteerd, *de oplossing* te hebben gevonden voor de krijgsmacht van de toekomst. In hun reac-

tie (MS 6-2003) waarin zij nu spreken over een schets.... [die in een daarop] *volgend, soms langdurig proces van aanpassingen en correcties*, [moet worden] *verfijnd en verder uitgewerkt*, zijn zij daarin beduidend genuanceerder.

Met het oog op mijn commentaar (MS 5-2002) blijf ik het evenwel betreuren dat zij niet een aantal andere oplossingsrichtingen nader hebben benoemd. Dat zij daarna in het bijzonder de oplossing van het 'Multi Purpose Carrier' (MPC)-concept nader uitwerken is een te onderbouwen keuze. Het presenteren van enkel één oplossingrichting, onderbouwd met enkel bruikbare argumenten, waarbij tegenargumenten niet op waarde worden geschat, wekt de verdenking van doelredentatie. Waarschijnlijk is dit ook debet geweest aan de door mij gebezigde en door de heren Kok en Schwencke misschien terecht bekritiseerde toon van mijn initiële reactie (MS 5-2003).

Meer oplossingsrichtingen

Natuurlijk zijn er andere oplossingsrichtingen die tezamen of in competitie met een MPC-concept op hun merites zou moeten worden beoordeeld. Bij die toetsing is het evident dat het kunnen ondersteunen van humanitaire hulp, inherente flexibiliteit, wereldwijde inzetbaarheid en snelheid van handelen belangrijke criteria zijn, alsook financiële haalbaarheid, politieke, maatschappelijke en economische wenselijkheid.

Hoewel ik niet pretendeer in deze reactie die analyse te willen en kunnen maken, zou het MPC-concept moeten worden beschouwd in relatie tot bijvoorbeeld een uitbreiding van de transportcapaciteit over land, op zee en door de lucht, middels aankoop, inhuur of lease.

Daarnaast dienen de operationele eenheden binnen de krijgsmacht zich nog meer dan nu het geval is, modulair in te richten zodat zij daadwerkelijk snel en flexibel kunnen worden ingezet, daar in de wereld waar de politiek dat wenst. Omdat operaties zich zelden ruim voortijdig aandienen, bieden de modulaire benadering en de keuzemogelijkheid in strategische transportmodaliteiten de beste garantie om snel inzetgerede eenheden of humani-

taire hulp in een operatiegebied in te kunnen zetten.

Nieuwe 'bottleneck'

Met de keuze voor het MPC-concept wordt gekozen voor één transportvorm waarmee feitelijk kwaliteit (zeetransport) en kwantiteit (twee schepen, mogelijk in de toekomst uit te breiden) door de heren Kok en Schwencke scherp worden vastgelegd. Een vaak gewenste dynamische (snelheid, flexibiliteit en bereik) inzet zal hierdoor eerder worden gefrustreerd dan worden ondersteund.

Wanneer de ondersteuning van humanitaire operaties, vredesoperaties en gevechtsoperaties door de Nederlandse krijgsmacht enkel gebruik kan maken van de MPC dan zal dit onherroepelijk leiden tot afstemmingsproblemen. Een nieuwe 'bottleneck' lijkt zich daarmee reeds in de schets aan te dienen.

Van MPC tot TMKV

Dit wordt nog eens ondersteund door de nadere duiding op wat de MPC nu precies behelst. Dat de heren Kok en Schwencke met hun MPC in hun artikel niet doelden op een vliegdekschip zoals bijvoorbeeld een USS Nimitz was al duidelijk. Hoe het zich nu precies verhoudt met de vliegdekschepen zoals onze Europese bondgenoten die hebben, blijft ongewis.

De nieuwe naam Transportschip Met Klein Vliegdek (TMKV) doet het ergste vermoeden. Zoals eerder gesteld, kan ook hier uit worden afgeleid dat de transportcomponent bovengeschiedt wordt gemaakt aan mogelijke operationele behoeften. Een naar mijn beleving vreemde wijze om operationele behoeften in te kaderen. Deze zelf opgelegde beperking doet naar mijn beleving ook geen recht aan de roep om meer operationele expeditionaire capaciteit binnen de NAVO en de EU.

Financiële onderbouwing

Het is meer dan begrijpelijk dat de auteurs in hun eerste artikel niet een volledige financiële onderbouwing hebben kunnen geven. De nadere verklaring die wordt geboden is evenwel maar beperkt bevredigend. De oplossing om de romp te laten bouwen in een Oost-Europees land zal inderdaad financieel interessant zijn en

om de Nederlandse industrie te betrekken bij de assemblage is slim te noemen.

Het is evenwel de vraag of op basis van deze voorwaarden in Nederland een 'business-case' is te sluiten. Daarenboven lijkt circa € 60 miljoen voor een romp (30.000 ton * € 2 per kilo) aan de krappe kant als ook het budget dat vervolgens resteert voor de inrichting. Ter illustratie, de HMS Invincible kostte £184 miljoen bij oplevering in 1980, HMS Illustrious £ 214 miljoen in 1982, en de HMS Ark Royal £ 333 in 1985¹.

Deze kosten varieerden dus van € 275 tot € 466 naar het prijspeil van dat moment.² In een recente publicatie³ wordt gewag gemaakt van een Spaans maritiem project met vergelijkbare tonnage voor € 350 miljoen. Het lijkt derhalve weinig realistisch te veronderstellen dat een schip met ongeveer gelijke afmetingen in 2010 goedkoper gebouwd kan worden. Op basis hiervan kwalificeer ik de door hen gegeven financiële onderbouwing nog steeds als weinig realistisch.

Humanitaire operaties

De heren Kok en Schwencke gaan in hun reactie in op mijn analyse dat het wegnemen van vliegtuigen van een MPC, ten behoeve van rampenbestrijdingsoperatie niet doelmatig is. Daarbij constateren zij terecht dat wij van mening verschillen.

Een 'lesson learned' die iedere keer weer wordt aangehaald is 'train as you fight, fight as you train'. Wanneer je geloofwaardige STOVL JSF slagkracht beschikbaar wilt hebben, zul je dat niet afhankelijk moeten maken van het al dan niet moeten verschepen rampenbestrijdingsmateriaal naar een rampgebied.

Rampenbestrijdingsmateriaal is, zoals het woord al aangeeft, fysieke materie. Dit geldt evenzeer een STOVL JSF. Er is echter een groot verschil. Het kunnen generen van 'airpower' met dergelijke

vliegtuigen vraagt bijzondere kwaliteiten. Naast de fysieke beschikbaarheid van vliegtuigen is training en onderhoud, juist op het Transportschip Met Klein Vliegdek, hoogst noodzakelijk.

Dat de heren Kok en Schwencke dit met een frase uit de Defensienota 2000 onderbouwen met [dat] *het verlenen van militaire bijstand juist ook één van de wezenlijke taken van de krijgsmacht* [moet worden] *beschouw[d]en*, sluit niet uit dat KLu airpower in al haar dimensies serieus moet worden genomen en evenzó voorziet in een taak van onze krijgsmacht. Recente operaties bevestigen dat.

Wanneer een STOVL JSF eenheid niet de ruimte wordt gegeven om aan deze complexe vaardigheid goed invulling te geven, kan nauwelijks anders worden geconcludeerd dan dat deze capaciteit niet serieus in dit MPC-concept wordt meegenomen. In dat geval zou het Kleine Vliegdek achterwege kunnen worden gelaten, en resteert een gewoon transportschip. Hiermee ben ik terug bij een eerdere conclusie uit mijn eerste reactie (MS 05-2003). Het transporteren van humanitaire hulpmiddelen op een MPC is en zal nooit doelmatig kunnen zijn in vergelijking met andere transportmogelijkheden. Dat dit nota bene ook nog ten koste gaat van de operationele slagkracht bevestigt dat dit concept in deze vorm naar mijn idee niet doelmatig is en dus niet ondersteund kan worden.

Slotnoot

Natuurlijk was het mogelijk, evenals in mijn eerste artikel, alle zaken puntsgewijs van commentaar te voorzien. Dat lijkt me evenwel in deze fase en gelet op dat wat reeds is geventileerd, weinig zinvol.

Het denken buiten bestaande kaders, zoals Kok en Schwencke doen, leidt tot nieuwe inzichten en soms tot echte vernieuwing. De vermeende doelredentatie geeft echter geen sterke basis voor deze aanzet tot vernieuwing in deze richting. Het MPC-concept, zoals door de heren Kok en Schwencke gepresenteerd, blijft naar mijn mening een schets van een duur transportschip met beperkte capaciteit en derhalve vooralsnog geen oplossing voor een veranderende Nederlandse krijgsmacht.

luitenant-kolonel J.P.A. DE JONGH

BOEKEN bespreking

Warrior Politics

F. Robert, D. Kaplan *Warrior Politics: Why Leadership demands a Pagan Ethos*, New York, Random House, XXII +198 pagina's, 2002
ISBN 03 7550 563 6
\$ 22,95

Bij de bestudering van het werk van auteurs uit een andere dan de eigen periode of cultuur, moet de vraag worden beantwoord in hoeverre dat werk als 'eigen' dan wel als 'vreemd' wordt beschouwd. De opvatting die de meeste opgang heeft gemaakt, is dat teksten uit het verleden geen antwoorden bevatten op onze vragen. Het verdient de voorkeur politieke denkers te bestuderen in hun sociale en wijsgerige context, met de bedoeling te achterhalen wat de auteur met zijn tekst in deze context wilde bewerkstelligen.

Uitgangspunten

Deze aanpak – alles moet altijd worden beschouwd in zijn context – heeft een keerzijde: wat in het verleden is gezegd, gedacht, gedaan en geschreven, heeft niets uit te staan met onze problemen. De stelling van Robert D. Kaplans in *Warrior Politics: Why Leadership demands a Pagan Ethos* is dat alles wat nu gebeurt, een pendant heeft in de antieke geschiedenis. Zijn werk vormt daarmee een verfrissend tegengestemd voor de visie dat iedere periode uniek is en we niets kunnen leren van de geschiedenis. Kaplan, als correspondent verbonden aan *The Atlantic Monthly*, sluit aan bij de benadering van onder anderen Leo Strauss en Allan Bloom, die in hun werk het uitgangspunt huldigden dat de grote denkers uit de traditie mogelijk zijn geslaagd in hun zoektocht naar de waarheid. Het is vanuit deze optiek wat voorbarig om op voorhand uit te sluiten dat antwoorden uit het verleden op onze vragen voor ons van belang kunnen zijn – mits de vragen én de

¹ Richard Beedall; 28 oktober 2002; <http://richardb.coolfreepage.com/ships.htm>

² Omrekenkoers van £ naar € factor 1,4. 20 jaar inflatie is geen onderdeel geweest van deze berekening.

³ Jane's Defence Weekly, June 2003; blz 29.

om de Nederlandse industrie te betrekken bij de assemblage is slim te noemen.

Het is evenwel de vraag of op basis van deze voorwaarden in Nederland een 'business-case' is te sluiten. Daarenboven lijkt circa € 60 miljoen voor een romp (30.000 ton * € 2 per kilo) aan de krappe kant als ook het budget dat vervolgens resteert voor de inrichting. Ter illustratie, de HMS Invincible kostte £184 miljoen bij oplevering in 1980, HMS Illustrious £ 214 miljoen in 1982, en de HMS Ark Royal £ 333 in 1985¹.

Deze kosten varieerden dus van € 275 tot € 466 naar het prijspeil van dat moment.² In een recente publicatie³ wordt gewag gemaakt van een Spaans maritiem project met vergelijkbare tonnage voor € 350 miljoen. Het lijkt derhalve weinig realistisch te veronderstellen dat een schip met ongeveer gelijke afmetingen in 2010 goedkoper gebouwd kan worden. Op basis hiervan kwalificeer ik de door hen gegeven financiële onderbouwing nog steeds als weinig realistisch.

Humanitaire operaties

De heren Kok en Schwencke gaan in hun reactie in op mijn analyse dat het wegnemen van vliegtuigen van een MPC, ten behoeve van rampenbestrijdingsoperatie niet doelmatig is. Daarbij constateren zij terecht dat wij van mening verschillen.

Een 'lesson learned' die iedere keer weer wordt aangehaald is 'train as you fight, fight as you train'. Wanneer je geloofwaardige STOVL JSF slagkracht beschikbaar wilt hebben, zul je dat niet afhankelijk moeten maken van het al dan niet moeten verscheppen rampenbestrijdingsmateriaal naar een rampgebied.

Rampenbestrijdingsmateriaal is, zoals het woord al aangeeft, fysieke materie. Dit geldt evenzeer een STOVL JSF. Er is echter een groot verschil. Het kunnen generen van 'airpower' met dergelijke

vliegtuigen vraagt bijzondere kwaliteiten. Naast de fysieke beschikbaarheid van vliegtuigen is training en onderhoud, juist op het Transportschip Met Klein Vliegdek, hoogst noodzakelijk.

Dat de heren Kok en Schwencke dit met een frase uit de Defensienota 2000 onderbouwen met [dat] *het verlenen van militaire bijstand juist ook één van de wezenlijke taken van de krijgsmacht* [moet worden] *beschouw[d]en*, sluit niet uit dat KLu airpower in al haar dimensies serieus moet worden genomen en evenzó voorziet in een taak van onze krijgsmacht. Recente operaties bevestigen dat.

Wanneer een STOVL JSF eenheid niet de ruimte wordt gegeven om aan deze complexe vaardigheid goed invulling te geven, kan nauwelijks anders worden geconcludeerd dan dat deze capaciteit niet serieus in dit MPC-concept wordt meegenomen. In dat geval zou het Kleine Vliegdek achterwege kunnen worden gelaten, en resteert een gewoon transportschip. Hiermee ben ik terug bij een eerdere conclusie uit mijn eerste reactie (MS 05-2003). Het transporteren van humanitaire hulpmiddelen op een MPC is en zal nooit doelmatig kunnen zijn in vergelijking met andere transportmogelijkheden. Dat dit nota bene ook nog ten koste gaat van de operationele slagkracht bevestigt dat dit concept in deze vorm naar mijn idee niet doelmatig is en dus niet ondersteund kan worden.

Slotnoot

Natuurlijk was het mogelijk, evenals in mijn eerste artikel, alle zaken puntsgewijs van commentaar te voorzien. Dat lijkt me evenwel in deze fase en gelet op dat wat reeds is geventileerd, weinig zinvol.

Het denken buiten bestaande kaders, zoals Kok en Schwencke doen, leidt tot nieuwe inzichten en soms tot echte vernieuwing. De vermeende doelredentatie geeft echter geen sterke basis voor deze aanzet tot vernieuwing in deze richting. Het MPC-concept, zoals door de heren Kok en Schwencke gepresenteerd, blijft naar mijn mening een schets van een duur transportschip met beperkte capaciteit en derhalve vooralsnog geen oplossing voor een veranderende Nederlandse krijgsmacht.

luitenant-kolonel J.P.A. DE JONGH

BOEKEN bespreking

Warrior Politics

F. Robert, D. Kaplan *Warrior Politics: Why Leadership demands a Pagan Ethos*, New York, Random House, XXII +198 pagina's, 2002
ISBN 03 7550 563 6
\$ 22,95

Bij de bestudering van het werk van auteurs uit een andere dan de eigen periode of cultuur, moet de vraag worden beantwoord in hoeverre dat werk als 'eigen' dan wel als 'vreemd' wordt beschouwd. De opvatting die de meeste opgang heeft gemaakt, is dat teksten uit het verleden geen antwoorden bevatten op onze vragen. Het verdient de voorkeur politieke denkers te bestuderen in hun sociale en wijsgerige context, met de bedoeling te achterhalen wat de auteur met zijn tekst in deze context wilde bewerkstelligen.

Uitgangspunten

Deze aanpak – alles moet altijd worden beschouwd in zijn context – heeft een keerzijde: wat in het verleden is gezegd, gedacht, gedaan en geschreven, heeft niets uit te staan met onze problemen. De stelling van Robert D. Kaplans in *Warrior Politics: Why Leadership demands a Pagan Ethos* is dat alles wat nu gebeurt, een pendant heeft in de antieke geschiedenis. Zijn werk vormt daarmee een verfrissend tegengeluid voor de visie dat iedere periode uniek is en we niets kunnen leren van de geschiedenis. Kaplan, als correspondent verbonden aan *The Atlantic Monthly*, sluit aan bij de benadering van onder anderen Leo Strauss en Allan Bloom, die in hun werk het uitgangspunt huldigden dat de grote denkers uit de traditie mogelijk zijn geslaagd in hun zoektocht naar de waarheid. Het is vanuit deze optiek wat voorbarig om op voorhand uit te sluiten dat antwoorden uit het verleden op onze vragen voor ons van belang kunnen zijn – mits de vragen én de

¹ Richard Beedall; 28 oktober 2002; <http://richardb.coolfreepage.com/ships.htm>

² Omrekenkoers van £ naar € factor 1,4. 20 jaar inflatie is geen onderdeel geweest van deze berekening.

³ Jane's Defence Weekly, June 2003; blz 29.

antwoorden voldoende abstract zijn geformuleerd, en dat een kern van waarheid wordt vermoed of ten minste voor mogelijk wordt gehouden.

Wat nu kunnen we opsteken van vroegere denkers? Kaplan stelt dat we niet alleen een joods-christelijke erfenis hebben, maar ook een Grieks-Romeinse. Waar onze privé-moraal wordt gedomineerd door deugden uit de eerste erfenis, zouden we er goed aan doen ons in de publieke moraal, met name in onze omgang met andere staten, te laten leiden door deugden uit deze tweede, oudere erfenis. Kaplan ziet deze moraal weerspiegeld in het werk van onder andere Homeros, Sun Tzu, Thucydides, Machiavelli, Hobbes en de politiek van Tiberius en Churchill.

Kenmerkend voor deze moraal is dat het niet zozeer nobele intenties zijn die tellen, maar de resultaten. Dat betekent voor Kaplan dat niet iedere misstand waar ook ter wereld een humanitaire interventie rechtvaardigt. Zulks is slechts aan de orde als er sprake is van een afgebakende periode en, de lessen van Machiavelli indachtig, als de eigen positie op het wereldtoneel daarbij is gebaat. Wat zich op het eerste gezicht als het moreel juiste aandient wil nogal eens desastreus uitpakken en daarmee bij nadere beschouwing beduidend minder moreel hoogstaand. Een al te voortvarend optreden in naam van de gerechtigdheid kan met zich meebrengen dat men zichzelf in de vingers snijdt en dat het regime dat men succesvol de wacht aanzegt, wordt opgevolgd door een regime dat nog veel kwalijker blijkt.

Geen oorlog zonder slachtoffers

Andere lessen klinken evenmin eenentwintigste eeuws. Kaplan wijst met Livius in de hand op het belang van trots op, en

het romantiseren van, het eigen verleden en het geloof in eigen kunnen. Een gezonde dosis patriotisme is een *sine qua non* als het er echt op aankomt. Onder verwijzing naar het werk van Sun Tzu probeert hij de lezer te overtuigen van het belang van spionage; Homeros leert ons dat een oorlog zonder slachtoffers volstrekt illusoir is. In navolging van Thucydides stelt Kaplan dat oorlog van alle tijden is, zoals ook de uitwassen van de twintigste eeuw hun evenknieën hebben in het verleden – en naar zal blijken ook in de toekomst.

Ook de hoogmoed en daarop volgende val van grootmacht Athene kan ons tot lering strekken. Zouden we Kaplans lessen in een – lange – zin willen samenvatten: de verhoudingen tussen staten worden bij verstek van een wereldregering bepaald door eigenbelang en macht; wie daar als eerste mee wil breken komt van een koude kermis thuis, en universalistische pretenties – het willen exporteren van onze eigen waarden en normen naar verre buitenlanden – staan ons slecht.

Geringe nieuwswaarde

Zo beschouwd heeft Kaplan natuurlijk niet al teveel nieuwswaarde. Hij sluit zich aan bij het realisme in de internationale betrekkingen – de opvatting dat staten hun macht willen vergroten en dat andere mogelijke motieven praatjes voor de vaak zijn – en voorziet deze school van een sjiek jasje door te wijzen op het feit dat veel grote denkers uit het verleden óók realisten waren. Bovendien leidt het benadrukken van continuïteit door realisten als Kaplan ertoe dat zij weinig oog hebben voor wat wél is veranderd. Een voorbeeld: Machiavelli, realist *pur sang* en nogal eens aangehaald door de auteur, meende ook dat we ons licht moeten opsteken bij de antieken en dat de wijze waarop oorlo-

gen worden gevoerd niet is veranderd sedert de ouden. Dit bracht hem ertoe de opkomst van het vuurwapen – niets anders dan de aloude katapult volgens Machiavelli – te bagatelliseren. Dat wordt nu allerwegen als een vergissing zijnerzijds beschouwd; soms verandert er wel degelijk iets met het verstrijken van de tijd.

Weinig diepgang

Nog een aanmerking: zo hier en daar scheert Kaplan wel erg langs de oppervlakte van de materie. Soms denkt de lezer nog bezig te zijn met de inleidende opmerkingen tot een auteur, om bij het omslaan van de bladzijde al bij een volgend hoofdstuk over een volgende denker te belanden. De moraal van het verhaal is belangrijker dan het verhaal zelf. Met name het hoofdstuk over Machiavelli, een auteur aan wie Kaplan veel van zijn wijsheid ontleent, is exemplarisch: voor het grootste gedeelte gebaseerd op De Heerser, en dat, afgaande op het notenapparaat, ook nog uit tweede hand.

Toch is 'Warrior Politics' een lovenswaardige poging politici te behoeden voor een al te idealistische buitenlandse politiek. Al even lovenswaardig is zijn streven zich te onttrekken aan het collectieve geheugenverlies dat sommige vakgenoten parten speelt en de antieken van hun stof te ontdoen om lessen te trekken uit het verre verleden. Dat laatste is aardig gelukt: meermalen figureert Osama bin Laden als tegenstander van de toekomst in dit in 2002 verschenen maar vóór 11 september 2001 geschreven boek. Over Europa overigens geen woord, als Kaplan over de toekomst spreekt.

dr. P.H.J. OLSTHOORN

Samenvattingen

Editoriaal – Personeel op de schop

Op 30 juni 2003 werden het Parlement en het defensiepersoneel ingelicht over de plannen. De boodschap was keihard. Ongeveer 9.000 functies vervallen, eenheden worden opgeheven, materiaal wordt afgestoten en een deel van de infrastructuur wordt afgesloten. Bijna alle medewerkers zullen door de plannen worden geraakt. Het personeel heeft recht op duidelijkheid en uitleg. Zorg en grootmoedigheid voor hen die moeten vertrekken mag niet ter discussie staan.

F. Osinga – Network Centric Warfare als product van de revolutie II

In dit tweede deel van een drieluik gaat de auteur in op de conceptuele fundamenten van NCW: informatieoorlog, Cyberwar en 'Swarming'. Zogenaamde 'Battle Labs' en 'echte' conflicten, zoals de Golfoorlog, beïnvloedden het militair denken en leidden tot nieuwe concepten en een nieuwe doctrine. NCW is zowel het product van een revolutie als het symbool van 'de Amerikaanse manier van vechten'.

L.J.J. Dorrestijn – Militaire ethiek

De auteur plaatst kanttekeningen bij de inhoud van het recent verschenen boek van Van Iersel en Van Baarda over militaire ethiek. Het boek geeft weliswaar aanknopingspunten voor ethisch handelen en de vorming daartoe, maar de auteur geeft aan dat daadwerkelijke militaire conflictsituaties ook tot dilemma's leiden waarop geen antwoord wordt gegeven.

E.H. Kramer, H. Kuipers – Flexibiliteit en starheid in krijgshistorisch perspectief

De auteurs onderzochten aan de hand van krijgshistorische voorbeelden welke factoren bepalend zijn voor het succes van pogingen tot flexibilisering van krijgsmachten en het dilemma tussen de noodzaak tot flexibel optreden en de trage, bureaucratische organisatiestructuur. Met name besteden zij aandacht aan de rol die organisatiestructuur daarin vervult. Zij projecteren hun bevindingen op recente ontwikkelingen in de Nederlandse krijgsmacht.

O.P. van Wiggen, M.H. Wijnen – Gemechaniseerde eenheden: misvattingen en opvattingen

Sommige 'deskundigen' zeggen dat de tank, het fregat en de onderzeeboot overblijfselen uit de Koude Oorlog zijn. De auteurs gaan na wat de operatie 'Iraqi Freedom' ons leert over nut en noodzaak van gemechaniseerde eenheden in relatie tot 'licht' versus 'zwaar', 'snel' versus 'langzaam', risico's en ambities. Hun conclusie is dat moderne gemechaniseerde eenheden een waardevol middel zijn. Dat feiten moeten tellen en niet misvattingen.

L. Polman – Een 'Internationale Accountantsmacht'

Het aantal blauwhelmen loopt terug in het door oorlog verscheurde Sierre Leone. Buitenlandse steun regeert. Er is verspilling en er is corruptie. Een internationale Accountantsmacht zou een oplossing kunnen bieden.

P.H. de Vries – Vormen

Militairen worden gevormd vanaf de eerste dag in uniform. De confrontatie met de voorgangers die ook meerderen zijn, brengt de confrontatie met het fenomeen afzeiken. Ongetwijfeld zijn er goede elementen aan dit systeem maar het kan ook negatief uitwerken op teamvorming. Een overdosis kan dodelijk zijn.

Summaries

Editorial – Manpower on the shovel

On June 30 2003 Parliament and the armed forces were informed about plans concerning defence. The message was as hard as stone. Some 9.000 functions will disappear, units will be disbanded, and some large military complexes will be closed. Almost all members of the Armed Forces will be touched by the plans. Those members have a right to understand the reasons behind the plans. Care and generosity for those who have to leave should be self-evident.

F. Osinga – Network Centric Warfare as a product of revolution II

In this second article of a triptych, the author discusses the conceptual roots of NCW: Information War, Cyberwar and Swarming. Battle Labs and real conflict, in combination with technological developments, influenced military thinking and brought new military-strategic concepts. NCW is both the product of a revolution and the symbol of 'the American way of war'.

L.J.J. Dorrestijn – Military Ethics

The author reflects on the recent publication on military ethics by Van Iersel and Van Baarda. This book does give points of departure for ethical action and underlying education. As the author clarifies, the world of real military action and responsibilities presents however dilemmas that are not answered.

E.H. Kramer, H. Kuipers – Flexibility and rigidity in historical perspective

The authors use military history as an instrument to understand which factors were decisive in the search for flexibility in armed forces. They focus in particular on the role of organisational structure. They project their findings on recent developments in the Dutch armed forces.

O.P. van Wiggen, M.H. Wijnen – Mechanised units: fallacies and opinions

Some 'experts' say that tanks, submarines and frigates are relics from the past. The authors discuss what operation 'Iraqi Freedom' demonstrates about the value and necessity of mechanised units in relation to 'light versus heavy', 'fast versus slow', risks and ambitions in their view modern mechanised units do count. Facts should count, delusions should not.

L. Polman – International Force of Accountants

The number of blue helmets decreases in war-torn Sierre Leone. Foreign aid is now ruling the country. There is waste, there is corruption. As Polman indicates, the introduction of an international Force of Accountants might be the answer.

P.H. de Vries – Education

Military are moulded from their first day in uniform. All are confronted with their predecessors, also their superiors. Superiors are good at putting down someone. This might play a positive role, but we should not close our eyes for other effects. It may effect teambuilding in a negative manner. An overdose may be killing. Some counterbalance seems advisable.